

**Науково-дослідна лабораторія «Креативної педагогіки та зв'язків із громадськістю»
кафедри соціальної роботи та соціальної педагогіки
Хмельницького національного університету
Академія міжнародного співробітництва з креативної педагогіки «Полісся»
Житомирський державний університет імені Івана Франка
ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» (м. Полтава)
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Вінницький торговельно-економічний інститут Державного торговельно-економічного
університету
Міжрегіональна Академія управління персоналом
Академія праці, соціальних відносин і туризму
Коростишівський педагогічний фаховий коледж імені І. Я. Франка
Комунальний заклад вищої освіти «Барський гуманітарно-педагогічний коледж імені
Михайла Грушевського»
Прешовський університет, м. Прешов, Словаччина
Муніципальна загальноосвітня початкова школа, м. Клеве, Німеччина
Соціально-психолого-медичний науково-практичний центр Комунального
некомерційного підприємства «Тернопільська обласна клінічна психоневрологічна
лікарня»**



«Відповідальне батьківство XXI століття»

15 вересня 2022 року

м. Хмельницький

Затверджено на засіданні Вченої ради гуманітарно-педагогічного факультету
Хмельницького національного університету
(протокол № 1 від 31 серпня 2022 року)

Відповідальне батьківство XXI століття : зб. наук. праць за матер. II науково-методичного онлайн-семінару з міжнародною участю (Хмельницький, 15 вересня 2022 р.) / за ред. Л. О. Данильчук. Хмельницький : 2022. 211 с.

Збірник тез підготовлено за доповідями учасників II науково-методичного онлайн-семінару з міжнародною участю «Відповідальне батьківство XXI століття» (Хмельницький, 15 вересня 2022 р.).

Зважаючи на свободу наукової творчості, відповідальність за достовірність матеріалів та фактів несуть автори.

© Автори, 2022

ЗМІСТ

Багрій Вікторія Соціальна відповідальність молодого покоління як передумова подальшого розвитку країни	6
Березовська Неоніла Батьківський психологічний портрет	8
Бирко Надія Діалог як один із пріоритетних методів партнерської взаємодії учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану	12
Бриндіков Юрій Виховання дітей у прийомних сім'ях як передумова їх повноцінної соціалізації	17
Бугай Валентина, Данильчук Лариса Особливості адаптації безробітних	20
Волотівська Інеса, Волотівська Інна Педагогіка партнерства: реалії педагогічної практики з іноземної мови в початковій школі	24
Герасимчук Юлія, Кононко Микола Створення комфортних психологічних умов на заняттях для здобувачів освіти в умовах війни	27
Голова Наталія Соціально-педагогічні умови розвитку особистості дитини у сімейному просторі	31
Грицюк Олександра, Рідкодубська Анна Розвиток соціальної активності молоді як теоретична проблема сучасної молоді	35
Данильчук Лариса До проблеми формування правового мислення майбутніх соціальних працівників	38
Демченко Катерина, Беседовська Ірина Сайт навчального предмету як засіб організації освітньої взаємодії	40
Долінська Інна Відповідальне батьківство: деякі аспекти цифровізації життя дітей	43
Дроздова Анастасія, Овод Юлія Внутрішньо переміщені особи як особлива категорія роботи соціального працівника у процесі соціально-психологічного супроводу	47
Дубасенюк Олександра, Антонова Олена Формування у майбутніх учителів професійної компетентності у роботі з батьками на засадах акмеологічного підходу	50
Дубасенюк Олександра Діяльнісні засади підготовки майбутніх учителів у напрямку педагогізації відповідального батьківства	55
Іващук Олександра, Левченко Світлана Педагогіка партнерства як чинник формування ефективної взаємодії учасників освітнього процесу в умовах Нової української школи	60
Кальченко Лариса Формування усвідомленого батьківства студентської молоді в умовах закладів вищої освіти: формат та результати навчання	63
Кравчина Тетяна Основні принципи педагогіки партнерства	68

Куліш Марія, Сушицька Ольга Використання LEGO-технологій на уроках у початковій школі	71
Кучумова Наталія Роль соціального педагога у налагодженні партнерської взаємодії з сім'єю	75
Кучумова Наталія, Цимбалюк Наталія Теоретичні аспекти професійної підготовки фахівців освітньої та соціальної сфер до роботи з батьками	79
Кушніренко Марія, Кравченко Оксана Усвідомлене та відповідальне батьківство як умова повноцінного розвитку дитини	83
Лазун Вероніка, Левченко Світлана Відповідальне батьківство: сучасні виміри	88
Левченко Наталія, Білорус Віта Соціальна відповідальність як передумова повноцінного розвитку дитини	91
Любарська Іларія, Попіловська Ірина Вплив сімейного виховання на формування особистості на традиціях українського етносу	96
Мазуренко Тетяна, Павлюк Марія Особливості прояву проблеми суїциду серед військовослужбовців Збройних Сил України	101
Марченко Тетяна Педагогіка партнерства як чинник становлення особистості дитини	104
Мельник Світлана, Бриндіков Юрій Формування відповідального батьківства у сучасної молоді	107
Микитенко Інна, Прохорова Олена Навчання іноземної мови учнів-початківців у Новій українській школі	110
Мороз Майя Особливості підготовки студентів до партнерської взаємодії в умовах співпраці закладів вищої освіти та закладів дошкільної та загальної середньої освіти	115
Мороз Ольга Психологічні аспекти взаємодії сім'ї та школи	118
Овод Юлія Досвід впровадження технологій інклюзивного навчання	121
Олійник Катерина Соціальна відповідальність як передумова повноцінного розвитку підлітків	124
Орел Дарина, Левченко Світлана Діяльнісний підхід в організації освітнього процесу Нової української школи	127
Отрощенко Наталія До питання організації партнерства у роботі шкільного соціального педагога	130
Педоренко Валентина Особливості виховання хлопчика в умовах суспільних трансформацій	133
Прийма Олена, Романовська Людмила Стресостійкість майбутніх соціальних працівників як необхідний компонент професійної діяльності	137
Рідкодубська Анна До проблеми відповідального батьківства: протидія домашньому насильству Україні	142

Романовська Людмила До проблеми відповідального батьківства: виховання відповідальності з позицій методології	144
Самойленко Данило Практична реалізація партнерських стосунків з батьками в НУШ	148
Самойленко Оксана Професійна готовність вчителя початкових класів до роботи в умовах інклюзивного навчання	152
Скольбуденко Артем, Невмержицький Олександр Формування усвідомленого батьківства у сучасної молоді	156
Скорбатюк Надія, Сауляк Юлія Формування педагогічної культури батьків дошкільників у взаємодії сім'ї та закладу дошкільної освіти	160
Сорока Ірина, Парфанович Іванна Профілактика домашнього насильства як соціально-педагогічна проблема	166
Столяренко Юрій, Самійлик Алла Співпраця батьків, учителів та учнів – складова розвитку пізнавальних інтересів першокласників	170
Сухоребра Тетяна Концептуальні засади превентивної діяльності: сучасні виміри	175
Тернавська Тетяна Взаємодія суб'єктів освітнього процесу в умовах військових реалій: педагоги, діти з особливими потребами та їх батьки	180
Тимчук Людмила Підготовка патронатних вихователів: пріоритет андрогогічної моделі навчання	183
Шеремет Алла Виховання дітей в дистантних сім'ях як психолого-педагогічна проблема	191
Штифурак Віра Врахування відхилень від норми у стратегії відповідального батьківства	196
Штифурак Володимир Можливості та обмеженість тактик сімейного виховання з позиції відповідального батьківства	201
Якубчик Ольга Співпраця ЗДО та сім'ї з екологічного виховання як основа формування духовно-моральних цінностей дитини	206

Багрій Вікторія,

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри соціальної роботи

та соціальної педагогіки,

Хмельницький національний університет

Соціальна відповідальність молодого покоління як передумова подальшого розвитку країни

Сьогодні Україна зазнала військового вторгнення з боку Росії, тому на її захист стало багато молодих людей. Молоде покоління є одне із найбільш активних у захисті держави так як і у всіх процесах державотворення, адже «майбутнє кожної країни залежить від молоді, молоді люди забезпечують економічний розвиток та відтворення популяції людства, забезпечують ВВП держави, ріст економіки, науки, культури, суспільства. Відповідно, основні програми економічного та політичного розвитку кожної країни направлені на стимулювання молодіжної політики та залучення молоді як основи для подальшого розвитку країни [1].

Значна кількість дітей і молоді не цікавиться суспільним життям, не вірять у те, що їхня думка буде розглянута і взята до уваги. Вони не довіряють ні владі, ні партіям, ні профспілкам, ні іншим громадським об'єднанням, а покладаються лише на себе, свою сім'ю та родичів. Останнім часом спостерігається тенденція втрати молоддю інтересу до політики та розчаруванням щось змінити на краще. Нерідко молоді люди розглядаються як джерело проблем, а не як повноправні партнери в процесі вирішення суспільних проблем.

Участь дітей у суспільно важливих справах є ефективною формою соціалізації. Адже участь є показником активної громадянської позиції підростаючого покоління, і своєрідним показником розвитку особистості. У процесі співпраці розвивається комунікабельність, уміння орієнтуватися в сучасному не простому інформаційному просторі, планувати свою діяльність,

прогнозувати результати та брати на себе відповідальність при прийнятті важливих рішень.

Сучасне суспільство зацікавлене в активній молоді, соціально зрілій, що бере участь у рішенні всіх питань сучасності. Говорячи про соціальну зрілість людини, можна констатувати лише відносну завершеність процесу. Набуття соціальної зрілості – не деякий підсумок, а лише досягнення визначеного рівня соціальної підготовки людини. Соціальна зрілість впливає на всі сторони духовного світу молодої людини, виявляючись у всіх видах соціальної активності.

Соціальний розвиток молоді відбувається в різних соціальних осередках суспільства, у сім'ї, у навчальних закладах, у межах формальних неформальних вікових груп, у різних суспільних об'єднаннях, у трудовому колективі, у процесі зіткнення з різними владними структурами, засобами масової комунікації.

29 липня 2021 року з метою підтримки прагнення української молоді до інтеграції у європейську спільноту, утвердження цінностей демократії та свободи, а також урахування ініціативи молодіжних організацій та рухів, Президент України Володимир Зеленський установив в Україні День молоді, який відзначатимуть щороку 12 серпня в Міжнародний день молоді [3].

До Міжнародного дня молоді було випущено UNFPA України у співпраці з Мережею молодіжних просторів ТВОРИ та Beans Agency ролик «Прокачана молодість – День молоді 2022 – Youth day 2022» у якому стверджується, що українська молодь не втрачає свою молодість, а прокачує [2].

На сьогоднішній день молодь залишається тією рушійною силою, яка може кардинально вплинути на суспільне життя України, може визначити нові пріоритети та тенденції до розвитку як економічного, так і соціально-політичного. Не враховувати роль молоді – значить не враховувати реальну потенційну можливість суспільства. Адже саме молодь виступає тим рушієм, що формує майбутнє будь-якої країни. Вивчення, дослідження питання молоді та її ролі у суспільному житті є вкрай важливим і необхідним. Тільки знаючи

проблеми і думки молодіжного середовища, можна говорити про те, що держава дбає про своє майбутнє і замислюється над тим, що буде завтра. Однак, не дивлячись на всі суперечності і проблеми, які переживає молодь, для України, як і для будь-якої іншої країни, роль молоді залишається важливою. Ігнорування поглядів і потреб молоді не може позитивно впливати на майбутнє будь-якого суспільства. Тому врахування інтересів молоді, її розвиток і стимулювання тих чи інших здорових інтересів є визначальним пріоритетом державної політики.

Список використаних джерел

1. Драпушко Р., Горінов П., Попатенко М. Філик Н. Молодіжна політика України через призму демографічних: стан та тенденції. Державна сімейна та молодіжна політика: законодавство, методи та практики. Київ : ДІСМП, 2022. No 1. С. 31–38.

2 Прокачана молодість – День молоді 2022 – Youth day 2022
URL: <https://youtu.be/bD4jCu9WO-U> (дата звернення: 05.09.2022).

3. Сьогодні в Україні відзначається Міжнародний день молоді
URL: <https://armyinform.com.ua/2022/08/12/sogodni-v-ukrayini-vidznachayetsya-mizhnarodnij-den-molodi/> (дата звернення: 01.09.2022).

Березовська Неоніла,

практичний психолог

Шепетівський заклад дошкільної

освіти № 10 «Михайлик»

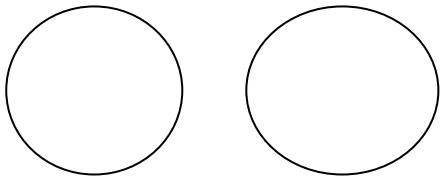
Батьківський психологічний портрет

У сучасному житті спостерігається тенденція до зменшення конструктивного спілкування між батьком та його дітьми.

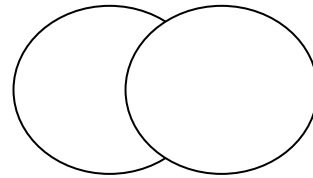
Сьогодні ми звикли, що вихованням дітей активно займаються матері. Якщо проаналізувати популярну літературу для батьків, то вона в більшості

випадків адресована матерям. На батьківські збори у нашому закладі переважно приходять мами або бабусі. Однак, сучасні науковці попереджають, що недостатня оцінка ролі батька негативно впливає на розвиток особистості дитини, особливо хлопчиків. Ми недостатньо усвідомлюємо, який великий, значний вплив на дітей має батько. Але наскільки він ефективний, як сприятиме повноцінному розвитку дитини і формуванню гармонійним стосункам у сім'ї – залежатиме від виховної позиції батька.

Якщо уявити, на що схожі стосунки батька та дитини у сучасному житті, то це два кола, розташованих паралельно, які не перетинаються. А в ідеалі повинні нагадувати мандорлу, у якій два кола перетинаються, взаємно доповнюють та збагачують одне одного:



В сучасному житті



В ідеалі

Сучасні психологи вказують, що правильно організоване спілкування є запорукою позитивного настрою та душевного спокою. Вчені визначили три групи сімей, які відрізняються тривалістю спілкування з дітьми, провівши бесіди з батьками.

1 група – сім'ї з високим рівнем спілкування – дитина з матір'ю проводить 34 години, з батьком – 14.

2 група – сім'ї з середнім рівнем – мати займається з дитиною 19 годин, батько – 11.

3 група сімей- сім'ї з низьким рівнем – з мамою – 7 годин, з батьком – 4.

Як бачимо, різниця досить помітна. Вона виражається в тому, що найбільш невиховані та недисципліновані діти виховуються в сім'ях з середнім та низьким рівнями спілкування. Про це свідчить і практика роботи нашого закладу. Я помітила, що 60% наших вихованців, які виховуються у сім'ях, де основний режим – повне нерозуміння один одного, де царює брак чуйності, емпатії, переважає егоїзм – діти є сиротами при живих батьках. Як практик, я

переконана, що така ситуація виникає ще на ранніх етапах розвитку дитини, коли батьки будують взаємини з дитиною переважно на емоційних зв'язках, недостатньо граються з малюком, під час ігор не використовують іграшок, не вчать користуватися власними речами, виконувати прості фізичні вправи, не стимулюють до самообслуговування, надмірно пестять дитину або часто сварять. Практика доводить, такі діти важче проходять адаптаційний період звикання до умов садка, частіше плачуть, бояться, нервують, мають підвищену тривожність. Вони не так легко вступають в контакт з вихователем та помічником вихователя, дітьми групи, тоді, як їх ровесники проявляють інтерес до нового, прагнуть вступати в контакт та гратися.

Кожна дитина хоче, щоб у неї були щасливі мама і батько. Батьки несуть відповідальність не лише за те, щоб дитина була нагодована, одягнена, вміла читати, писати, а й за ту психологічну атмосферу, в якій вона розвивається. Дитина хоче бути плодом любові мами та тата, адже щасливі діти бувають лише в щасливих батьків.

Батько має пріоритетне значення в розвитку дитини від народження. Хоча відчуття батьківства до чоловіків приходить значно пізніше, ніж відчуття материнства до жінки. Тато починає відчувати своє батьківство тоді, коли дитина вже піросла. Існують твердження, що поки батьківські відчуття не прокинулися, краще, що може робити батько: любити матір своїх дітей.

Виходячи з відмінностей материнської та батьківської любові, можна визначити різні ролі батьків для формування особистості дитини. У своєму колективі ми визначили якості хорошого батька. Він має бути:

- доступним для дитини;
- мати бажання, терпеливість пояснити незнайомі явища, предмети;
- бути терплячим до частих запитань малюка, особливо в період 5-го року життя (періоду «чомучок»);
- вміти хвалити за прості досягнення, успішну дію;
- включатись у спільну діяльність, гру, особливо у сюжетно-рольову;
- бути відповідальним за матеріальне забезпечення потреб дитини;

- бути обізнаним: завжди з цікавістю і участю стежити за зростанням дитини.

Поряд з цим, батько повинен бути вимогливим до дитини, до дотримання нею дисципліни, правил поведінки. Дитина повинна розуміти, що не можна робити, як не перейти межу дозволеного. При цьому, ні в якому разі не карати дитину, наказувати. Один погляд батька може вказувати дитині, що вона робить неправильно.

Батько впливає на розвиток у дітей таких якостей, як:

- стриманість, неквапливість, емоційна врівноваженість;
- безтурботність, спокій, оптимізм;
- старанність, відповідальність.

Для дівчинки теж потрібні дружні взаємини з батьком. Він впливає на статеву ідентифікацію дівчинки, особливо в підлітковому періоді. Це схвалення дівчинки себе самої як гідної представниці жіночої статті. Вже у віці 13 – 15 років вона повинна отримати визнання своєї значимості як майбутньої жінки, в основному, від батька.

У сучасній сім'ї батько часто відсутній. Його в житті дитини нема. Образ батька, постійно зайнятого важливими справами, запрацьованого, втомленого, напруженого, який потребує спокою, вчить дитину, що вона не є чимось важливим для батька. В такий спосіб дитина сприйме свою майбутню половинку і дітей. Буде реалізовувати себе у важливих справах, успіхах, можливо, у високих посадах, високій зарплаті, але в запланованому житті не буде місця для справжньої любові та іншої людини. У її серці буде пошук миру, щастя, доброти, сенсу життя, але протягом всього життя може ніколи цього не знайти. Для щастя треба мати час для своїх ближніх.

Звичайно, що рідше тато буде вечорами виконувати термінову роботу, то менше заробить грошей. Можливо, не купить кращої машини та і сукня на випускний вечір не буде такою дорогою, але час, подарований дітям на спільну забаву, спільно приготовлену вечерю, буде найкращою інвестицією. Кожна дитина найбільше потребує любові мами та тата. Варто про це не забувати.

Прояв любові батька дає відчуття дитині особливого емоційного благополуччя, яке не в змозі повною мірою забезпечити мати-одиначка. Любов батька вчить і сина, і дочку тому, як може проявити себе любов чоловіка до дітей, до дружини та оточення.

Любов тата забезпечує приклад батьківської поведінки дітей в майбутньому, формування життєвої позиції дітей в майбутньому, формування життєвої позиції та статево – рольової позиції в суспільстві. Люблячий батько нерідко ефективніший вихователь, ніж мати.

Бути батьком – означає допомагати дітям формувати власний характер. А бути батьком в сучасній сім'ї – це героїзм!

Список використаних джерел

1. <http://bilochka31.org.ua>
2. <http://dity.te.ua/rol-batka-u-vyhovanni>

Бирко Надія,

кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри педагогіки та психології,
Хмельницький обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти

Діалог як один із пріоритетних методів партнерської взаємодії учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану

Досвід застосування діалогу в Україні та світі, особливо сьогодні, в умовах воєнного стану, дозволяє визнати його як цивілізований та дієвий підхід для взаємодії особистостей, які прагнуть до побудови вільної демократичної країни, інтегрованої у світову спільноту за принципами відкритого суспільства. Саме тому ефективність діалогового підходу полягає у побудові довіри між людьми, базується на розумінні, відповідальності, неприпустимості насилля,

повазі до кожної особистості, верховенстві права і турботи про майбутнє наступних українських поколінь.

Спілкування між суб'єктами освітнього процесу будь-якого навчального закладу розпочинається з діалогу, яке згодом переростає у партнерську взаємодію. Сучасні управлінці, директори освітніх закладів, такі як Богайчук І.Д., Іщук Л.М., Ящук Г.С. доводять, що партнерство можливе лише за умови взаємодії, основою якої є діалог. Він будується за моделлю: довіра – рівність – добровільність – відповідальність.

У скандинавських країнах «педагогіку партнерства» називають «педагогікою діалогу». А в Академії Платона (заснована 338 року до н. е.) діалогічне навчання було основним методом [5, с. 36].

Навчальний діалог є основним методом партнерства, співробітництва усіх учасників освітнього процесу. Без діалогічності не вийде взаємодія, оскільки будь-яка спільна діяльність потребує уміння слухати, розмовляти, відповідати на питання, вступати у діалог. Саме наявність та якість діалогу свідчить про ступінь реалізації суб'єкт-суб'єктного підходу.

Діалог (dialog) – двосторонній обмін інформацією (розмова, спілкування) між двома або більше людьми у вигляді питань та відповідей.

В основі діалогу лежить діалогічна єдність: вираження думок та їх сприйняття, реакція на них, що знаходить відображення у структурі цього акту мовлення. Діалог складається з взаємопов'язаних реплік співрозмовників.

За переконаннями експерток у сфері медіації та діалогів, проектів ОБСЄ в Україні, Д. Проценко та К. Гусевої, сучасний діалог повинен відбуватися, враховуючи принципи діалогічної комунікації – ключові орієнтири, які дозволяють передати справжню суть діалогу і забезпечити досягнення його цілей. До таких принципів діалогу віднесено наступні: «не завдай шкоди»; добровільність та самовизначення сторін; інклюзивність; баланс сил; керована комунікація; конфіденційність.

Для ефективної роботи з діалогом, необхідно врахувати етапи діалогу:

1. Попередній аналіз ініціативи діалогу.

2. Складання карти / аналіз ситуації.
3. Розробка попереднього плану.
4. Запрошення та залучення учасників.
5. Завершення дизайну зустрічі.
6. Фасилітація діалогової зустрічі.
7. Забезпечення зворотного зв'язку. Закриття або планування наступних кроків [4].

Діалогічне спілкування являє собою не один якийсь вид мовленнєвої діяльності його учасників, а мовленнєвий акт (обмін інформацією), у якому говоріння і слухання – нерозривно пов'язані види мовленнєвої діяльності.

Основними ознаками діалогу є: намір, цілеспрямованість, правила ведення розмови.

Цілеспрямованість мовленнєвої дії в діалозі – це наявна чи прихована мета мовця (слухача) (повідомлення про щось, питання, наказ, порада, обіцянка).

Для того, щоб досягнути своєї мети кожний із співрозмовників реалізує свій намір, спонукаючи партнера до певних мовленнєвих дій.

Необхідною для діалогу є правила ведення розмови:

- а) повідомлення подається певними порціями;
- б) повідомлення відповідає темі розмови;
- в) співрозмовники роблять мовлення зрозумілим, послідовним.

Істотним для діалогу є той факт, що відповідач знає, про що йдеться, що дуже важливо. Саме знання ситуації і є тією ознакою, яка визначає граматичний лад усного діалогічного мовлення [2, с. 5-10].

З педагогічного досвіду В.О. Сухомлинського, діалог – специфічна форма спілкування, коли людина сприймається як партнер із правом на власну позицію, на свій індивідуальний спосіб сприйняття світу. Діалог дає змогу самовираження кожному із партнерів спілкування. Уроки видатного педагога – це своєрідна форма духовного спілкування з дітьми, а не просто академічний час, що відведений для викладу нового матеріалу та оцінки знань. Важливою

передумовою проведення таких уроків є побудова їх на правильній діалогічній взаємодії педагога зі здобувачем освіти [1].

У партнерській взаємодії, діалог являє собою професійну позицію кожного учасника освітнього процесу, метою якого є активізувати здобувача освіти до власного процесу навчання, яке може здійснюватись за змішаною формою навчання, оф-лайн, он-лайн, а також залучити до спільної з педагогами діяльності в процесі пізнавального пошуку. Будь-який педагог може обрати монологічну форму викладу знань, але ситуація діалогу має створюватися на уроці: здобувачі освіти, сприймаючи розповідь педагога, стають не пасивними слухачами, а активними діячами. Спільно з педагогом вони розмірковуюватимуть над проблемою, шукатимуть правильної відповіді, емоційно відгукуватимуться на його слова. Це буде не зовнішній, а внутрішній діалог здобувачів освіти з педагогом, який зумів створити в класі ситуацію співроздумів і співпереживання. І буде добре, якщо цей діалог, зрештою, переросте в діалог здобувача освіти із самим собою і він намагатиметься самостійно осмислити почуте від педагога [3].

Загалом діалог на уроці чи занятті (он-лайн чи оф-лайн) – це вияв своєрідної філософії професійної діяльності педагога, його поглядів на характер навчання, свою позицію і позицію здобувачів освіти. Зasadничою для такої філософії є віра у великі можливості гуманізації процесу навчання. Ці ідеї активно розроблялися і розробляються такими відомими педагогами, як В.О. Сухомлинський, Ш. О. Амонашвілі, Я. Корчак, К. Роджерс. Головні тези гуманістичної педагогіки, що орієнтують учителя на діалог зі здобувачами освіти, можна узагальнити в такі висновки:

1. Навчання в закладі освіти є специфічною формою спільної життєдіяльності педагога і здобувачів освіти, які не просто вступають у суспільні відносини в закладі освіти, виконують соціальні ролі, визначені їхнім офіційним статусом (роль педагога і роль здобувача освіти), а й є носіями насамперед суто людських якостей, потреб, мотивів.

2. Педагог і його здобувачі освіти мають виступати як рівноправні суб'єкти навчального процесу

3. Важливо довіряти здобувачеві освіти, вірити в його здібності, спроможність успішно навчатися. Слід орієнтувати їх у навчанні не на минулі невдачі, а на досягнення успіху, формувати в них перспективу можливого подолання пізнавальних бар'єрів, труднощів власного розвитку.

4. Викладання має будуватися не як безпосередній однобічний вплив педагога на здобувачів освіти (пряме транслявання знань), а як обмін педагога зі здобувачами освіти особистісним сенсом (за О. Леонтьєвим).

5. Навчання під час уроків слід організовувати як спільну діяльність педагога й здобувачів освіти [6].

Отже, діалог є одним із пріоритетних методів партнерської взаємодії між усіма учасниками освітнього процесу будь-якої форми навчання, особливо в умовах воєнного стану, в межах якого відбувається знайомство, контакт, рівність особистісних позицій учасників освітнього процесу, активність у пізнавальній діяльності, свідомий характер навчання та забезпечення успіху у навчанні усіх здобувачів освітніх послуг.

Список використаних джерел

1. Архипов В. Стратегическая эффективность управленческих решений. *Проблемы теории и практики управления*. 1996. № 5.

2. Бех. І. Компонентна технологія сходження зростаючої особистості до духовних цінностей. *Початкова школа*. 2018. № 1. С. 5-10.

3. Бовыкин В.И. Новый менеджмент: (управление предприятиями на уровне высших стандартов; теория и практика эффективного управления). М. : ОАО: Экономика, 1997. 368с.

4. Гусева К., Процюк Д. Як, коли, де працює діалог? : практичний посібник. К. 2019. 50с

5. Стельмах А.Г. Педагогіка партнерства а освітніх округах. *Завуч: наук.-метод. журнал*. 2018. №5-6. С. 36

6. Урок як навчальний діалог учителя з учнями. URL: <http://lektsii.com/1-47308.html>

Бриндіков Юрій,

доктор педагогічних наук, професор,

завідувач кафедра соціальної роботи

та соціальної педагогіки,

Хмельницький національний університет

Виховання дітей у прийомних сім'ях як передумова їх повноцінної соціалізації

Сім'я – головна складова середовища людини, в якому вона перебуває значну частину власного життя та намагається побудувати алгоритм подальшої його перспективи. Соціологи пояснюють сім'ю як малу соціальну групу осіб, що пов'язані спільним побутом, проживанням, родинними зв'язками (шлюб, кровна спорідненість, опіка, усиновлення). Головна спрямованість сім'ї як малої соціальної групи полягає у взаємній моральній відповідальності та задоволенні потреб [2]. Серед останніх вирізняються біологічні, що передбачають повноцінне харчування, гарний сон, достатні фізичні навантаження, що сприяють розвитку людини, відпочинок, достатній догляд за психічним та фізичним здоров'ям. Існують потреби інтелектуального та емоційного розвитку особи, естетичні, які узагальнено називаються психологічними потребами. Чільне місце займають соціальні потреби, які полягають у гарних, стабільних взаєминах, адекватній комунікації батьків / опікунів з дітьми. Соціальні потреби забезпечуються шляхом дружби з однолітками, взаємодії з оточенням, реакції сім'ї на такі стосунки, соціального самовизначення, соціальної самореалізації, самопрезентації, свободи вибору тощо [3].

Виконувати подібні завдання покликана й прийомна сім'я, що законодавчо пояснюється як сім'я, що добровільно взяла із закладів для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, від одного до чотирьох дітей на виховання та спільне проживання [4].

Прийомна сім'я – це можливість тимчасового влаштування дитини, батьки якої за певних обставин не мають змоги виховувати її. Головна мета прийомної сім'ї – забезпечення гідних умов виховання в сімейному оточенні дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Зауважимо, що успішність сімейного виховання залежатиме від уміння батьків правильно добирати методи заохочення чи покарання дітей з врахуванням їх вікових та індивідуальних особливостей (збудливість, емоційність, швидка втомлюваність, вразливість).

Наукові розвідки психологів та педагогів [5] вказують на те, що в сім'ях, де панує довіра, щирість у стосунках, взаємна повага батьків та дітей, відчуття захищеності, здійснюється пошук раціональних шляхів вирішення проблемних ситуацій, діти демонструють кращі результати у навчанні, у них краще розвинуті такі особистісні якості як милосердя, доброзичливість, чесність, доброта, толерантність.

У вихованні батькам необхідно враховувати інтереси та запити дитини, поважати її особистість, правильно добирати методи виховної роботи. Намагаючись переконати дитину у прийнятті того чи іншого рішення, батьки повинні пам'ятати про шкоду, яку може заподіяти грубе слово. Під час переконання батькам слід зважати на індивідуально-вікові особливості дитини, на зміст інформації під час дискусії. Дорослим необхідно спокійно переконувати або заперечувати, не ображаючи дитину.

Фахівці наголошують на наступних правилах у виховній роботі [1; 5]:

- уникати довготривалих роз'яснень морально-етичних норм;
- під час роз'яснення поважати особистість дитини, враховувати її інтереси;
- поєднувати вербальні методи виховання з іншими.

У виховному процесі батькам слід бути прикладом вчинків та дій (поважати старших, поступатись місцем у транспорті, бути чесним та чемним), що передбачає багаторазове повторення подібних поведінкових проявів й ставатиме нормою буденного життя дитини. У сімейному мікросередовищі можуть формуватись шкідливі звички дітей, тому батька варто бути охайними, позбутись тютюнової / алкогольної залежності, надавати дітям можливість проявляти ініціативу, що сприятиме їх розвитку.

Варто заохочувати гарні дитячі вчинки, адже такий метод виховання викликає позитивні емоції, радість, впевненість у власних силах (особливо важливо для сором'язливих, боязких дітей), бажання подальшого самовдосконалення. Нерідко батьки припускаються помилок, застосовуючи матеріальні заохочення: коштовні іграшки, речі, чималі кошти, зокрема, за гарні оцінки. Матеріальні заохочення, на думку фахівців соціальної сфери, повинні бути обмеженими та відповідати інтересам дитини (колекціонування, спорт), в іншому випадку це формуватиме споживацькі настрої дитини.

У випадку засудження поганих вчинків, дій дитини, батькам потрібно враховувати міру покарання, що залежить від змісту та повторюваності вчинку. Чимало батьків ефективною формою виховання вважають фізичне покарання. Прихильникам фізичних засобів впливу на дитину варто пам'ятати, що це суперечить моралі та законодавству України, деформує особистість дитини, посилює у жертви агресію, страх, замкненість, жорстокість тощо.

Поряд із загальними настановами щодо виховання дітей у прийомних сім'ях, практики соціальної сфери звертають особливу увагу на те, що більшість дітей перебувала в установах інтернатного типу, мають психічні та фізичні відхилення, характеризуються материнською депривацією, негативними поведінковими виявами. Тому фахівці виокремлюють терплячість та доброту як головні якості батьків-вихователів при взаємодії з прийомними дітьми. Спеціалісти вважають, що не можна надавати перевагу певним методам виховної роботи, їх необхідно змінювати, поєднувати задля гарного результату. Варто пам'ятати, що гідному вихованню дітей передуватимуть добрі взаємини

між членами сім'ї, виокремлення та розвиток позитивних якостей дитини, повага особистості дитини.

Список використаних джерел

1. Вакуленко О. В., Комарова Н. М., Ромакова Н. Ф. Залучення місцевих громад до вирішення проблем дітей, сімей та молоді, які опинились у складних життєвих обставинах : методичні рекомендації. Київ : Держсоцслужба, 2010. 108 с.

2. Зберегти сім'ю. Соціальна робота із сім'ями, які опинились у складних життєвих обставинах / Мороз О. М., Постолук Г. І., Семигіна Т. В., Шипіленко О. С. Київ : ЕКМО, 2008. 160 с.

3. З. П. Кияниця, Ж. В. Петрочко. Соціальна робота з вразливими сім'ями та дітьми : посіб. у 2-х ч. Ч. І. Київ : ОБНОВА КОМПАНІ, 2017. 256 с.

4. Комарова Н. М., Пеша І. В. Методичні рекомендації для соціальних працівників, державних службовців щодо розвитку сімейних форм виховання. Київ : Державний інститут проблем сім'ї та молоді, 2006. 92 с.

5. Посібник для соціальних працівників щодо підготовки та соціального супроводу прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу / Г. М. Бевз та ін. Київ : Держсоцслужба, 2006. 180 с.

Бугай Валентина,

магістрантка кафедри соціальної роботи

та соціальної педагогіки,

Хмельницький національний університет;

Данильчук Лариса,

доктор педагогічних наук, професор,

професор кафедри соціальної роботи

та соціальної педагогіки,

Хмельницький національний університет

Особливості адаптації безробітних

Адаптація безробітних – це соціально-психологічна проблема, яка стосується кожної людини та адаптаційного потенціалу особистості в умовах перманентних соціальних змін, розширенням взаємодії особистості з соціальним середовищем, що ускладнюється, посиленням невизначеності, зон ризику та інших факторів. Прикордонний статус цього явища, обумовлений взаємодією психофізіологічних, психологічних та соціально-психологічних характеристик, передбачає необхідність його системного, комплексного аналізу на засадах ідентичних підходів.

Адаптація безробітних є одним з найважливіших досягнень особистості, що пов'язано з процесом соціалізації. Вона передбачає не лише психологічні детермінанти та особистісну стійкість до мінливості соціального середовища у різних умовах буття, але, перш за все, здатність до вибудовування стратегії позитивних моделей поведінки, у якій головною відправною точкою є схильність особистості до таких. Соціалізація особистості передбачає засвоєння нею низки ключових норм, значень, що дозволяють розуміти соціальний контекст пошуку роботи, оскільки її завданням є формування соціальних навичок. На різних етапах адаптації безробітних затребувані різні за рівнем, глибиною та інтенсивністю якості соціальних навичок, відповідно до тих груп, до яких включається індивід, але завдяки включенню до групових спільнот формується і відношення до взаємодії, а також ті ціннісно-сміслові орієнтири, що регулюють це ставлення. Йдеться про адаптацію як явище, що несе у собі цінність і сенс.

У цьому сенсі адаптація безробітних – це не просто установка на адаптацію, але ціла сукупність схильностей, які припускають внутрішню прихильність до взаємодії з урахуванням різних її складових. Така адаптація передбачає наявність певного досвіду та можливість його використання в кожній конкретній ситуації, гнучке реагування на зміни, а також тих патернів взаємодії, які вже сформовані та відібрані як «ефективні». У системі «особистість – соціальне середовище» адаптація передбачає готовність

ефективно взаємодіяти з новими елементами цього середовища. Тобто, йдеться не тільки про здатність переносити сформовану компетенцію або навичку в нові умови, але про реалізацію на поведінковому рівні самої установки на можливість пристосування. Легкість (складність) встановлення нових контактів, гнучкість (жорсткість, ригідність) у процесі соціальної взаємодії, толерантність (інтолерантність) до проявів іншого (інших) обумовлені адаптацією до соціальних взаємодій. Цілком очевидно, що відсутність достатнього досвіду взаємодії особистості з (різними) іншими (у тому числі з різним рівнем прийняття, розуміння, статусу тощо) не сприяє адаптації безробітних у взаємодії з іншими людьми. Найважливішим тут є і глибина реальної взаємодії – починаючи з формально-статусної та завершуючи інтимно-особистісною [1, с. 92]. Інакше кажучи, такі характеристики взаємодії з іншими, як різноманітність та якість значною мірою визначають адаптацію безробітних.

Беручи до уваги зазначене вище та результати наукового пошуку, вважаємо за необхідне визначити особливості адаптації безробітних батьків, які ми умовно розділили на два блоки: 1 блок – психологічні особливості; 2 блок – соціальні особливості.

Вченими зафіксовані наступні основні психологічні якості безробітного: невисокий рівень соціальної сміливості; поступливість; конформність; песимізм і обережність в поведінці; недовірливість і скептицизм; стійкий маргінальний емоційний стан.

Безробіття в умовах ринкових перетворень призводить до суттєвих психологічних труднощів особистості, пов'язаних, зокрема, з нездатністю безробітної людини адекватно оцінити ситуацію і причини втрати роботи та виявити активну особистісну поведінку в професійній перепідготовці. Втрата роботи та тривала її відсутність породжують низку деструктивних ефектів, що потребує психологічної роботи з особистістю для відновлення її самоефективності. Тому з'ясування психологічних аспектів адаптації безробітних як психологічного ресурсу особистості потребує розгляду адаптації як характеристики, що відображає внутрішню рівновагу особистості,

суб'єктивну адаптованість, а не установки на адаптацію, яка в ряді випадків може і «не спрацювати», натрапивши на ряд бар'єрів чи фрустраторів. Крім того, доречно ураховувати не просто кореляційний зв'язок, але спрямованість цього зв'язку, його специфіку.

Необхідно відзначити і те, що адаптація безробітних в умовах зміни життєвої ситуації, передбачає не просто з'ясування питання про рівень адаптованості, але вивчення динаміки та якісних складових цього процесу, а також тих зусиль або обставин, які призводять до певного його результату – стану адаптованості або дезадаптованості. Очевидно, адаптація до стану тимчасового безробіття багато в чому складається із досвіду цього стану. Можна передбачити зв'язок між адаптацією та кількістю змін місць трудової зайнятості.

Адаптація особи в ситуації дестабілізації її системи відносин, спричиненої (як правило) зовнішніми або внутрішніми причинами у разі безробіття, є важливою для збереження психологічного здоров'я та її самореалізації. Тому аналіз різних предикторів адаптації безробітних дозволить визначити їх специфіку, величину «вкладу» різних змінних у її варіації (ступінь дисперсії, що охоплюється) і намітити шляхи надання психологічної допомоги на основі отриманих даних.

Зауважимо, що з одного боку, адаптація безробітних передбачає наявність готової та досить спрощеної та узагальненої схеми як основи, базису для розгортання адаптаційного процесу, і, очевидно, від ступеня цієї узагальненості залежить, наскільки широке охоплення можливих відносин (ситуацій), які особистість здатна «включатися» і зберегти стійкість. З іншого боку – зіткнення цієї схеми з конкретною ситуацією створює необхідність узгодження, співвідношення, від результату якого залежить адаптація безробітних в конкретній ситуації. Тому наявність адаптації не означає успішність адаптаційного процесу. Разом із тим психологічна готовність безробітних до адаптації є основою для проявів соціальної активності та встановлення та розширення нових зв'язків та відносин з іншими і, по суті, є однією з

найважливіших характеристик, що зумовлюють суб'єктивне благополуччя особи.

Особистісний аспект характеризується складною комбінацією світоглядних установок, заснованих на формуванні та реалізації ціннісно-сміслових, соціально-перцептивних, комунікативних, інтелектуальних та інших характеристик особистості, що формуються у взаємодії з іншими. Саме реальна взаємодія з іншими людьми визначають характеристики репрезентації особистості, а також стратегії поведінки, що характеризують пристосування у різних ситуаціях, що пов'язані з безробіттям/пошуком роботи і поширюються інші сфери. Натомість досвід поколінь, відображений у культурі, також сприяє адаптації безробітних. У той час, процес адаптації безробітних може бути утруднений за рахунок таких особистісних якостей, як почуття неповноцінності (особливо в спектрі моральних та вольових характеристик), уникнення труднощів та ін.

Список використаних джерел

1. Галаган Л.В. Психологічний стан як фактор формування конкурентоспроможності безробітного. *Вісник післядипломної освіти. Ун-т менедж. Освіти НАПН України*. 2010. Вип.1 (14), ч.2: Психологія. 2010. С. 90–102.

Волотівська Інеса,

студентка 4 курсу спеціальності 013 Початкова освіта,
Коростишівський фаховий педагогічний коледж
імені І. Я. Франка Житомирської обласної ради;

Волотівська Інна,

кандидат педагогічних наук (PhD),
викладач вищої кваліфікаційної категорії, вчитель-методист,
Коростишівський фаховий педагогічний коледж
імені І. Я. Франка Житомирської обласної ради

Педагогіка партнерства: реалії педагогічної практики з іноземної мови в початковій школі

Педагогіка партнерства має на меті гуманно та творчо розвивати учня як особистість. Ця галузь науки описана в працях Ш. А. Амонашвілі, С. М. Лисенкової, А. С. Макаренка, В. О. Сухомлинського та інших видатних педагогів. Учень та вчитель при цьому – добрі друзі, однодумці, рівноправні учасники освітнього процесу, що несуть спільну відповідальність за його результати.

Обов'язковим є залучення батьків до навчання та виховання дитини. Педагогіка партнерства передбачає триєдину взаємодію учасників освітнього процесу: вчителя, учня, родини. Їх спілкування має бути добровільним, відповідальним та доброзичливим [2].

Навчання іноземної мови на початковому етапі є вкрай важливим, оскільки саме в цей період закладаються основи іншомовної комунікативної компетентності в аудіюванні, говорінні, читанні й письмі. Тому в початковій школі важливо зацікавити учнів вчити іноземну мову, викликати в них позитивне ставлення до предмета, вмотивувати необхідність володіння іноземною мовою як засобом міжкультурного спілкування. Педагогіка партнерства при особистісному спілкуванні (підтримка, довіра, співпереживання,) здатна вирішити це питання шляхом діалогу, обміну думками, спільним виконанням завдань і вправ, тощо.

Які ідеї педагогіки партнерства можна виокремити? Основними є такі: навчання без примусу, ідея важкої мети, ідея опори, вільний вибір, ідея випередження, ідея великих блоків, ідея відповідної форми, інтелектуальне поле класу [1].

У процесі навчання іноземної мови вчитель та батьки мають допомогти учневі усвідомити значення іноземної мови для мультилінгвального та полікультурного середовища, залучати його до діалогу культур (рідної та іншомовної), прагнути вдосконалювати власні здібності для оволодіння

іноземною мовою, формувати позитивне ставлення до іноземної мови як засобу спілкування, вчити поваги до народу-носія цієї мови, толерантного ставлення до його культури, звичаїв і способу життя. Розвиток мовних та пізнавальних здібностей, постійне самовдосконалення у сфері користування іноземною мовою, бажання займатися пошуковою діяльністю матимуть ефект лише при співпраці та співвідповідальності всіх учасників навчального процесу. Заохочує до вивчення іноземної мови спільний перегляд кінофільмів, мультфільмів, подкастів, шоу, тік-токів іноземною мовою з подальшим обговоренням.

Не викликає сумнівів ефективність раннього початку вивчення іноземної мови, що спостерігається під час педагогічної практики студентів у школі. Уміння й навички, набуті при підготовці та проведенні уроків іноземної мови в початковій школі, стають у подальшому основою формування професійної майстерності молодих спеціалістів та дають змогу застосувати засади педагогіки партнерства як на робочому місці, так і в родині.

До педагогічної практики студенти готуються на заняттях з методики, практичного курсу, країнознавства, граматики, практикуму усного і писемного мовлення, проте опанування теоретичних аспектів не здатне забезпечити повне та чітке уявлення про організацію навчання в школі. Лише перебування в шкільному середовищі дає змогу адаптувати набуті знання, вміння та навички до реалій життя. Практикант спілкується з учителем, учнями, батьками, проводить «живі» уроки, організовує свята, вікторини, веде гуртки тощо [3].

Під час проходження педагогічної практики з іноземної мови студент стає членом класної сім'ї: знайомиться з учнями та батьками, вивчає вікові та психологічні особливості учнів та їх інтереси, допомагає вчителю з іноземної мови готувати дидактичний матеріал, спостерігає та проводить уроки. Педагогіка партнерства покликана спростити взаємини між практикантом та учнями та дає змогу легко влитися в колектив та не зневіритися в обраній професії.

Отже, педагогічна практика посідає чинне місце в професійному становленні вчителя. Вона спрямована на формування професійних умінь і переконань та забезпечує поєднання теоретичної підготовки з іноземною мовою з практичною діяльністю у початковій школі. Педагогіка партнерства забезпечує продуктивне та невимушене проходження практики з подальшим усвідомленням себе професійним учителем та вихователем.

Список використаних джерел

1. Артемова В. Історія педагогіки України : підручник. К. : Либідь, 2006. 424 с.
2. Вишневський О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки : посібник для студентів вищих навчальних закладів. Дрогобич : Коло, 2006. 326 с.
3. Кіт Г. Педагогічна практика в системі ступеневої підготовки вчителя початкових класів : навч.-метод. посібник для студ. пед. закл. осв. (Спеціальність: початкове навчання). Вінниця, 2007. 222 с.

Герасимчук Юлія,
студентка 112 групи,
Коростишівський педагогічний
фаховий коледж імені І.Я. Франка
Житомирської обласної ради;
Кононко Микола,
викладач,
Коростишівський педагогічний
фаховий коледж імені І.Я. Франка
Житомирської обласної ради,

**Створення комфортних психологічних умов на заняттях для
здобувачів освіти в умовах війни**

Вступ України на шлях інноваційного розвитку економіки зумовив модернізацію всіх галузей, в тому числі й освітньої сфери. Часи змінюються, і освітній процес слід адаптувати до потреб здобувачів освіти. Тому основним компонентом є впровадження в освітній простір компетентнісної освіти, зокрема функціонування оффлайн - та онлайн-ресурсів ціннісних орієнтирів освіти. Розвиток інноваційних технологій стає основою масштабних освітніх реформ, що перетворюють освіту на продуктивний сектор економіки.

В умовах масштабного військового вторгнення російської федерації, ракетно-бомбовими та артилерійськими ударами по закладах освіти, найголовнішим завданням при проведенні занять є забезпечення безпеки всіх учасників освітнього процесу. Военні події, що відбуваються в Україні, є стресом для усіх. За таких умов істотно зростає роль психологічної підтримки студентів, створення психологічно комфортного освітнього середовища. *Саме підтримуюче емоційне спілкування знижує стресовий поріг, мотивує жити повноцінно. Це правило актуальне у мирний та воєнний час. Усвідомлення цього гуртує до спільних дій і зменшує ймовірність панічно-депресивних настроїв.*

Найпростіший спосіб організації дистанційного навчання, як-от оголошення завдань для самостійного опрацювання, а потім їхня перевірка викладачем – неефективні. Окрім знань, ще потрібно підтримка і контакт з викладачем. Це зараз потрібно як ніколи, адже у стані тривоги мозок не засвоює нові знання. Користуючись педагогічною автономією, кожен викладач може провести «ревізію» навчальної програми та визначити теми, що достатньо легко засвоюються студентами, і такі, що потребуватимуть додаткових зусиль. При цьому варто виділити теми, без яких неможливе розуміння змісту та, відповідно, перерозподілити години.

Практичну частину навчальних програм можна розділити на дві частини: віртуальну (маючи відповідний контент, викладач може проводити з студентами онлайн-заняття або давати як самостійну роботу вдома); домашню (у такому випадку можна використовувати підручні матеріали, важливо

створити для студентів чіткі алгоритми з обов'язковими настановами). Такий поділ допоможе також визначитися з можливістю проведення інтегрованих занять. Під час навчання важливо врахувати проведений поділ при плануванні занять у синхронному та асинхронному режимах. При цьому синхронний режим (онлайн-заняття) доцільно використати для консультацій, обговорень найбільш складних питань, проведення практичних робіт. *Особливого значення наразі набуває робота з формування навичок критичного мислення у студентів. Для цього можна використовувати технологію розвінчування міфів, фейків. Наприклад, взявши тему «Біологічна зброя: птахи, що разносять вірус, спрямований на знищення певного етносу».*

Можна розробити ментальну карту дистанційного навчання, вибір платформи, графік прямих трансляцій, формат здавання роботи – усе це не просто елементи, а система, яка добре працює, якщо продумана наперед. Потрібно не уникати розмов про війну, обговорюйте ситуацію, що склалася. Так можна зменшити напругу та встановити довіру зі студентами. Необхідно продумати про так би мовити ударні моменти, які привертають увагу студентів до заняття та спрацьовують найбільш ефективно. Вправи, які виконують у режимі реального часу, усні відповіді студентів, короткі відповіді в чаті – ось те, що найкраще працює в дистанційному навчанні. Велику роль відіграє збалансованість онлайн-заняття. Не варто перевантажувати заняття ані інформацією, ані веселощами: усього має бути в міру. Необхідно зробити акцент на вирішенні потреб студентів, на їхніх запитках. У межах кожного заняття і теми варто мати кілька опцій та пропонувати їх студентам. Особливо це важливо в умовах війни, коли щоденний стрес і так надто великий. Доцільність та обсяг завдань для самостійної роботи потрібно визначити індивідуально, зважаючи на психоемоційний стан студентів.

Можна використовувати онлайн-інструменти. Наприклад, learningapps.org – це система готових вправ з різних предметів, та ще й з можливістю автоматичної перевірки системою. Створивши папку групи, загрузивши туди вправи – вже наявні там чи створені особисто, можна моніторити виконання

цих вправ. Перевірка знань студентів – ClassTime. Важливо, що цей тестовий сервіс – безкоштовний. Викладач може використати 9 абсолютно різних і нестандартних типів запитань. Є відкриті запитання, запитання на встановлення відповідності, можливість дати розлогу відповідь. На закріплення знань студентам можна давати контрольний тест через цю ж платформу. Також можна створити опитування і надати доступ до нього студентам. Створення навчальних відео – EdTed та Edpuzzle. Студенти встановлюють застосунок на телефоні та вводять код групи, який дає викладач. У цьому класі будуть з'являтися завдання від педагога. Коли студенти переглядають навчальне відео, воно зупиняється на певній секунді та спливає завдання від викладача. Його треба виконати одразу, і тільки потім можна буде рухатися далі. Створення презентацій canva.com. Тут ви створите інтерактивні онлайн-презентації. Можна легко підібрати дизайн, додати фото, зображення, посилання на відео. Окрім традиційних презентацій сервіс дає змогу створювати мультимедійні проекти.

Втім, складності адаптації до нових кризових умов життєдіяльності, сучасне інформаційно-технічне та соціально-політичне навантаження, відсутність можливості до планування і прогнозування власних дій, підвищений рівень тривожності змушують особистість шукати підтримки. З огляду на події сьогодення я чітко зрозуміла необхідність використання інноваційних технологій, які дозволяють максимально наблизити і спрямувати освітній процес до актуалізації аксіологічної сфери особистості, а саме її аутоцінності, профцінності та афіляційності. Повернення особистості до ціннісної ідентифікації активує її ресурсні можливості. У критичних ситуаціях людина «ніби згадує», ким вона є насправді, що дозволяє їй вийти із поля емоційного стресового напруження, а допомога іншому повертає віру в себе.

Голова Наталія,

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри соціальної роботи

та соціальної педагогіки,

Хмельницький національний університет

Соціально-педагогічні умови розвитку особистості дитини у сімейному просторі

Роль сім'ї у суспільстві за силою впливу переважає інші соціальні інститути, тому що в сім'ї формується та розвивається особистість людини. Сам в цьому інституті людина отримує знання які необхідні для подальшої інтеграції у суспільство. Сім'я виступає як виховний осередок, зв'язок з яким особа підтримує все своє життя. Саме в сімейному середовищі формуються індивідуальні риси характеру, норми поведінки, моральні якості особистості. Відбувається її самоствердження у соціумі, тобто стимулюється творча і соціальна активність, розвивається індивідуальність.

Виховання дитини одна з найважливіших функцій сучасної сім'ї. Родинне виховання – це виховання дітей у сім'ї батьками, родичами, опікунами або особами, що замінюють їх. Специфічною особливістю родинного виховання є те, що воно здійснюється в контексті життя самої сім'ї, на основі внутрішньо родинних відносин, трудових та опікунських обов'язків і родинно побутової культури [2, с. 34].

Значення родинного виховання обумовлена, значним впливом на весь комплекс фізичного і морального життя дитини. *Метою родинного виховання є формування якостей та властивостей особистості, які допомагають гідно долати труднощі, що трапляються на життєвому шляху. Досвід численних поколінь засвідчує, що до таких якостей і властивостей належать фізичне здоров'я, розвинутий інтелект, працьовитість, моральність, готовність до родинного життя. Саме вони складають головну мету родинного виховання [4].*

Зміст виховання у родині зумовлений метою виховання в демократичному суспільстві та специфікою родинного виховання. Доцільно буде виділити пріоритетні соціально-педагогічні умови виховного процесу дитини у сім'ї:

1. Розумове (інтелектуальне) виховання, яке сприяє формуванню особистісного світогляду. Саме таке виховання передбачає зацікавлену участь батьків у розвитку пізнавальних інтересів, здібностей, нахилів і талантів дітей, формування свідомого ставлення до знань і постійного їх вдосконалення, прагнення до освіти і творчого розвитку.

2. Гуманістичне виховання в дусі загально людських моральних ідеалів і цінностей. Одна з найважливіших гуманістичних ідей, що має своє місце в педагогічній системі Сухомлинського, полягає у недопустимості будь-якого насильства над дитиною, а також визнання батьками права дитини бути рівноправним членом у сімейному колі, бути суб'єктом власної активності і носієм волі.

3. Економічне виховання й економічна освіта в умовах ринкових відносин. Саме в родині, завдяки мистецтву ведення домашнього господарства батьками, їх вмінню зробити своїх дітей безпосередніми учасниками сімейного господарства, діти отримують початкову економічну освіту і перший досвід економічної соціалізації. Атмосфера сімейної економіки, вчинки батьків, їх ставлення до грошей, речей, до будь-яких цінностей засвоюються дітьми особливо міцно. Коли дитина бачить, як акуратно мама чистить картоплю, міряє чашкою крупу для каші, примовляючи: «Сьогодні візьмемо менше, так як снідати будемо удвох!», відміряє цукровий пісок, економно нарізає хліб – все це не проходить повз увагу дитини [3, с. 98].

4. Трудове виховання та профорієнтація. Трудове виховання в українській родині закладає основи майбутнього життя дітей. Воно забезпечує розуміння праці як вищої цінності людини і суспільства, повагу до трудолюбивих людей, формується працьовитість, зібраність, бережливе ставлення до суспільної і

приватної власності, природних багатств, готовність до життєдіяльності в умовах ринкових відносин.

5. Національне та патріотичне виховання. Метою національно-патріотичного виховання, як складника виховання у родині, є виховання любові до землі, де народилась і виросла людина, до рідного краю, міста (села), вулиці, тобто до батьківщини; гордості за здобутки свого народу, своєї родини, а також гордості за минуле і сьогодення своїх співвітчизників; прагнення захищати інтереси родини та Батьківщини. У певному розумінні родина – це і є Батьківщина. Тому любов до своєї родини, матері, батька, родичів, дотримання духовно-культурних традицій, які вони сформували, – це ніщо інше, як вияв патріотизму, саме того його складника, що формується у родинних стосунках. У цьому розумінні взаємини у родині є для дитини ідеалом. Тут народжуються патріотичні почуття, виховується повага до батьків, до родинних традицій, любов до Батьківщини і до рідної землі.

6. Правове виховання в умовах розвитку правової держави. Одним з аспектів усебічного розвитку особистості є висока правова культура, формування якої забезпечується правовим вихованням. Правове виховання – виховна діяльність сім'ї, спрямована на формування в молоді правової свідомості, навичок і звичок законослухняності.

7. Спортивно-фізичне виховання. Фізичне виховання виступає сьогодні на перший план, бо пріоритет здоров'я дитини є найвищим для сім'ї та держави. У сім'ї фізичне виховання дітей забезпечується створенням здорового способу життя, правильною організацією розпорядку дня, заняттями спортом, загартуванням організму.

8. Морально-статеве виховання. Моральне виховання в сім'ї плекає гуманістичні основи особистості: любов, повагу, емпатійність, милосердя, доброту, совість, чесність, порядність, справедливість, гідність, обов'язок. **Одним із завдань статевого виховання є формування етикетних норм щодо материнства і батьківства.** Первинним осередком, необхідною умовою формування материнства та батьківства є сім'я. Саме у своїй сім'ї в дівчаток і

хлопчиків виховуються статево-сімейні рольові якості та передумови до міцного шлюбу формуються у дівчинки шляхом виховання благородних рис жіночності, у хлопчиків – рис мужності.

9. Виховання політичної культури в умовах політичного плюралізму. Сім'я є буфером між державою і окремими індивідами. Вона пов'язана з існуючою в суспільстві політичною організацією. Займаючи позицію між суспільством і дітьми, сім'я визначає вплив інших засобів соціалізації (зокрема ЗМІ) і/або бореться з цінностями, які нав'язуються ззовні. Роль сім'ї найбільшою мірою проявляється у підтримці та збереженні політичної системи, що досягається через передачу з покоління в покоління традиційних сімейних цінностей, через тенденцію до закріплення пануючої системи ідентифікацій з політичними партіями та іншими політичними групами тощо.

10. Санітарно-гігієнічне виховання. Велику роль у вихованні гігієнічних навичок у дошкільників відіграють батьки. У дошкільному віці дітям даються знання і прищеплюються гігієнічні навички і звички, спрямовані на попередження груп багатьох захворювань, охорону і зміцнення здоров'я. Всі дані подаються з поступовим ускладненням від однієї вікової групи до іншої. Велика роль у вихованні гігієнічних навичок у дошкільників належить батькам.

11. Екологічне виховання. Екологічне виховання дітей дошкільного віку складається з емоційних вражень про природу і знань про різні форми життя. Але найважливішим для формування екологічної свідомості у дитини є приклад дорослих. У сім'ї повинна бути створено середовище, в якій дорослі своїм особистим прикладом показують дітям правильне, відповідальне ставлення до природи, а також разом з ними проводять різні природоохоронні заходи. Також важливо формувати у дитини систему екологічних знань: вона повинна постійно отримувати знання про рослинний і тваринний світ і природні явища. Крім того, необхідно з ранніх років розвивати в неї естетичні почуття – здатність побачити і відчути красу природного світу [1, с. 56-67].

12. Художньо-естетичне виховання. Художньо-естетичне виховання в сім'ї закладає основи естетичної культури дітей. У родині відбувається найперше естетичне сприйняття прекрасного в і навколишній дійсності; формуються естетичні смаки і почуття; створюються умови для оволодіння надбаннями національного мистецтва, музики, побуту; виховується потреба створювати навколо себе прекрасне; розвиваються таланти і обдарування дітей.

Отже, становлення та формування особистості, яке здійснюється в умовах сім'ї більшою мірою залежить від стилю виховання, який використовується батьками. При цьому здійснюючи свідомий, особистий вибір, батьки власноруч проектують траєкторію індивідуального розвитку своєї дитини.

Список використаних джерел

1. Бондарчук О.І. Сім'я як осередок соціалізації дитини. Київ : 2008.
2. Гостовий В.І. Сучасна сім'я і її педагогіка. Київ : 2009.
3. Мойсеюк Н.Є. Педагогіка. Навчальний посібник. 3-є видання, 2011.
4. Малятко: Програма виховання дітей дошкільного віку. Київ : 1991.

Грицюк Александра,

магістрантка кафедри соціальної роботи
та соціальної педагогіки,
Хмельницький національний університет;

Рідкодубська Анна,

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри соціальної роботи
та соціальної педагогіки,
Хмельницький національний університет

**Розвиток соціальної активності молоді як теоретична проблема
сучасної молоді**

На часі неможливо уявити країну, яка мала б змогу самостійно вирішити глобалізовані проблеми сучасності, саме тому більшість країн Європи, Америки та Азії консолідують зусилля щодо ініціації розробки та впровадження моделей, шляхів та технологій розв'язання основних соціальних проблем. Завдяки соціальній активності, як характерній якості особистості, групи, соціуму, можна вести розмову про готовності вирішення соціальних проблем.

Ми погоджуємось з М. Васильєвою, яка вважає, що соціальна активність «визначає спосіб існування і розвитку особистості як суб'єкта суспільного життя, заснований на її свідомому і несвідомому прагненні до зміни соціальних умов і формуванні власних якостей (здібностей, установок, ціннісних орієнтацій)» [1, с. 9].

В сучасних складних соціально-економічних умовах виникає гостра потреба суспільства в соціально активних особистостях, які характеризуються такими ознаками: «сильним, стійким прагненням впливати на соціальні процеси в суспільстві та реальною участю у громадських справах, яка продиктована прагненням змінити, перетворити або, навпаки, зберегти, зміцнити соціальний порядок, його форми» [6, с. 66].

Сучасні наукові розвідки соціальної активності здійснюються з позиції аналізу психологічних, соціально-педагогічних, соціальних аспектів, що визначають її актуальність. Учені Б. Мар'єнко, С. Постанова, О. Суська досліджують роль соціальної активності в житті студентської молоді; О. Карпенко, А. Красняков, Д. Леонтєв у власних дослідженнях визначають детермінанти формування соціальної активності молоді людини, а дослідження О. Сороки присвячені аналізу впливу соціальної активності молоді на формування у них основних характеристик відповідального батьківства у майбутньому.

Наявність громадянської позиції є, на нашу думку, необхідною умовою розвитку соціальної активності, тобто до усвідомленої готовності особистості взяти на себе відповідальність за власну громадянську позицію, готовність підпорядкувати особисті інтереси соціальним, якщо цього вимагають

обставини. Г. Воробйов зазначає, що основу соціальної активності особистості становить її моральна надійність, ставлення людини до своїх соціальних і професійних обов'язків, суспільних цінностей, традицій, майбутнього.

На думку О. Киричука, під час виконання будь-якої дії, треба звірятись із запланованим результатом. Під час активізації зусиль на розвиток соціальної активності результатом є активна соціальна позиція особистості, що виявляється у «соціально-комунікативній, громадсько-корисній та суспільно-політичній активності, а також в активності, спрямованій на самопізнання, самооцінку, самовдосконалення. Основними складниками її є емоції та почуття; той чи інших рівень самосвідомості; особисті, сімейні, громадянські, національні та абсолютні цінності; соціальні вміння та навички» [2, с. 92].

Отже, теоретичний аналіз досліджень поняття соціальна активність дозволяє стверджувати, що система соціально важливих дій особистості формує її соціальну складову поведінки, яка визначається відношенням до ситуації. Ми погоджуємось з О.Кулінченко, який вважає, що: «при цьому успіх прояву соціальної активності забезпечується спрямованою соціальною культурою особистості. Всі складові структури соціальної активності особистості взаємопов'язані взаємообумовлені, а сама вона є інтегративною якістю особистості, що визначає її місце, роль і становище в соціумі» [3, с. 38].

Список використаних джерел

1. Васильєва М.П. Проблеми формування соціальної активності студентської молоді в Україні : *матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції «Сучасні тенденції у підготовці та професійній діяльності фахівців соціальної галузі»* 23 листопада 2018. Харків 2018, С. 9-11.

2. Киричук О. Формування в учнів активної життєвої позиції. Київ : Рад. школа, 1983. 136 с.

3. Кулінченко О. С. Соціальна активність студентів як соціально-педагогічна проблема. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія 11: Соціальна робота. Соціальна

педагогіка : [збірник наукових праць] К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2014. Вип. 18. С. 34-39

4. Мануйлов Є. М. Соціальна активність молоді: до проблеми розуміння сутності. *Вісник Національної юридичної академії ім. Я. Мудрого*. 2010. №3. С. 3-11.

5. Семашко О. М. Соціологія молоді. Проблеми соціалізації молоді засобами культури. *Соціологія культури* : [навч. посіб.] за ред. О. М. Семашка. К., Львів. 2000. 320 с.

6. Сорока О. Діагностика соціальної активності майбутніх соціальних працівників. *Social Work and Education*, Vol. 5, N. 2. 2018, p. 66-76.

Данильчук Лариса,

доктор педагогічних наук, професор,

професор кафедри соціальної роботи

та соціальної педагогіки,

Хмельницький національний університет

До проблеми формування правового мислення майбутніх соціальних працівників

Правове мислення як властивість свідомості не дається від народження, воно набувається в процесі життя. Згідно з вимогами освітніх стандартів, майбутні соціальні працівники мають бути спроможним здійснювати різноманітні види діяльності, що передбачають наявність правового мислення. Правове мислення як кваліфікаційна характеристика майбутніх соціальних працівників, має певні властивості й ознаки та як професійна компетенція формується у процесі навчання, а вдосконалюється та коригується, за потреби, у період професійної діяльності.

Існують різні підходи до розуміння сутності правового мислення – історико-культурний, філософський, психологічний, юридичний, соціальний

тощо. Актуальним у контексті заявленої проблеми вважаємо розуміння правового мислення як форми цілеспрямованого та систематизованого психічного відображення навколишнього світу, що виражається у здатності сприймати та оцінювати реальність за правовими критеріями, з погляду відповідності правовим вимогам.

Вважаємо, що суб'єкт, що володіє правовим мисленням, здатний оцінювати юридичну значущість конкретних подій, дій, передбачати їх можливі правові наслідки та вирішувати проблеми, що виникають, юридичними засобами.

У той час, правове мислення є необхідним компонентом правової культури майбутніх соціальних працівників. Це саме той елемент, який відрізняє рівень правової культури та правосвідомості від звичайного.

Правове мислення органічно пов'язане з правосвідомістю як «сукупністю поглядів, ідей, настроїв, що належать до права». Це процес вироблення, обґрунтування та оформлення правових рішень на основі сформованих у суб'єкта правових уявлень та цінностей.

Доказом сформованості правового мислення майбутніх соціальних працівників є їх здатність розуміти зміст та сутність юридичних понять та категорій. Розуміння – це сутність та водночас механізм правового мислення.

Вчені-практики зазначають, що у процесі професійної підготовки зіткаються, переважно, з повсякденним рівнем правосвідомості, правової культури, що вже склався у майбутніх соціальних працівників, заснованим, з одного боку, на суб'єктивному життєвому досвіді, стереотипах схвалюваної поведінки, а з іншого – на зайвій теоретизованості знань про право, здобутих у школі. Такий тип мислення характеризується як «ідея-образ», тобто поведінка суб'єкта визначається зовнішніми факторами, думкою оточуючих, алгоритмами поведінки, що вже сформувався. У цьому випадку немає потреби пояснювати логіку поведінки, оскільки діє правило соціального стереотипу.

Зауважимо, що правове мислення – процес внутрішній, що набуває зовнішнього вираження у мовленні та поведінці суб'єкта. Акцент у бік

самонавчання виправданий, оскільки правове мислення – процес абсолютно індивідуальний, неможливо йому навчити лише шляхом зовнішнього впливу. Навички формуються за допомогою постійного самостійного тренування. Водночас сформувавши у того, хто навчається, правове мислення неможливо, якщо він не бачить зразка.

Завдання, що стоїть перед викладачем – навчити майбутніх соціальних працівників розуміти сутність основних юридичних понять та категорій та користуватися професійною термінологією. У разі йдеться про культуру думки (логічна організованість, доказовість, несуперечність) як обов’язковий «атрибут правового мислення» в основі якої лежить логічний аспект правового мислення.

Демченко Катерина,

студентка спеціальності 013 Початкова освіта,
Коростишівський педагогічний фаховий коледж
імені І.Я.Франка;

Беседовська Ірина,

викладач,
Коростишівський педагогічний фаховий коледж
імені І.Я.Франка

Сайт навчального предмету як засіб організації освітньої взаємодії

Розвиток системи освіти в сучасних умовах потребує докорінних змін у багатьох напрямках: інформаційному, методичному, технологічному, організаційному та інших. Інформаційне забезпечення навчального процесу складається з декількох джерел, серед яких можна виділити бібліотечні фонди, загальнодоступні ресурси мережі Інтернет, власне лекційні матеріали, методичні розробки і т.п. Вимоги до інформаційних матеріалів, які повинні опанувати учні у процесі навчання можна звести до наступних: повнота, актуальність, доступність. На наш погляд, найбільш вагомим та проблемним в

цій ланці є організація доступу учнів до навчальних матеріалів, що накладає суттєві вимоги до засобів їх підготовки, накопичення та доставки до кінцевого споживача.

Сучасні тенденції розвитку веб-технологій орієнтують споживачів інформаційних ресурсів на використання малогабаритних мобільних пристроїв: смартфонів, планшетів та нетбуків, які дуже поширені в учнівському середовищі, насамперед, як засіб спілкування. Тому використання цих пристроїв в навчальному процесі було б ефективним доповненням до традиційних методів і технологій навчання. Тобто принцип “mobile first” у цьому контексті є, на наш погляд, актуальним і своєчасним. Вищезгадане дозволило окреслити та сформулювати завдання впровадження в навчальний процес елементів мобільних технологій у вигляді сайтів предметів, які забезпечують потреби у швидкому, якісному та дешевому доступі до навчальних матеріалів з будь-якого мобільного пристрою.

Нововведення або інновації характерні для будь-якої професійної діяльності людини і тому природно стають предметом вивчення, аналізу та впровадження. Інновації самі по собі не виникають, вони є результатом наукових пошуків, передового педагогічного досвіду окремих вчителів і цілих колективів. Одним з видів інновацій в організації професійної освіти є введення дистанційного навчання.

Дистанційне навчання — сукупність інформаційних технологій, що забезпечують доставку здобувачу вищої освіти основного обсягу навчального матеріалу; інтерактивну взаємодію здобувачів освіти і викладачів у процесі навчання; надання їм можливості самостійної роботи із засвоєння навчального матеріалу; а також оцінювання їхніх знань та умінь у процесі навчання [1, с. 12].

Таке навчання дає змогу впроваджувати інтерактивні технології викладення матеріалу, здобувати повноцінну освіту в територіально розподілених місцях, організовувати освітній процес, що ґрунтується на використанні як кращих традиційних методів навчання, так і нових

інформаційних та телекомунікаційних технологій, а також на принципах самостійного навчання, призначене для широких верств населення незалежно від матеріального забезпечення, місця проживання, стану здоров'я. Отже, процес навчання може відбуватися будь-де і будь-коли, єдина умова – доступ до мережі Інтернет.

На сьогоднішній день інформаційні технології є невід'ємною частиною нашого життя. Їх основу становить програмне забезпечення, яке проникло в усі сфери людського життя.

На сучасному етапі у зв'язку з появою нових інформаційних технологій спостерігаються наступні зміни у системі освіти : формальний підхід до навчання замінюється когнітивним; один основний підручник з курсу замінюється можливістю вибрати з великого розмаїття джерел інформації; поява гіпертексту; використання різноманітних технологій і саме тих, що принесуть найбільшу вигоду студентам; навчаючі технології не повинні одна одну замінювати, вони мусять доповнювати одна одну.

Нині ми говоримо саме про використання вільного програмного забезпечення для дистанційного навчання у закладах освіти. Тому найбільш затребуваною властивістю сайтів навчальних предметів по аналогії з паперовим носієм є можливість доступу до нього в режимі "24/7". Але на відміну від паперового носія, сайт включає в себе різноманітні додаткові функції, які суттєво вдосконалюють та полегшують засвоєння навчального матеріалу. Такими функціями можуть бути пошукові засоби, активні інтернет-посилання, тести та багато інших корисних можливостей, які властиві сучасним гаджетам. Таким чином, основні завдання, які повинен виконувати сайт навчального предмету можна назвати такі: зберігання та надання розвинутого доступу до структурованого навчального контенту; підтримка тестової системи з можливостями самоконтролю та перевірки; виконання пошукових запитів як до навчального контенту, так і до тестової бази з видачею результатів в релевантній послідовності.

У той же час сайт навчального предмету повинен відповідати наступним вимогам: мати простий, інтуїтивно зрозумілий інтерфейс, який дозволяє сконцентруватися на питаннях, що вивчаються; встановлюватися, адаптувати інтерфейс та ефективно використовувати ресурси будь-якої мобільної платформи чи пристрою; функціонувати в умовах Інтернет або в автономному режимі, що є дуже важливим для споживачів з обмеженими фінансовими чи технічними можливостями.

Нинішнє учнівство зростає в середовищі інформаційного простору, сучасних освітніх технологій дистанційного та електронного навчання, які набувають все більшого поширення в Україні. У зв'язку з цим постає проблема представлення навчального контенту з урахуванням загальносвітових тенденцій, спрямованих на гнучкість та доступність освіти, що спричинені дотримання карантинних вимог COVID-19 та дією воєнного стану, яку вдало розв'язує сайт предмету.

Список використаних джерел

1. Організація дистанційного навчання. Створення електронних навчальних курсів та електронних тестів: навч. посібн. / В.В.Вишнівський, М.П. Гніденко, Г.І. Гайдур, О.О. Ільїн. К. : ДУТ, 2014. 140 с.

Долінська Інна,
кандидат історичних наук,
викладач кафедри соціально-економічних дисциплін,
Коростишівський педагогічний фаховий коледж
імені І. Я. Франка

Відповідальне батьківство: деякі аспекти цифровізації життя дітей

Про відповідальне батьківство написано сотні наукових праць, підручників, статей. Як правило, в більшості випадків під терміном «відповідальне батьківство» розуміють – хороше ставлення до дитини,

виховання, турботу та любов. Багато науковців та лікарів наголошують, що потрібно приймати дитину такою якою вона є, розуміти її, цікавитись її життям, розділяти інтереси.

Проте, сучасність та сьогоднішня в Україні кидає новий виклик для відповідальних батьків: пандемія COVID-19 та війна розв'язана Російською Федерацією на території України повністю змінила як життя батьків так і дітей. Цифрова революція, яка щоденно ширилась і розвивалась світом, ще з більшою силою увірвалась в наше життя. Провідні психологи, лікарі, батьки ще задовго до цих подій били на сполох і серйозно були стурбовані тим, що діти забагато часу проводять перед екранами гаджетів, які «підключені» до мережі.

Інтенсивний розвиток дистанційних форм навчання, ще більше викликав занепокоєнь у відповідальних батьків, адже окрім вільного часу проведеного за гаджетом, діти змушені як мінімум по 5-6 годин щодня перебувати перед екраном електронного пристрою.

Ми, батьки, просто не маємо достатнього досвіду, щоб чітко уявити, як ставитися до чогось хоча б віддалено схожого на спосіб життя наших дітей. Ми не мали досвіду тривалого сидіння перед екраном гаджета, який могли б взяти до уваги, і саме тому це так лякає. Батьки не знають, що робити з гаджетами в житті дитини, тому що самі не пережили цього, коли росли. Ми не маємо власного досвіду, на який могли би спертися або зорієнтуватися – мовляв, так робили наші рідні. Перед нами вперше постала пов'язана з вихованням дітей проблема, для вирішення якої в попередніх поколіннях не вироблено жодних настанов. Водночас ми маємо купу суперечливої інформації щодо того, як регулювати час дітей, проведений перед екраном, – від псевдонаукових даних до страшних історій у засобах масової інформації. Нас непокоїть вплив світу цифрових технологій на наших дітей. З іншого боку, батькам зрозуміло, що неможливо заборонити електронні пристрої в сучасному суспільстві, де ними користуються всі, насамперед тому, що значна частина шкільних завдань та інших занять тепер виконується в електронній формі.

Отож, якщо заборона – не вихід, то що робити? Найліпше, що можуть вдіяти батьки, – це сформувати хороші звички користування гаджетами у себе і своїх дітей. Слід говорити з дітьми про віртуальний світ і прищеплювати їм уміння встановлювати «здорові» стосунки з екраном. Хочеться, щоб батьки почали усвідомлювати, що нерегламентований доступ до інтернету може призвести до різноманітних складнощів. Для наших дітей мають існувати правила користування гаджетами – так само, як існують правила щодо решти речей, таких як сон, виконання домашніх завдань і поведінка. Потрібно відразу починати формувати у дітей здорові звички поводження з гаджетами, не чекаючи, поки з цим виникнуть проблеми.

Перші прояви та ознаки того, що у дитини з’являється залежність від електронних пристроїв:

- важко даються фізичні вправи, що їх здатні виконувати однолітки, зокрема катання на велосипеді, плавання, видирання вгору, біг;
- складно придумувати ігри або історії з використанням іграшок: ляльок, різноманітних фігурок, машинок або інших транспортних засобів;
- діти припиняють розповідати про друзів, про яких досі багато говорили;
- вони сумні та пригнічені, говорять, що їм «нудно» у школі, з друзями, батьками – у дітей старшого віку це часто означає, що вони самотні;
- дітям більше не цікаві заняття, які колись подобались. Вони воліють проводити час в інтернеті.
- їх менше цікавлять завдання, що досі подобалися, хоч і потребували часу та зосередженості (читання, письмо, малювання, розмальовування, ігри з конструктором «Лего»);
- діти легко відволікаються (наприклад, стають неуважними, коли ви з ними розмовляєте. Вони не можуть досить довго зосередитися ні на чому, крім гаджета).

Багато хто в розпачі капітулює перед конкуруючими за увагу наших дітей електронними пристроями та інтернетом. Для батьків це часто є серйозною і

майже нездоланною перешкодою.

Отож, декілька порад відповідальним батькам, щоб формувати у дітей здорові звички користування гаджетом:

- діти навчаються тоді, коли щось роблять: допомагають по господарству, дбають про близьких, беруть на себе відповідальність за домашніх тварин, виконують різні побутові завдання.

- дозволяйте дитині нудитись. Засічіть час і скажіть: якщо їй усе ще буде нудно через 15 хвилин, то нехай прийде і повідомить вас про це. Як показує практика, за цей час більшість дітей знаходить спосіб розважитись. Не слід відразу покладатися на гаджети, коли дитині нудно.

- віддавайте перевагу насамперед активним способам проведення часу в сім'ї.

- зробіть активні способи проведення часу обов'язковими, а не за бажанням.

- заохочуйте дітей записуватися до місцевих спортивних клубів або грати в командні ігри.

- установіть час, коли електронному пристрою «пора спати», тобто коли всі гаджети потрібно вимкнути і поставити на зарядку або скласти в одній кімнаті (бажано, щоб це стосувалося і гаджетів, які належать батькам).

- режим дня дитини має бути таким, щоб перед сном вона могла заспокоїтись: наприклад, прийняти ванну або душ, послухати казку чи спокійно почитати книжку (замість сидіти перед екраном).

- не дозволяйте дитині залишати електронні пристрої на ніч у спальні.

- допомагайте дітям соціалізуватися, створюйте для них нагоди познайомитися з іншими дітьми.

Маршалл Маклюен писав, що технологічні новинки потрібно оцінювати не за їхнім змістом, а за тим, як вони змінюють суспільство. Створюючи нову технологію, ми на глибинному рівні міняємо самих себе. Адже з кожним нововведенням щось перевірене завжди відправляється під ніж. Електронні

пристрої з новою силою прив'язали наших дітей, але при цьому під ніж пустили життєво необхідну їм прив'язаність до власних батьків. Технології дозволили нам дотягнутися до зірок, але підтягли наше коріння.

Сьогодні перед нами як ніколи стоїть завдання триматися за своїх дітей. Якщо ми зможемо їх втримати, ми прищепимо їм імунітет до зворотного боку цифрової революції. Ми повинні дати їм можливість вирости і стати господарями цих нових пристроїв, а не їхніми рабами.

Дроздова Анастасія,

магістрантка кафедри соціальної роботи
та соціальної педагогіки,
Хмельницький національний університет,

Овод Юлія,

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної роботи
та соціальної педагогіки
Хмельницький національний університет

Внутрішньо переміщені особи як особлива категорія роботи соціального працівника у процесі соціально-психологічного супроводу

Суспільно-політична ситуація в Україні спричинила нові виклики перед працівниками соціально-психологічної служби. Зокрема, виникла необхідність працювати з новою групою громадян – внутрішньо переміщеними особами.

Станом на сьогоднішній день ситуація ускладнюється тим, що протистояння триває і неможливо передбачити час та спосіб його завершення. Це посилює тривожні настрої в суспільстві, страхи, розчарування і вимагає відповідної роботи соціальних працівників.

Питання соціально-психологічного супроводу населення в умовах соціо-гуманітарної кризи є одним з пріоритетних у розробці плану реагування, у

якому соціальним службам відводиться одне з ключових місць. Проблематика організації соціально-педагогічного та психологічного супроводу сімей, дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах внаслідок військових дій набуває нового вектору: від реагування у форматі пропрацювання кризових емоційних станів, стабілізації стану до психоемоційного відновлення.

Новий формат передбачає системність, структурованість, організацію соціальних чи психологічних інтервенцій на основі зібраного анамнезу про сім'ю чи особу.

У зв'язку з цим виникла необхідність розробити організаційно-методичну модель (алгоритм) надання психолого-соціально-педагогічної допомоги особам, що опинились у складних життєвих обставинах внаслідок військового конфлікту.

Мета запропонованого алгоритму соціально-психологічної допомоги (супроводу) – актуалізація адаптивних і компенсаторних ресурсів особистості, мобілізація соціально-психологічного потенціалу з метою подолання негативних наслідків надзвичайних обставин або складних життєвих ситуацій, в яких опинилися сім'ї внаслідок військового конфлікту.

Основними завданнями соціально-психологічної допомоги внутрішньо переселеним сім'ям є:

- створення сприятливого соціально-психологічного клімату, атмосфери уваги, співчуття і співпраці;
- формування конструктивних способів вирішення складних життєвих ситуацій, сприяння утворенню нових соціальних контактів;
- діагностична оцінка психологічного стану, ресурсної сфери батьків/дітей та визначення потреб соціально-педагогічної та/або психологічної допомоги;
- сприяння стабілізації емоційного стану, переробці та подоланню травматичного досвіду;
- активізація процесів самопізнання, самосприйняття, саморегуляції і самоконтролю, побудова позитивного образу майбутнього;

- здійснення посередництва між закладом освіти, сім'ями та територіальними місцевими громадами.

Період соціально-психологічного супроводу визначається різними особливостями даної категорії осіб щодо пережитих емоційних станів з урахуванням їхньої інтенсивності, тривалості, вікових та індивідуальних особливостей емоційного реагування в умовах стресової ситуації.

Зазвичай, терміни соціально-психологічного супроводу працівник визначає індивідуально, опираючись на результати діагностичної роботи.

Організація соціально-психологічного супроводу дітей та їхніх сімей, які були вимушені переселитися з місць постійного проживання до інших областей України, є складним процесом.

Зміст роботи соціального працівника (педагога) з вимушеними переселенцями та їх сім'ями являє собою послідовність етапів щодо вирішення їхніх проблем із використанням найбільш ефективних форм, методів та засобів діяльності.

Однією з ефективних форм роботи з тимчасово переміщеними з небезпечних зон особами, є організація спеціальних постійно діючих груп соціально-психологічної підтримки.

В даний час не існує єдиної точки зору на проблему подолання наслідків психічної травми. Безумовно, цей процес повинен бути індивідуальним і комплексним. Прогноз залежить від вираженості травми і рівня розвитку особистості до моменту нанесення травми.

Успіхи та досягнення часто будуть знецінюватися, етапи стабільності, будуть чергуватися з «провалами», розчаруванням, апатією. І тут соціальний працівник (педагог) має чітко усвідомлювати, що це етапи, складові і показники нормального процесу видужування після перенесеної травми.

Список використаних джерел

1. Консультування в системі психосоціальної допомоги дітям і сім'ям, що опинились у складних життєвих обставинах внаслідок військових дій / авт. Кол заг. ред. В. Г. Панок, І. І. Ткачук. Київ : УНМЦ практичної психології

соціальної роботи, 2019. 144 с. URL: https://lib.iitta.gov.ua/718798/1/Konsultuvannya_2019.pdf. (дата звернення: 27.08.2022).

2. Несмашна Г.Є. Соціально-психологічний супровід дітей та сімей вимушених мігрантів: методичні рекомендації для працівників психологічної служби освіти. Тернопільський комунальний методичний центр науково-освітніх інновацій та моніторингу, 2015. 13 с.

Дубасенюк Александра,

доктор педагогічних наук, професор,

почесний академік НАПН України,

дійсний член АМСКП «Полісся»,

Житомирський державний університет імені Івана Франка;

Антонова Олена,

доктор педагогічних наук, професор,

дійсний член АМСКП «Полісся»,

Житомирський державний університет імені Івана Франка

Формування у майбутніх учителів професійної компетентності у роботі з батьками на засадах акмеологічного підходу

Законодавчі засади сімейного виховання визначено у низці державних документів: Конституції України (1996): ст. 51, 52; Законі України «Про освіту» (1996): ст. 59; Сімейному кодексі України (2002): розділ I; Законі України «Про охорону дитинства» (2001); Конвенції ООН «Про права дитини» (1989); Концепції сімейного виховання в системі освіти України «Щаслива родина» на 2012-2021 роки [1; 2]. Проблема відповідального батьківства завжди є актуальною і такою, що потребує постійної уваги. Окреслена проблема в історії педагогіки вивчалася такими педагогами як Я.А. Коменський («Материнська школа»), А.С. Макаренко («Книга для батьків», «Лекції про виховання дітей»), В.О. Сухомлинський («Батьківська педагогіка»), сучасними дослідниками

(І.В. Братусь, Л.О. Данильчук, В.П. Кравець, Т.В. Кравченко, Г.М. Лактіонов, Н.М. Мирончук, Н.О. Островська, М.Г. Стельмахович, І.М. Трубавіна) [4; 5; 7].

Мета статті: обґрунтувати акмеологічні засади розвитку професійної компетентності майбутніх педагогів у роботі з батьками.

Акмеологічні засади розвитку професійної компетентності майбутніх педагогів передбачають їх спрямованість на осмислення і пізнання феномену «відповідальне батьківство», оволодіння інноваційними методами, засобами у роботі з батьками, самовиховання та саморозвиток упродовж життя, досягнення акмевершин у творчій діяльності, виявлення її закономірностей. Проблемі акмеологічного зростання професійної компетентності молодих науковців присвячено чисельні наукові праці, зокрема такі дослідники як: О.В. Вознюк, В.М. Гладкова, Н.В. Кузьміна, С.О. Сисоєва, Н.Г. Сидорчук та інші [3]; формуванню професійної компетентності майбутніх учителів присвятили свої праці В.І. Бондар, С.У. Гончаренко, М.С. Головань, Н.Г. Ничкало, Л.О. Хомич та ін. Поняття «професійна компетентність» – складний феномен. У контексті акмеологічного підходу він вміщує цілемотиваційну, особистісно-ціннісну, змістову, діяльнісну, рефлексивну та проєктивну складові.

Відповідно до акмеологічного підходу процес розвитку професійної компетентності майбутніх педагогів у роботі з батьками здійснюється поетапно: від початкового етапу процесу формування професійних знань, умінь, необхідних особистісних якостей майбутніх педагогів до набуття професійної компетентності і до розуміння необхідності неперервного особистісного та професійного саморозвитку, акме-вдосконалення впродовж життя, досягнення акме-зрілості. Виховання дітей – це складна і важлива справа, оскільки спрямована на майбутнє держави, суспільства в цілому [3; 6].

Цілемотиваційна складова передбачає постановку цілей, що відображають особливості підготовки майбутніми педагогами до роботи з батьками, важливості усвідомленого і відповідального виховання дітей, розуміння своєї місії, оволодіння знаннями, вміннями у сфері виховання та розвитку дітей. Тобто необхідно здійснювати виховання та самовиховання

самих батьків, оскільки така підготовка спеціально не здійснюється і виховання нерідко носить стихійний характер. Відтак, цілі підготовки майбутніх учителів щодо усвідомленого батьківства мають бути спрямовані на формування морально-духовної, життєво компетентної особистості, яка успішно самореалізується в соціумі як громадянин, сім'янин, професіонал.

Особистісна складова процесу формування компетентності майбутніх педагогів у сфері родинного виховання передбачає розвиток таких якостей як: цілеспрямованість, громадянськість, відповідальність, педагогічна культура, духовність, гуманність, інтерес до особистості, педагогічне мислення, вимогливість, справедливість, чесність, порядність, спостережливість, доброзичливість, уважливість, доброта, щирість. Майбутнім педагогам слід розуміти, що такі ж особистісні якості мають бути розвинені у самих батьків, ураховуючи їх різновіковий та соціальний склад.

Змістова складова зумовлюється метою виховання в демократичному українському суспільстві та специфікою сімейного виховання й охоплює такі напрями: *громадянське виховання* (розвиток патріотичних якостей, оволодіння суспільними цінностями і способами міжособистісної взаємодії, виховання почуття особистої належності до рідної землі, держави, сім'ї, роду, традицій і звичаїв); *моральне виховання* (розвиток гуманістичних якостей особистості, повага до рідної мови, культури, самостійність та ініціативність); *інтелектуальне виховання* (розвиток пізнавальних інтересів, здібностей, нахилів і талантів дітей; прагнення до освіти й творчого самовдосконалення); *трудове виховання* (ставлення до праці як до вищої цінності людини і суспільства, повага до людей праці, формування працьовитості, готовність до творчої праці в умовах ринкових відносин); *естетичне виховання* (формування естетичних смаків і почуттів, створення умов для оволодіння здобутками національного мистецтва, розвиток талантів і здібностей); *фізичне виховання* (залучення до здорового способу життя, організація режиму, мотивація до збереження і зміцнення здоров'я).

Діяльнісна складова. Набуття професійної компетентності майбутніх педагогів передбачає розвиток комплексу педагогічних умінь. До них віднесено: 1) *гностичні вміння* – вивчати психолого-педагогічну та соціальну літературу з проблем сімейного виховання; аналізувати особливості життєдіяльності сімей різних типів, труднощі сімейного виховання, їх причини та шляхи запобігання; володіти методами педагогічної діагностики щодо визначення виховного потенціалу сім'ї; 2) *проектувальні вміння* – проектувати цілі, завдання педагогічної роботи з батьками при плануванні перспективного плану, моделювати методи, прийоми соціально-педагогічної роботи з різними типами сімей, навчитися допомагати батькам моделювати ситуації у процесі взаємодії зі своїми дітьми, передбачати труднощі особистісного та соціального дорослішання їх дітей; 3) *конструктивні вміння* – формувати специфічні цілі, завдання в педагогічній роботі з батьками, з сім'ями різних типів, планувати та відбирати конкретні методи, форми, прийоми поточної педагогічної роботи з батьками; 4) *комунікативні вміння* – встановлювати з батьками учнів доцільні та доброзичливі взаємостосунки; допомагати батькам оволодівати різними способами виховного впливу на своїх дітей; орієнтуватися в соціально-педагогічних ситуаціях; 5) *організаційні вміння* – організовувати різні форми педагогічної роботи з батьками, залучати батьків до виховної роботи з учнями; разом з батьківським комітетом організовувати виховну роботу з асоціальними, конфліктними та сім'ями соціального ризику; допомагати батькам в організації різних напрямів сімейного виховання [6, с. 481-482].

Рефлексивна складова. Майбутні педагоги мають здійснювати постійну аналітичну роботу над собою, відчувати потребу у самоосвіті, вивченні науково-педагогічної літератури, уміти аналізувати особливості сімейного виховання, феномен «відповідального батьківства», урахувавши його ціннісну спрямованість, виховний потенціал. Студенти осмислюють визначену проблему з урахуванням особливостей сучасної ситуації у країні. Аналізують, насамперед специфіку роботи з батьками, а також здійснюють опрацювання сучасних моделей відповідального батьківства вищих рівнів, що передбачає аналіз цілей,

мотивації, особистісних якостей, планувати програму щодо їх самовдосконалення, спрямованості на отримання ефективних результатів. з метою досягнення акме-зрілості у визначеній сфері.

Проективна складова. Майбутні педагоги мають моделювати перспективні цілі, засоби вдосконалення власної педагогічної майстерності у сфері відповідального батьківства та вчитися проектувати перспективні інноваційні форми, методи, засоби у процесі педагогічної роботи з батьками.

Проте при проектуванні роботи з батьками студентам в умовах воєнного стану, девальвації загальнолюдських та культурних цінностей та інших негативних чинників слід урахувати, що збільшується кількість неблагополучних сімей, зростає кількість дітей, що опинилися без батьківського піклування. Водночас у суспільстві зростає соціальна цінність сім'ї у вихованні та розвитку особистості дитини. Для більшості людей сім'я є необхідним життєвим осередком, який захищає індивіда від деструктивних процесів та продовжує виконувати важливі соціальні функції [6, с. 464].

Таким чином, формування у майбутніх учителів професійної компетентності у роботі з батьками на засадах акмеологічного підходу вимагає складної і неперервної роботи над собою, набуттям та вдосконаленням психолого-педагогічних та соціально-педагогічних знань та розвиток комплексу педагогічних умінь, особистісного самовдосконалення. Тільки за таких умов можна підвищити рівень педагогічної майстерності майбутніх учителів, які чітко усвідомлюють свої цілі, завдання, орієнтовані на досягнення акме-вершин у сфері відповідального батьківства.

Список використаних джерел

1. Дитинство в Україні: права, гарантії, захист (зб. документів): ч. 1. К., 1998.
2. Дитина в сім'ї / упоряд. Т. Науменко. К. : Ред. загальнопед. газета, 2005. 128 с.

3. Дубасенюк О.А., Вознюк О.В., Костюшко Ю.О., Осадчук Н.П., Сидорчук Н.Г. Теорія і практика професійної акмеології : монографія. Житомир : Вид-во ПП «Євро-Волинь». 2020. 392 с.

4. Макаренко А.С. Книга для батьків. К. : Рад. школа, 1980. 327 с.

5. Мирончук Н.М. Батьки і підлітки : гармонізація взаємин : [метод. посібн.] / Н. М. Мирончук. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2008. 68 с.

6. Практикум з педагогіки / за заг. ред. проф. О.А. Дубасенюк. Житомир : Вид-во Житомир. держ. ун-т, 2017. 3-тє вид., доп. і перероб. 546 с.

7. Сухомлинський В.О. Батьківська педагогіка. Вибр. твори: в 5-ти томах. К., 1977. Т. 5.

Дубасенюк Олександра,

доктор педагогічних наук, професор,

почесний академік НАПН України,

дійсний член АМСКП «Полісся»,

Житомирський державний університет імені Івана Франка

Діяльнісні засади підготовки майбутніх учителів у напрямку педагогізації відповідального батьківства

Складність, багатомірність педагогічної практики, рівень розвитку теорії та методики професійно-педагогічної освіти дає змогу науковцям і практикам послуговувати різноманітними методологічними підходами, які утвердилися у практичній діяльності і пройшли широку апробацію. До таких – віднесено і діяльнісний підхід. Майбутньому педагогу важливо засвоїти важливе положення: діяльність є одним з основних чинників вирішення проблеми відповідального батьківства. Батьки розглядаються насамперед як особистості, спроможні виховувати своїх дітей. Особистість пізнається у діяльності, а будь-яка особистісна якість розвивається і формується у діяльності. Проблеми відповідального батьківства присвятили свої праці видатні педагоги

А.С. Макаренко. В.О. Сухомлинський та сучасні науковці: Л.В. Дзюбко, В.П. Кравець, Г.М. Лактіонова, Н.О. Островська, І.М. Трубавіна [3; 4; 6; 8; 9; 10].

Мета статті: обґрунтувати діяльнісні засади підготовки майбутніх учителів у напрямку педагогізації відповідального батьківства.

Актуалізація діяльнісного підходу у процесі підготовки майбутніх учителів пояснюється підвищенням ролі виховної діяльності в сучасному суспільстві. Батькам необхідно формувати власну свідомість, цілеспрямованість, продуктивність, креативність, що дає змогу розвиватися процесам «самості»: самовизначенню, самореалізації, самокорекції, а також сприяє залученню батьків до загальнокультурних та національних цінностей. Діяльнісний підхід відіграє велику роль у становленні проблеми відповідального батьківства. Методологічно окреслюючи людину як активно діючу у світі істоту, філософи (В.П. Андрющенко, С.У. Гончаренко, І.А. Зязюн, В.Г. Кремень, та ін.) аналізують діяльність у взаємодії її сутнісних сил та їх конкретно-історичних проявів, що дає змогу збагатити діяльність у різноманітних формах матеріальної і духовної культури; залучити до соціального й гуманітарного знання культурно детерміновану реальність людини й оточуючого її світу [1; 2; 4]. В.Г. Кремень зазначає, що провідним принципом має стати принцип дитиноцентризму. «Це набагато складніше для вчителя, але це єдиний шлях формування людиноцентристського, гуманного, демократичного й ефективного сучасного суспільства, не кажучи про те, що це єдиний шлях до щастя кожної людини. Власне, вчитель разом з батьками повинен допомогти дитині самопізнати і саморозвинути себе і тоді, ставши дорослою, людина найбільш повно себе самореалізує, забезпечивши і власний успіх, бо займатиметься улюбленою справою і робитиме це фахово, забезпечуючи несуперечливий і динамічний розвиток суспільства» [1, с. 22].

Варто підкреслити, що певна діяльність, у тому числі і сімейне виховання характеризується визначеною структурою, тобто специфічним набором дій і послідовністю їх виконання. Головними характеристиками людської діяльності,

як зазначають наукові дослідження (С.Д. Максименко, В.А. Семиченко), є структурованість (наявність цілемотиваційного складника, відносин предметної продуктивної діяльності), раціональність (ідеальне як відображення реальності), цілеспрямованість. У межах дослідження професійної педагогічної підготовки вчителя діяльність визначається нами, насамперед, як пізнавальна; при цьому пізнавальну діяльність розглядається як продукт і передумову засвоєння соціокультурного досвіду. На думку В.А. Семиченко, педагогічна діяльність має поліфункціональний, варіативний, прогностичний, інтегративний характер багаторівневої взаємодії та багатоконтекстність відносин, чим і характеризується феномен «відповідальне батьківство».

Проблема педагогізації відповідального батьківства передбачає осмислення та розуміння майбутніми вчителями основних напрямів сімейного виховання: формування морально та фізично здорової особистості, забезпечення необхідних соціальних умов для повної реалізації можливостей розвитку дитини, повноцінного психічного та духовного її становлення, засвоєння моральних цінностей та ідеалів, культурних традицій, етичних норм взаємин у сім'ї та в суспільному оточенні, виховання культури поведінки; забезпечення збереження сімейних традицій, прилучення дітей до рідної мови, виховання в них національної свідомості та самосвідомості; виховання поваги до законів, прав та свобод людини; розвиток пізнавальних інтересів, прагнення до освіти та творчого самовдосконалення; включення дитини у спільну трудову діяльність родини, розвиток рис працелюбної особистості; навичок здорового способу життя, розвиток естетичних смаків та почуттів.

Майбутнім педагогам слід усвідомити, що в основі сімейного виховання лежать загальні педагогічні принципи: цілеспрямованість, науковість, зв'язок виховання з життям, виховання в праці, гуманізм та повага до особистості дитини, єдність вимог, планомірність, неперервність, комплексність і систематичність, урахування вікових та індивідуальних особливостей дітей.

Педагогізація відповідального батьківства передбачає врахування умов вибору батьками методів та засобів сімейного виховання: знання батьками

власних дітей (інтересів, статусу, цінностей, взаємин з іншими); особистий досвід, авторитет, характер взаємин у сім'ї; педагогічна культура батьків. До засобів сімейного виховання віднесено: атмосфера сімейного життя, організація життя дитини в сім'ї (режим, праця, побут, традиції, атрибути дозвілля дітей), народні звичаї, традиції, фольклор, родинний календар. Майбутні педагоги вивчають окреслені умови, методи та засоби сімейного виховання з метою підвищення педагогічної культури батьків та сприяння їх постійної, систематичної виховної взаємодії з дітьми.

Студенти усвідомлюють важливу роль форм роботи педагогів із батьками як засобів організації їх спільної діяльності та спілкування. В організаційній роботі школи з батьками доцільним є поєднання індивідуальних, групових, колективних та масових форм роботи. Розкриємо їх сутність. Індивідуальними формами роботи вчителя з батьками є: відвідування сімей учнів удома, бесіди з батьками учня, консультації, допомога в організації зустрічей із різними фахівцями: психологом, лікарем, правозахисником. Групові: засідання батьківського комітету, робота з групами батьків (з батьками, що мають одну дитину, з батьками, які мають негативні звички та ін.). До основних колективних форм роботи з батьками віднесено: батьківські збори, лекції, бесіди, конференції, сімейні свята в класі («День матері», «Бабусина скарбничка» тощо). Серед масових форм роботи виділяємо: загальношкільні батьківські збори, збори батьків учнів I-IV, V- IX, X-XI класів, випускників; тижні сім'ї у школі (вечорниці, сімейні естафети, концерти, твори про свою сім'ю та ін.); дні відкритих дверей [7, с. 471].

Підвищенню рівня педагогічної культури батьків сприяють і такі форми як: педагогічна пропаганда у вигляді індивідуальних та індивідуально-групових консультацій серед батьків; виступи перед батьками психологів, лікарів, юристів; відвідування батьками уроків; кабінети педагогічного всеобучу батьків. У кабінеті мають бути зосереджено методичні матеріали з питань сімейного виховання, спеціальні стенди, присвячені різним напрямкам сімейного виховання, інформаційні матеріали для батьків (режим дня, харчування, перелік

порад для батьків та ін.); обмін досвідом між батьками з проблем сімейного виховання дітей; розв'язання педагогічних ситуацій з окремих питань сімейного виховання. Вирішення педагогічних ситуацій дає можливість з'ясувати уявлення батьків про ті чи інші педагогічні проблеми сімейного виховання, а також допомогти батькам набуті певні педагогічні знання. Така робота має перевагу в тому, що дає змогу розібратися у складних питаннях сімейного виховання опосередковано, на прикладі інших [7, с. 472].

Окреслені дійові форми, методи, засоби сімейного виховання дають можливість розвивати у майбутніх педагогів комплекс педагогічних умінь щодо особливостей педагогізації усвідомленого батьківства. До таких умінь належать: гностичні, проєктувальні, конструктивні, комунікативні та організаторські, що сприяють розвитку відповідної професійної компетентності майбутніх педагогів.

Таким чином, майбутні педагоги мають усвідомлювати значення діяльнісного підходу у формуванні феномену «відповідального батьківства», ролі батьків як найперших вихователів. Тому оволодіння майбутніми педагогами різноманітними діяльнісними формами, методами та засобами сімейного виховання має підвищити роль родини, сприяти формуванню у батьків та дітей духовних, моральних, національних цінностей.

Список використаних джерел

1. Біла книга національної освіти України / Т. Ф. Алексеєнко, В. М. Аніщенко, Г. О. Балл [та ін.]; за заг. ред. акад. В. Г. Кременя; НАПН України. К. : Інформ. системи, 2010. 342 с.

2. Гончаренко С.У. Педагогічні дослідження: Методологічні поради молодим науковцям. Київ-Вінниця: ДОВ «Вінниця», 2008. 278 с.

3. Дзюбка Л.В. Усвідомлене та відповідальне батьківство як умова повноцінного родинного виховання (за спадщиною А.С. Макаренка) : матеріали науково-практичної конференції «Тенденції розвитку сучасної сім'ї в Україні». *Український соціум*. 2004. № 3 (5). 124 с.

4. Дубасенюк О.А. *Методологія та методи науково-педагогічного дослідження : навч.-методичний посібник*. Вид. 2-ге допов. Житоми : Полісся, 2019. 256 с.

5. Кравець В.П. *Психофізіологічні та психолого-педагогічні аспекти формування усвідомленого батьківства*. К: Видавн. Центр «Академія», 2001. 244 с.

6. Островська Н.О. *Основні складові соціально-педагогічної діяльності щодо формування усвідомленого батьківства молоді*. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка [педагогічні науки]* / гол. ред. В.С. Курило. Луганськ, Вид-во «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2012. №16 (251). С. 115-122.

7. *Практикум з педагогіки / за заг. ред. проф. О.А. Дубасенюк*. Житомир : Вид-во Житомир. держ. ун-т, 2017. 3-тє вид., доп. і перероб. 546 с.

8. Сухомлинський В.О. *Батьківська педагогіка*. Вибрані твори : в 5 т. К. : Радянська школа, 1977. Т. 5. С. 22; 410-414.

9. Трубавіна І.М. *Зміст та форми просвітницької роботи з батьками : [науково-методичні матеріали для працівників соціальних служб, учителів, соціальних педагогів, студентів педагогічних вузів]*. Київ : УДЦССМ, 2000. 88 с.

10. *Усвідомлене батьківство як умова повноцінного розвитку дитини та підвищення виховного потенціалу громади : методичні матеріали до тренінгу / Упоряд.: І.В. Братусь та ін.; за заг. ред. Г.М. Лактіонової*. К. : Наук. світ, 2004. 86 с.

Іващук Александра,
студентка Коростишівського педагогічного
фахового коледжу імені І.Я. Франка,
Левченко Світлана,
викладач психолого-педагогічних дисциплін

Педагогіка партнерства як чинник формування ефективної взаємодії учасників освітнього процесу в умовах Нової української школи

У сучасних реаліях швидкої модернізації української освіти одним із напрямків поліпшення навчального процесу є його спрямування на гуманізацію взаємовідносин педагогів та здобувачів освіти. Це відображається в нових підходах до навчання: створення приємної атмосфери для всіх учасників освітнього процесу; діалогізоване спілкування під час викладення матеріалу; активізація внутрішніх сил та можливостей учня; орієнтація на особистість дитини; соціальна рівність тощо. Педагогіка співпраці – напрям педагогічного мислення і практичної діяльності, спрямований на демократизацію і гуманізацію педагогічного процесу [1, с. 528]. «Педагогіка партнерства» є чинником формування ефективної взаємодії між усіма учасниками навчального процесу.

Твердження «партнерство» можна інтерпретувати так: взаємодія декількох суб'єктів в процесі спільної діяльності; в свою чергу, термін «Педагогіка партнерства» – це чітко визначена система стосунків усіх учасників освітнього процесу (учнів, батьків, вчителів), яка організовується на принципах добровільності й спільних інтересів [2, с. 206].

Педагогіка партнерства визнає лише демократичні способи співпраці усіх учасників освітнього процесу, суть яких полягає в гуманному ставленні один до одного, взаєморозумінні, забезпеченні права вибору та права бути собою. Вчитель повинен бути другом, а родина залучена до освітнього шляху учня. Для активної співпраці зі здобувачем освіти, педагог повинен володіти широким арсеналом знань і умінь. Лише доречний стиль поведінки та спілкування вчителя може викликати довіру та відкритість, адже саме поведінка дорослих є для дітей прикладом наслідування. Проблема полягає в

тому, що не кожен викладач володіє достатнім запасом любові до дітей, але слід зазначити, що кожен може побудувати навчання так, щоб воно було приємним для всіх учасників.

Педагогіка партнерства передбачає перехід від педагогіки вимог до педагогіки відносин, це означає: не змушувати, а вмотивовувати; не карати, а пояснювати. За таких умов дитина має право на помилку і не боїться її зробити, адже лише на своїх власних помилках вона зможе отримати безцінний досвід. Тому завдання педагогів полягає у створенні комфортного середовища для учнів, яке сприяло б їхньому розвитку. Робота вчителя повинна бути спрямована на формування у дітей: критичного мислення; знань у сферах, які цікавлять учнів; здатності самостійно приймати важливі рішення; оволодіння базовими знаннями; здатності ефективно співпрацювати з іншими учасниками освітнього процесу.

Навіть сьогодні слова видатного педагога Сухомлинського В.О. звучать досить актуально: «Час і батькам, і вчителям глибоко усвідомити, що ні школа без сім'ї, ні сім'я без школи не можуть впоратися з найтоншими, найскладнішими завданнями становлення людини». Дійсно, як освітній процес неможливий без вчителя, так само він неможливий і без допомоги батьків. Вони також є повноправними учасниками освітнього процесу, адже без співпраці з сім'єю не буде плідної роботи зі здобувачем освіти. Між усіма учасниками освітнього процесу повинні сформуватись партнерські відносини, які ґрунтуються на взаємоповазі, взаєморозумінні та співпраці. Це допомагає зменшити кількість виникнення конфліктних ситуацій, а якщо уникнути їх все-таки не вдасться, тоді їх з легкістю можна буде вирішити, знайшовши компроміс.

Отже, одним із ключових компонентів Нової української школи є педагогіка партнерства. Її зміст полягає в орієнтація педагога та батьків на особистість учня; створенні середовища для спілкування усіх учасників навчального процесу, щоб діти були щасливішими, а рівень освіти вищим. Виходячи з вище зазначеного, можна зробити висновок, що педагогіка

партнерства є важливим чинником формування ефективної взаємодії між учасниками освітнього процесу в умовах Нової української школи, головною метою якої є створення комфортного середовища; підтримка здобувачів освіти; взаємодопомога; взаєморозуміння тощо. В свою чергу все це сприяє розвитку можливостей учнів.

Список використаних джерел

1. Фіцула М.М. Педагогіка. Київ, «Академвидав», 2003. 528 с.
2. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja Під заг. ред. Бібібкін Н.М. К. : ТОВ «Видавнича дія «Плеяди», 2017. 206 с.
3. Реалізація ідей педагогіки співробітництва в навчально-виховному процесі. URL: <https://studfile.net/preview/6824551/page:8/>.
4. Педагогіка партнерства заради успіху дітей. URL: <mailto:https://naurok.com.ua/stattya-pedagogika-partnerstva-zaradi-uspihu-ditey-135705.html>.

Кальченко Лариса,

доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри філософії факультету соціології і права,
НТУУ «Київський політехнічний інститут
імені Ігоря Сікорського»

Формування усвідомленого батьківства студентської молоді

в умовах закладів вищої освіти: формат та результати навчання

Займаючись просвітою молодих людей, формуючи їх як відповідальних батьків, здатних виховати щасливих громадян, ми створюємо об'єктивні передумови для вирішення проблеми соціального сирітства не тільки на рівні держави, коли приймаються державні соціальні програми, законодавчі акти, створюються профільні установи, а й на рівні суспільства – залучаючи молодь до вирішення найскладніших соціальних проблем.

Як показує сучасна освітня практика, однією з ефективних форм активного навчання студентів у ЗВО є соціально-просвітницький тренінг, що виступає інтерактивним методом формування когнітивної, емоційної та поведінкової складових відповідального батьківства молоді. Соціально-просвітницький тренінг – це запланований навчальний процес, що спрямований на надання знань, удосконалення навичок, які вже є, та набуття нових на основі власного досвіду й знань з метою зміни поведінки [1, с. 139]. Основна відмінність соціально-просвітницького тренінгу від інших групових форм просвітницької роботи полягає „...не в засвоєнні особистістю готових знань і прийомів, а в їх самостійному виробленні шляхом активної участі в процесі групової взаємодії” [2, с. 80]. Навчання у формі тренінгу має складну технологічну структуру, реалізуючи яку, тренер створює умови для багаторівневої комунікації між усіма учасниками. Тренінг є груповою формою роботи, головною перевагою якої у формуванні усвідомленого батьківства молоді є здобуття учасниками особистісного досвіду батьківської поведінки. При цьому група не пропонує еталонів поведінки, вона лише допомагає усвідомити емоційний стан, почуття, сформувати готовність до відповідальності особистості за свою сім'ю та життя майбутньої дитини. Кінцевою метою роботи групи є формування усвідомленого батьківства кожного у власному сприйнятті, думках, почуттях, поведінці.

Враховуючи це, протягом 2019-2022 рр. нами було запропоновано й запроваджено для студентів 2-4 курсів бакалаврату ЗВО (Львівського національного університету імені Івана Франка, ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», НТУУ «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»), в якості вибіркової дисципліни, навчальний курс «Тренінг з формування усвідомленого батьківства», участь в якому прийняли 338 студентів.

Розробляючи навчальний курс «Тренінг з формування усвідомленого батьківства», ми відштовхувалися від розуміння усвідомленого батьківства як форми батьківства, що передбачає усвідомлення особою своєї відповідальності

за процес зачаття, народження, виховання та розвиток здорової дитини, яке базується на формуванні когнітивної, емоційної та поведінкової складових батьківства з метою забезпечення процесу повноцінного розвитку дитини з урахуванням її індивідуальних особливостей [3]. Це трактування поняття «усвідомлене батьківство» інтегрує в собі як особистісні, так і соціальні характеристики усвідомленого батьківства. Саме тому, змістовно тренінговий курс було побудовано на основі тематичних розділів діагностичного тесту «Вивчення уявлень про батьківство – твір «Бути батьками. Що це значить особисто для мене», запропонованого С. Ю. Дев'ятих», та спрямовано на усвідомлення студентами чотирьох рівнів батьківства, а саме [4, с. 62-63; 5, с. 105-106]:

1. «Соціальний рівень» батьківства – це рівень батьківства як інституту соціалізації дитини, на якому батьки, виступають як ті, хто передає дитині загальноприйняті зразки поведінки, цінності культури, хто вводить її в світ соціальних статусів, як агенти первинної соціалізації. У першому модулі занять ми спрямовували увагу на три основні теми, що представляли батьківство стосовно суспільства в цілому та основних функцій батьків, серед яких: виховувати – батьки як передавачі колективного досвіду (культури) – вихователі; навчати – батьки як ті, хто навчає дитину, тобто передає їй свої вміння та навички, свій індивідуальний досвід; вводити у світ соціальних статусів – батьки як посередники, із чисю допомогою дитина включається в життя суспільства, здобуває в ньому певний соціальний статус.

2. «Соціально-психологічний рівень» батьківства, який характеризують прояви батьківства на мікросоціальному рівні (рівні сім'ї). До другого модулю занять входили три основні теми, на яких відпрацьовувалися уявлення і функції: забезпечувати, піклуватися – роль батьків як тих, хто піклується про дитину; пестити, розуміти, терпіти – розкриває батьківство й материнство як особливий тип міжособистісних стосунків. Це особливе ставлення, в основі якого лежить любов, розуміння, прощення, терпіння, трохи суворості, довіра, пещення, безумовне прийняття; захищати, оберігати – усвідомлення ролі

батьків як тих, хто захищає й оберігає дитину, коли та не може сама за себе постояти.

3. «Особистісно-смісловий» рівень батьківства – третій тематичний модуль занять розкривав прояв батьківства на індивідуально-значимому рівні, у контексті потреби індивіда в особистій самореалізації й самоактуалізації. Тематична структура цього рівня була представлена п'ятьма основними темами: батьківство як факт біологічного життя індивіда; батьківство як зміна соціального статусу; батьківство як особливий тип відповідальності; батьківство як самореалізація; батьківство як нова якість подружньої системи.

4. «Готовність до батьківства». Четверта тематична група занять спрямовувалась на розвиток уявлень юнаків і дівчат про відповідальність і готовність стати батьком або матір'ю. Тематична структура цього рівня була представлена дев'ятьма основними темами: матеріальна забезпеченість; соціальна компетентність; потреба в батьківстві; моральна зрілість; соціально-психологічна компетентність; педагогічна компетентність; міцність стосунків з партнером; біологічна готовність; хронологічний вік.

Ефективність і результативність навчання студентів після тренінгу перевірялась за двома критеріями – *когнітивним* (рівень сформованості знань молоді про батьківство, розуміння умов, які необхідно створити молодим (майбутнім) батькам для гармонійного розвитку дитини на різних вікових етапах її розвитку) та *ціннісно-поведінковим* (мотиваційно-ціннісна та операційна сфера батьківства, морально-психологічна готовність молоді до виконання батьківських функцій, наявність ціннісних установок, змін у діяльній сфері, прояв поведінкових навичок усвідомленого батьківства (УБ)), та трьома рівнями (високий – В, середній – С, низький – Н) і їх основними показниками відповідно (див. рис. 1). Діагностика проводилась згідно сформованого комплексу методик: розроблені анкети на визначення рівня знань і уявлень студентської молоді про роль батьківства і гармонійний розвиток дитини; опитувальник «Уявлення про ідеальних батьків» (Р. Овчарової); модифікований опитувальник «Свідоме батьківство»

(М. Ерміхіної), модифікований варіант методики «Батьківський твір»
В. Столина (адаптація С. Дев'ятих).

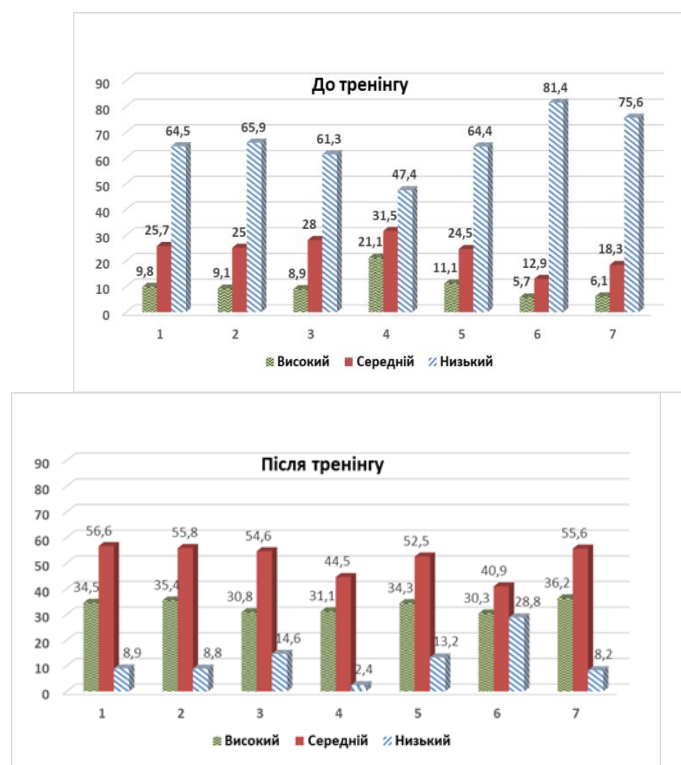


Рис 1. Динаміка узагальнених показників рівня сформованості усвідомленого батьківства студентської молоді (%) (до і після тренінгу)

Примітка до рис. 1: 1 – наявність соціально-медичних знань усвідомленого батьківства молоді (УБ); 2 – наявність психолого-педагогічних знань УБ; 3 – наявність морально-правових знань УБ; 4 – наявність батьківських установок і очікувань; 5 – усвідомленість молоддю батьківської ролі і певного стилю сімейного виховання; 6 – вміння і навички УБ; 7 – наявність знань і уявлень студентської молоді про існуючі послуги з формування УБ.

Резюмуючи можна зазначити, що найбільш ефективними та оптимальними методами сучасної освітньої практики формування відповідального батьківства у молоді є інтерактивні технології, серед яких важлива роль належить саме соціально-просвітницькому тренінгу. Адже позитивна динаміка змін показників сформованості компетентності усвідомленого батьківства студентської молоді після проходження навчання за курсом «Тренінг формування усвідомленого батьківства» цілком підтверджує його ефективність. Так, за когнітивним критерієм встановлено зростання на

24,2% показників високого рівня (В), на 29,06% – середнього рівня (С) та на 53,14% зменшення кількості студентської молоді з низьким рівнем (Н) знань з УБ; за ціннісно-поведінковим критерієм також відбулися позитивні зміни – на 24,8% зросла кількість молоді з (В) рівнем навичок УБ, на 28% – відповідно з (С) рівнем та на 31% – знизився узагальнений показник (Н) рівня.

Список використаних джерел

1. Керик О. Використання тренінгових технологій у професійній підготовці фахівців соціальної сфери. *Молодь і ринок*. 2015. №2 (121). С. 136-140.

2. Соціальна робота в Україні: теорія та практика. Посібник для підвищення кваліфікації працівників центрів соціальних служб для молоді: в 7-ми ч. / за заг. ред. А. Я. Ходорчук. К. : ДЦССМ, 2002. Ч. 3. 172 с.

3. Кальченко Л. В., Островська Н. О. Технологія формування усвідомленого батьківства молоді в діяльності територіальної громади як умова попередження проблеми соціального сирітства. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка*. Серія «Педагогічні науки»; гол. ред. В. С. Курило. Луганськ: Вид-во «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2013. №13 (272) липень, Ч. IV. С. 81-90.

4. Васильченко О. М. Діагностика та корекція репродуктивної поведінки особистості : навчально-методичне видання. К. : 2012. 96 с.

5. Кальченко Л. В. Формування усвідомленого батьківства студентської молоді за допомогою соціально-просвітницького тренінгу. *Матеріали звітних наукових конференцій факультету педагогічної освіти*. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2020. Вип. 5. 195 с., С. 102-106.

Кравчина Тетяна,

кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов,

Основні принципи педагогіки партнерства

Педагогіка партнерства – напрям педагогіки, що включає собою систему методів і прийомів виховання і навчання на засадах гуманізму та творчого підходу до розвитку особистості. В основі педагогіки партнерства – спілкування, взаємодія та співпраця між учителем, учнем і батьками. Учні, батьки та вчителі, об'єднані спільними цілями та прагненнями, є добровільними й зацікавленими співниками, рівноправними учасниками освітнього процесу, відповідальними за результат. Учитель має бути другом, а родина – залучена до побудови освітньої траєкторії дитини. Педагогіка партнерства визначає істинно демократичний спосіб співпраці педагога і дитини, який не відкидає різниці в їхньому життєвому досвіді, знаннях, але передбачає безумовну рівність у праві на повагу, довіру, доброзичливе ставлення і взаємну вимогливість [2].

Педагогіка партнерства ґрунтується на таких *принципах*:

- повага до особистості;
- доброзичливість і позитивне ставлення;
- довіра у відносинах, стосунках;
- діалог – взаємодія – взаємоповага;
- розподілене лідерство (проактивність, право вибору та відповідальність за нього, горизонтальність зв'язків);
- принципи соціального партнерства (рівність сторін, добровільність прийняття зобов'язань, обов'язковість виконання домовленостей).

Для сприяння самореалізації кожного учня треба розуміти, що кожен учень – це унікальна й неповторна індивідуальність. Тому пріоритет вільного розвитку особи є базовим принципом побудови освітнього середовища школи, головна мета якої – зрозуміти кожну особистість та виявити до неї повагу [3].

Таким чином, психологічну основу педагогіки партнерства складають суб'єкт-суб'єктні стосунки – співпраця двох суб'єктів, що є для навчально-

виховного процесу оптимальним. Тому завдання педагогів полягає у створенні атмосфери турботи і підтримки учнів, яка сприяла б розвитку їхніх можливостей, задовольняла їхні інтелектуальні, емоційні й соціальні потреби.

Для того, щоб освітнє середовище сприяло самореалізації кожного учня, робота повинна бути спрямована на те, щоб кожен міг:

- розвинути здібності критичного мислення й незалежного висловлювання;
- поповнити знання у сферах, які цікаві учневі й розкривають перед ним нові горизонти пізнання;
- розвивати спроможність приймати самостійні рішення;
- опанувати необхідними навичками з базових та профільних предметів;
- навчити радіти навчанню й поважати освіту;
- розвинути свій емоційний інтелект;
- отримати необхідну індивідуальну психолого-педагогічну підтримку;
- розвинути самосвідомість кожного учня як самостійної особистості і як члена колективу;
- зберегти і зміцнити моральне, фізичне і психічне здоров'я вихованців;
- сприяти взаємоузгодженню зовнішніх потреб та внутрішніх мотивів до саморозвитку та самореалізації всіх учасників навчально-виховного процесу;
- розвинути організаційні та творчі здібності;
- висловлювати власну аргументовану думку;
- розвивати готовність самостійно приймати рішення;
- розвинути повагу до оточення та здатність працювати в команді [1].

Реалізацію ідей педагогіки партнерства важливо здійснювати, оскільки вона сприяє:

- створенню умов для творчого потенціалу учня, формуванню його ініціативності та креативності;

- формуванню відчуття власної гідності, значущості кожного в колективній праці;
- зниженню негативних станів (стресу, тривожності, страхів), що сприятиме ефективнішому засвоєнню знань;
- обґрунтованому і свідомому вибору профільних предметів.

Співпраця учителя та учнів, партнерство на занятті, спільний процес пізнання і відкриття, постійне створення ситуації успіху – ось складові самореалізації учня в освітньому середовищі. Для цього вектор діяльності повертати на виховання готовності кожного учня до вирішення власних задач визначення свого місця в житті, успішного розвитку і реалізації своїх нахилів і інтересів.

Список використаних джерел

1. Бабко Т.М., Банах О.В., Вознюк А.В., Коломоєць Г.А., Кудрик Л.Г., Мельник О.М. Нова українська школа: організація взаємодії з батьками учнів початкової школи: навч. – метод. посіб. К.: Видавничий дім «Освіта», 2020. 208 с.

2. Вишневський О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки: посібник для студентів вищих навчальних закладів. Дрогобич: Коло, 2006. 326 с.

3. Запорожцева Ю.С. Основні принципи та критерії ефективного партнерства учасників освітнього процесу. *Збірник науково-методичних матеріалів конференції «Педагогіка партнерства як основа розвитку суб'єктів освітньої діяльності в умовах нової української школи»*. 2019. URL: <https://conf.zippo.net.ua/?p=77> (дата звернення: 14.07.2022).

Куліш Марія,

студентка Коростишівського педагогічного
коледжу імені І.Я. Франка,

Сушицька Ольга,

викладач каліграфії (графіки письма)

Використання LEGO-технологій на уроках у початковій школі

Україна переживає період швидких змін, і система освіти, особливо система початкової освіти, перезапущається. LEGO є однією з найвідоміших і широко використовуваних систем навчання сьогодні, яка використовує реальні моделі та тематичні ігрові середовища для навчання та розвитку дитини. Основним принципом навчання є принцип «навчання на практиці» – діти отримують знання від конструкторів, будуючи та досліджуючи моделі.

LEGO – Конструктор – збірка для створення різноманітних веселих ігор. Набори LEGO відрізняються високою якістю, красою, надзвичайною міцністю та безпекою. Величезна різноманітність блоків і спеціальних деталей дає дітям можливість будувати все, що їм заманеться. Цеглинки LEGO – це цікавий матеріал, який стимулює дитячу фантазію, уяву та розвиває моторику. Цеглинки LEGO допомагають дітям реалізувати свої ідеї, будувати та фантазувати, працювати з пристрастю та бачити кінцевий результат.

LEGO – це самостійно створена іграшка, яка буде існувати незалежно від конструктора, стане улюбленою для дітей і буде брати участь в інших іграх.

Основним видом діяльності дітей молодшого шкільного віку є гра. Робота з конструкторами LEGO дозволяє учням засвоїти багато важливих ідей у формі навчальних ігор і розвинути навички, які знадобляться їм у подальшому житті. Знайомство з навколишнім світом через гру та творчість. У кожному класі вчителі запропонують тему, пов'язану з історією, географією, культурою, технологіями, містобудуванням тощо. Діти будують на задану тему. Особливості Конструктора LEGO, його висока якість дозволяють дітям реалізовувати різноманітні проекти, працювати за власними ідеями та у власному темпі, самостійно вирішувати завдання, бачити продукт своєї

діяльності та із задоволенням будувати власні простори Грати, змінювати і покращити [1].

Діти думають не так, як дорослі. У дитинстві переважає предметно-дійове мислення – розв’язування завдань шляхом реальних маніпуляцій з предметами, перевірка їх властивостей. Вивчаючи предмет, дитина не обов'язково торкається його руками, але потрібно чітко сприймати і уявляти предмет. За допомогою цеглинок LEGO вирішуються завдання початкової навчальної діяльності за такими напрямками.

Грамотно організована робота з LEGO-конструкторами має величезний виховний потенціал: сприяє розвитку певних якостей особистості – посидючості, терпіння, взаємоповаги, охайності. Все це разом може активізувати розум і сформувати стійкий інтерес до організації.

З точки зору конструктивної та ігрової цінності для дітей LEGO широко використовуються.

Під час уроку, організованого з LEGO, вчитель є партнером дитини, який підтримує, надихає та допомагає знайти відповіді на запитання, коли це необхідно.

- Розвиток дрібної моторики рук, стимулюючи в майбутньому загально мовленнєвий розвиток і розумові здібності.
- Навчання правильному і швидкому орієнтуванню в просторі.
- Ознайомлення з математичними поняттями, розв’язування математичних та логічних задач.
- Розширення уявлень про навколишній світ, архітектуру, транспорт, ландшафт.
- Розвиток уваги, пам’яті, творчого мислення.
- Формування навички діалогічного мовлення, розширення словникового запасу.
- Вміння працювати у групі, спілкуватися, бути толерантними один до одного.

- Створення атмосфери змагання.

Грамотно організована робота з LEGO-конструкторами має величезний виховний потенціал: сприяє розвитку певних якостей особистості – посидючості, терпіння, взаємоповаги, охайності. Все це разом може активізувати розум і сформувати стійкий інтерес до організації.

З точки зору конструктивної та ігрової цінності для дітей LEGO широко використовуються [2].

Під час уроку, організованого з LEGO, вчитель є партнером дитини, який підтримує, надихає та допомагає знайти відповіді на запитання, коли це необхідно. Він спонукає дитину до самостійності та підштовхує до різноманітних дій, особливо власним прикладом, оскільки дитина вчиться наслідувати дорослих. Протягом усього курсу вчитель перебуває поруч з дитиною, задає їй запитання, цікавиться її успішністю, звертає увагу на вирішення певних задач. Так відбувається взаємодія між дорослими і дітьми, створюється атмосфера довіри, що сприяє вирішенню проблемних завдань, розвивається вміння слухати і слухати дорослих і однолітків, розвивається мова, вміння висловлювати свої думки і поважати думку інших.

Отже, використання LEGO на уроках у початковій школі є корисним і важливим елементом навчального процесу. Працюючи з LEGO, діти можуть розвивати просторову уяву. Грамотно організована робота з LEGO-конструкторами має величезний потенціал: сприяє розвитку певних якостей – посидючості, взаємоповаги, акуратності, терпіння, виховує творче мислення.

Діти вчаться домовлятися, відстоювати власну думку, поважати думку інших, доповнювати один одного, знаходити спільні рішення, висувати ідеї, творчо мислити, експериментувати.

Тому робота з освітніми конструкторами LEGO дозволяє дітям засвоїти багато важливих ідей у формі розвиваючих ігор і розвиває їх навички соціально активних, творчих людей, які самостійно генерують нові ідеї та приймають нестандартні рішення.

Список використаних джерел

1. Lego-система в освітньому просторі нової початкової школи. URL: <https://cutt.ly/2CFjlpc>

2. Розвиток дітей дошкільного віку засобами LEGO-технологій. URL: <https://cutt.ly/yCFjBuf>

Кучумова Наталія,

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки та соціальної роботи
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича

Роль соціального педагога у налагодженні партнерської взаємодії з сім'єю

Згідно концепції НУШ, усі учасники освітнього процесу, є рівноправними, добровільними, зацікавленими союзниками, що об'єднані спільною метою та несуть загальну відповідальність за результат, тому дуже важливо налагоджувати між ними партнерську взаємодію [1].

Останнім часом у науковому обігу нерідко вживається поняття «соціальне партнерство в освіті». Під соціальним партнерством у освіті розуміють рівноправну та добровільну взаємодію всіх учасників процесу освіти, яка спрямовується на розробку, ухвалення і реалізацію педагогічних і соціально-економічних рішень, що мають забезпечити ефективний розвиток школярів, їх самовизначення та самореалізацію в соціальному середовищі.

Потенціал соціального партнерства в освітньому закладі може бути реалізований завдяки сукупності різних ресурсів, зокрема таких як: інтелектуальні, кадрові, організаційні, економічні, методичні та інші тощо. Він заснований на співпраці, спільних інтересах та потребах учасників освітнього процесу, добровільності та рівноправності всіх партнерів, відповідності цілей, змісту та результатів вимогам законодавства у сфері освіти [2].

На думку видатного українського педагога В. Сухомлинського, школа повинна прагнути того, щоб батьки бачили в своїх дітях своє відображення й розуміли особливості розвитку своєї дитини. А для цього їм необхідні знання педагогіки, вікової психології та фізіології. Вплив школи на виховання дітей у сім'ї повинен здійснюватися через педагогічну просвіту батьків та залучення їх до виховної роботи з учнями закладу освіти. Соціальні педагоги в першу чергу мають змогу впливати на батьків через їхніх дітей, які є учнями певної школи [4].

Спеціальну виховну роботу проводять із сім'ями, які припускаються помилок у вихованні дітей. Роботу з соціально вразливими і через це педагогічно неспроможними сім'ями спрямовують передусім на підвищення їх психолого-педагогічного рівня та залучення їх до основної системи виховання. Із сім'ями, які проявляють педагогічну пасивність налагоджують в основному індивідуальну взаємодію, домагаючись при цьому, щоб батьки зрозуміли своєї помилки, а також відчули відповідальність за виховання дітей та потребу змінити існуючу систему стосунків у сім'ї, усвідомили своєї причетність, провину за допущені помилки, щоб у них виникало бажання принципово змінити свої сімейні постулати. У роботі з асоціальними сім'ями необхідно спиратися на те, що вони також хотіли б змін та бажують бачити власних дітей здоровими, чесними, культурними та щасливими. З ними проводять співбесіди, що до виховання дітей, окреслюючи шляхи знищення недоліків, зміни стилю сімейного спілкування. З такими батьками працювати досить важко, і не варто очікувати швидких результатів, але при появі позитивного результату він як правило носить досить довготривалий характер.

Батькам, яких поглинула робота, соціальний педагог прагне довести, що таке стиль ставлення до виховання дитини в сім'ї спричиняє у неї почуття самотності, надмірної емоційності, психічної нестійкості. Цим дітям зазвичай буває досить важко і в дорослому житті. Тому батькам варто подумати про подальшу адаптацію дитини до реалії життя, про те, що не варто перекладати свої обов'язки щодо виховання дітей на вчителів, вихователів та репетиторів.

Дітям необхідно відчувати, що вони представляють для свої батьків не меншу цінність, ніж їхня робота. В цих сім'ях варто заохочувати пізнавальні інтереси дітей, їх любов до навчання, а не давати привід вірити, що навчання у закладі вищої освіти чи престижна робота їм будуть забезпечені незалежно від успіхів у школі. Соціальний педагог пояснює батькам, що відмежування дитини від однолітків звужує її коло спілкування й заважає вчитися будувати стосунки з іншими людьми [3].

У роботі соціального педагога з батьками учнів можуть використовуватися різноманітні напрями, види й методи роботи для налагодження ефективної взаємодії. Одним із традиційних методів є відвідування батьків удома. Він допомагає налагодити зв'язок з усією сім'єю, з'ясувати загальну культуру сім'ї, вивчити умови життя школяра, його місце в цій родині та ставлення до нього інших членів сім'ї, ознайомитися з досвідом батьківського виховання, та за потреби надати поради і домовитися про єдині вимоги до школяра.

Ще одним із досить поширених видів взаємодії соціального педагога з батьками є запрошення батьків до школи. Якщо є така необхідності соціальний педагог може запрошувати батьків певних вихованців до школи для розмови. Під час перебування батьків у закладі освіти з ними проводяться бесіди, яких досить важливо проводити тактовно. Щоб батьків були відвертішими, варто говорити з ними про їхніх дітей наодинці та забезпечити впевненість у конфіденційності такої розмови. Така бесіда буде досить плідна та повчальна для всіх її учасників. Таке спілкування дає змогу батькам отримати від соціального педагога корисні поради та допомогу, та підтвердять що він дійсно думає про дитину, переймається її долею. Водночас педагогові слід не забувати, що надмірне акцентування на недоліках учня може викликати в батьків негативну реакцію.

У складних сучасних умовах сім'ї потрібно систематична допомога з боку школи. Тільки в результаті спільної взаємодії всіх учасників освітнього процесу можна правильно вирішити проблему розвитку особистості школяра. Процес

взаємодії сім'ї та школи повинен бути направленим на інтенсивне включення батьків у всі види діяльності їхньої дитини.

Вразі виникнення ситуації коли при роботі з сім'єю чи учнем не можливо добитись покращення тоді соціальний педагог підключає шкільного психолога. Разом вони можуть надавати безкоштовні консультації батькам учнів та педагогам школи або ж проводити спільні тренінги для всього учнівського колективу. Такі ж самі тренінги можна проводити і для педагогічного колективу при потребі. Також він може звертатись по допомогу у вирішенні якихось власних проблем професійно-особистого характеру. В обох вони можуть скласти та проводити анонімні анкетування та опитування.

Від успішної взаємодії соціального педагога та психолога залежить ефективна робота шкільної психологічної служби. В свою чергу як представник психологічної служби психолог може виявити причини неуспішності, затримки інтелектуального розвитку чи агресивності дітей. Пізніше обов'язково потрібно провести роботу з батьками учня. Адже саме вони повинні усвідомити в чому полягає проблема в поведінці їхніх дітей. Лише успішне співробітництво фахівців психологічної служби, батьків та вчителів школи часто призводить до хороших результатів виховання та і допомагає у формуванні здорового мислення дитини і уникненню девіантних проявів у її поведінці в подальшому житті в соціумі.

Список використаних джерел

1. Концепція нової української школи. URL: <http://nus.org.ua/wp-content/uploads/2017/07/konczepczyia.pdf>. (дата звернення: 09.09.2022).

2. Кравчинська Т. С. Реалізація принципів педагогіки партнерства в умовах упровадження Нової української школи: принцип соціального партнерства. *«Розвиток професійної компетентності керівників шкіл у системі післядипломної педагогічної освіти в умовах упровадження нового Державного стандарту початкової загальної освіти»*. Матеріали всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції. Харківська академія неперервної освіти. Харків : URL: <http://lib.iitta.gov.ua/711502/> (дата звернення:

10.09.2022).

3. Овчарова Р. В. Справочная книга социального педагога М. : ТЦ «Сфера», 2001. 448 с.

4. Сухомлинський В. Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості. Вибрані твори : У 5-ти т. К. : Радянська школа. 1977. Т.1. С. 5-502.

Кучумова Наталія,

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки та соціальної роботи

Чернівецький національний університет

імені Юрія Федьковича,

Цимбалюк Наталія,

кандидат психологічних наук,
асистент кафедри педагогіки та соціальної роботи

Чернівецький національний університет

імені Юрія Федьковича

Теоретичні аспекти професійної підготовки фахівців освітньої та соціальної сфер до роботи з батьками

Щоб налагодити партнерські взаємини з сім'єю вчителів, соціальному педагогу, психологу необхідна хороша фахова підготовка.

Проблеми підготовки соціальних педагогів та практичних психологів до взаємодії з сім'єю досліджували: В. Панок, Т. Титаренко, Н. Коломінський, О. Бондаренко, Г. Лактіонова, Г. Ложкін та інші [5]. Особливості роботи з дітьми з соціально вразливих сімей висвітлюють у своїх працях: З. Зайцева, В. Постовий [6], М. Буянов [2], І. Дубровіна, Ремезова В. Кузнєцова Є., та ін. Проблеми та особливості роботи з різними типами сімей описують І. Трубавіна, Ф. Мустаєва [7]. Сьогодні готовність вчителів до роботи з сім'єю досліджують Н. Бугаєць, Т. Шанскова, М. Анненков, Е. Бабаєв, Т. Гущина [3] та інші.

Проблема формування готовності майбутніх педагогів, соціальних працівників та психологів до організації взаємодії з сім'єю недостатньо розроблена в плані створення конкретної системи підготовки працівників освітньої та соціономічної сфер до цієї діяльності в загальній системі їхньої професійної підготовки.

Зміст підготовки фахівців до роботи з сім'єю певною мірою буде зумовлений основними напрямками, формами та методами роботи з дітьми з різних типів сімей. Ці напрямки досить різноманітні: виявлення проблем кожної конкретної дитини, психодіагностика, корекційна робота, допомога батькам і дітям у встановленні правильних взаємовідносин, розширення знань дітей та батьків про правила формування знань здорового способу життя, навчання засобів захисту від психологічних і соціальних стресів, контроль за умовами життя дитини в сім'ї та школі, зниження емоційного напруження учнів, оцінка індивідуально-психологічних особливостей і можливостей дитини та створення програми її розвитку допомога у встановленні контактів батьків з класними керівниками, створення сприятливого мікроклімату у класних колективах та ін. [8, с. 78].

При роботі з дітьми та батьками з різних типів сімей необхідні ще й такі напрямки роботи, як: формування позитивного мислення, профілактика помилок у родинному вихованні та сімейних конфліктів, просвіта з прав сім'ї та дітей, корекція стосунків сім'ї та її членів з мікросередовищем, допомога в адаптації членів сім'ї до розлучень та зустрічей, допомога в організації спілкування на відстані, організація груп взаємопідтримки, залучення дітей до культурно-дозвільневої діяльності та ін. [7].

У залежності від ситуації сімейного виховання педагог, вибирає форми і методи соціально-педагогічної допомоги батькам та учням з різних типів сімей; визначає межі компетентності педагогічного колективу щодо компенсації дефіциту виховання дитини в сім'ї, при потребі вирішує питання залучення спеціалістів, інших соціальних інститутів з метою надання кваліфікованої допомоги сім'ї. Оскільки немає і не може бути єдиної моделі сімейного

виховання фахівець, що має справу з сім'єю повинен володіти інформацією про різноманітні моделі і технології, щоб вибрати самому найбільш ефективні засоби і методи виховання і допомогти в цьому батькам.

В структуру професійної готовності фахівців соціономічної та освітньої сфер поряд з іншими компонентами повинна входити і готовність до взаємодії з різними типами сімей. Будь яка професія потребує спеціальних знань, умінь, навичок, спеціальної освіти, що забезпечують вирішення особливих завдань. Ступінь оволодіння членами професійної групи прийомами і способами вирішення спеціальних професійних завдань називають професійною культурою. Готовність фахівця до роботи з сім'єю є однією з складових його професійної культури.

Готовність майбутнього фахівця освітньої чи соціономічної сфер до взаємодії з різними типами сімей це якісно нова характеристика професійно-педагогічної культури майбутнього педагога, психолога, соціального працівника зумовлена взаємовпливом ціннісного, технологічного, емоційного і рефлексивного компонентів, спроектована у сферу взаємодії з сім'єю.

Опираючись на розроблену цілим рядом авторів (О. Абдуліна, В. Сластьонін, А. Міщенко, Г. Кручиніна, Н. Клушина) систему критеріїв оцінки рівня готовності до професійно-педагогічної діяльності Т. Гущина визначає конкретні якісні показники сформованості готовності майбутнього педагога до взаємодії з неповною сім'єю школяра [3, с. 77-79]. Розглянувши дані критерії і показники та проаналізувавши їх можемо визначити основні критерії готовності майбутніх фахівців соціономічної та освітньої сфер до роботи з різними типами сімей.

У якості критеріїв оцінки рівня готовності майбутнього фахівця до взаємодії з сім'єю школяра можна виділити чотири критерії, що відповідають компонентам готовності до роботи з сім'єю запропонованим Т. Гущиною [3]: 1) ставлення до роботи з сім'єю, 2) практична готовність до роботи з сім'єю, 3) прагнення до досягнення мети взаємодії, 4) оцінка власної діяльності і самого себе як її суб'єкта.

Розглянемо зміст та структуру кожного з названих критеріїв.

Показниками ставлення до роботи з сім'єю є: 1) особистісний зміст педагогічної діяльності; 2) безпосередній інтерес (або байдужість) до цієї діяльності. Характер особистісного змісту визначає три рівні: утилітарно-прагматичний, імперативний та ціннісний. За другим показником три основних рівня інтересу до взаємодії з сім'єю такі: позитивний інтерес не проявляється, позитивний ситуативний інтерес, позитивний стійкий інтерес.

Другий критерій – практична готовність до роботи з сім'єю представлений: когнітивним та операційним показниками. Характер критерію практичної готовності до взаємодії з сім'єю за обома показниками визначає три рівня його сформованості: репродуктивний, конструктивний і творчий. Кожен наступний рівень включає риси попереднього і має ще особливі риси, що характерні лише для нього.

Показниками третього критерію – прагнення до досягнення мети взаємодії є: 1) задоволеність навчально-професійною діяльністю і взаємодією з сім'ями (під час навчальної практики та виконання дослідницьких завдань); 2) наполегливість (відмова) та активність (пасивність) при вирішенні завдань на взаємодію з різними типами сімей (під час навчальних занять, під час практики та виконання дослідницьких завдань). Рівні прояву емоційно-вольового компонента по кожному з показників визначаються як: низький, середній, високий.

Показниками сформованості критерію оцінки власної діяльності і самого себе як її суб'єкта виступають: потужність рефлексії та адекватність рефлексії. Рівнями прояву показника потужності рефлексії є формальний, егоцентричний та власне рефлексивний. Адекватність рефлексії оцінюється за трьома рівнями: адекватність практично не спостерігається, часткова адекватність, висока адекватність.

Проблема підготовки майбутніх фахівців соціономічної та освітньої сфер до роботи з сім'ями сьогодні є досить актуальною. Для розробки технологій формування готовності майбутніх педагогів до взаємодії з сім'ями важливо

визначити, що являє собою така готовність та за якими критеріями і показниками її можна оцінювати. Лише на основі критеріїв та показників можливо об'єктивно оцінити сформованість рівня готовності майбутнього педагога, психолога, соціального працівника до взаємодії з різними типами сімей.

Список використаних джерел

1. Амонашвили Ш. Психологические основы педагогики сотрудничества. К., 1991. 108 с.

2. Буянов М. И. Ребенок из неблагополучной семьи: записки детского психиатра: кн. для учителей и родителей. М. : Просвещение, 1988. 207 с.

3. Гущина Т.Ю. Формирование готовности у будущих педагогов к работе с неполными семьями. Белгород, 1997. 261 с.

4. Дубасенюк О.А., Семенюк Т.В., Антонова О.Є. Професійна підготовка майбутнього вчителя до педагогічної діяльності : монографія. Житомир : Житомир. держ. пед. ун-т, 2003. 193 с.

5. *Матеріали доповідей учасників всеукраїнської науково-практичної конференції «Психолого-педагогічні засади професійного становлення особистості практичного психолога і соціального педагога в умовах вищої школи».* 27-28 лютого 2003р. Тернопіль, 2003.

6. Програма формування педагогічної культури батьків. За редакцією Постоного В. Г. К., 2003, 108с.

7. Трубавіна І. М. Соціально-педагогічна робота з неблагополучною сім'єю : навчальний посібник. К. : ДЦССМ, 2003. 132 с.

8. Якубова Ю. М., Антонова-Турченко О. Г., Святненко Г. В., Московка М.М. Проблеми сім'ї: діти і батьки. К., 1998. 137 с.

Кушніренко Марія,
студентка 142 групи

Коростишівський педагогічний фаховий коледж

імені І. Я. Франка
Житомирської обласної ради;
Кравченко Оксана,
викладач природничих дисциплін,
спеціаліст першої кваліфікаційної категорії,
Коростишівський педагогічний фаховий коледж
імені І. Я. Франка
Житомирської обласної ради

Усвідомлене та відповідальне батьківство як умова повноцінного розвитку дитини

У чому сенс життя людини? Таке запитання ми нерідко ставимо перед собою на різних етапах свого життя. І шукаємо відповіді: аби здобути освіту, мати свою оселю, досягти фінансового благополуччя, одружитися, мати достойну професію. Але це ще не відповідь на корінне запитання. Сенс життя людини – у продовженні роду людського, народженні дітей, забезпеченні умов для їх фізичного, психічного і соціального розвитку. Тому сім'я є провідним соціальним інститутом суспільного розвитку.

Коли ми стаємо батьками? В дитинстві ми мріємо створити свою сім'ю, уявляємо якою вона буде, в думках народжуємо і виховуємо дітей граючись у дитячі ігри. Все своє життя ми несемо спогад, як нас виховували батьки, прагнення бути схожими на позитивний приклад батьківської поведінки або не повторювати їх помилок.

Батьками ми стаємо поступово, починаючи з дитинства вбираючи в себе образи поведінки матері та батька, бабусь та дідусів. Все своє життя ми навчаємось бути батьками. Батьки навчаються і розвиваються разом з дітьми, отримуючи нові знання, набувають якостей та навичок, необхідних для виховання та розвитку дитини [2].

Важливою проблемою сьогодення є формування відповідального ставлення до батьківства, від рівня і якості якого залежить здатність молоді

повною мірою виконувати батьківські обов'язки, сприяти здоровому розвитку дитини в сім'ї, розвивати власну батьківську компетентність.

Хто такий відповідальний батько? Існує безліч визначень і характеристик, що вказують на те, які вони хороші батьки і матері. Зокрема вони повинні бути відповідальними. Однак розуміння того, що ж таке відповідальне батьківство, у більшості людей існує досить розмите.

Кожен, хто виховує своє чадо, вибудовує власну лінію поведінки. Ґрунтується вона, як правило, на особистому досвіді, а також на спогадах про власне дитинство. Проте існують і загальні рекомендації психологів, призначені для тат і мам, які прагнуть до формування відповідального батьківства.

Основною складовою відповідального батьківства є збалансованість різних сторін виховання:

- ✓ Комуникативна складова – це регулярне спілкування з дитиною, адже потрібно бути в курсі того, що відбувається в житті дитини, які в неї інтереси, чому більше надає перевагу.

- ✓ Емоційна складова – потрібно не лише слухати дитину і говорити на важливі теми, а й бути порадиниками, помічниками, давати їй можливість обговорювати проблеми та ділитись своїми враженнями.

- ✓ Нормативна сторона – батькам потрібно виступати в ролі експерта, який має певний досвід і означає, що дитину потрібно вчити слідувати правилам, які є закладені в суспільстві.

Звісно не слід забувати про такі складові як: економічна – потрібно мати можливість забезпечувати та оплачувати навчання дитини, дбати про її здоров'я.

Відповідальне батьківство ґрунтується на таких засадах:

- ✓ Любіть свою дитину.
- ✓ Приймайте дитину такою, якою вона є.
- ✓ Вірте та довіряйте своїй дитині.

- ✓ Постійно вивчайте особистість дитини, не думайте, що Ви все про неї знаєте.
- ✓ Показуйте дитині, що вона є важливою для Вас.
- ✓ Дайте зрозуміти дитині, що її справи є важливими для Вас.
- ✓ Приділяйте увагу формуванню вольових рис, привчайте дитину до праці, напруги й виконання необхідних справ, навіть тоді, коли це не дуже приємно.
- ✓ Допомагайте дитині виконати те, чого вона ще не вміє.
- ✓ Дозволяйте дитині робити свій вибір, приймати власне рішення.
- ✓ У разі конфліктів, засуджуйте не саму дитину, а її вчинок.
- ✓ Прислухайтесь до думки дитини.
- ✓ Будьте ввічливі з дитиною.
- ✓ Проводьте разом із дитиною вільний час.
- ✓ Допомагайте дитині розвивати її здібності.
- ✓ Піклуйтеся про забезпечення безпеки та основних життєвих потреб дитини.

Під відповідальним батьківством розуміють високу ступінь довіри, яку дорослі виявляють у відносинах з дитиною, збалансованість різних сторін виховання. Це їх бажання, а також здатність підтримувати свого сина чи дочку матеріально, що не повинно завдавати шкоди освіченості підростаючої людини та формування особистісних якостей.

Варто також розуміти, що відповідальне батьківство не є тим чи іншим станом. Воно являє собою процес, а вірніше, сукупність процесів, які протікають в різних напрямках. Відповідальний батько – це зовсім не той, кого можна назвати добрим. Останнє поняття характеризує лише емоційну сторону відносин з дитиною. Так, добрий батько завжди розташований до свого сина чи доньки, у зв'язку з чим може надавати йому велику самостійність.

Діти – це наше відображення. І від того, як ми їх виховуємо, що в них вкладаємо залежить їх розвиток та подальше життя. На жаль, дуже часто діти страждають від байдужості батьків та не відчувають від них підтримки,

розуміння. Тому під терміном «відповідальне батьківство» слід розуміти – це не лише хороше ставлення до дитини, не просто виховувати та водити її до школи, а з дитиною потрібно жити її інтересами, цікавитись її життям, приймати її такою яка вона є та розуміти її [1; 2].

Також неможливо провести паралелі між відповідальними і дбайливими батьками. Адже якщо до дитини проявляється підвищена увага, при якому головне, щоб він був здоровий і не був "гірше за інших", мами і тата часто недостатньо займаються розвитком духовного життя свого чада і його характеру.

Усвідомлене батьківство – це взаємодія батьків між собою, з іншими членами сім'ї, включаючи дітей, результатом якої є створення найбільш сприятливих умов для повноцінного, гармонійного особистісного і соціального розвитку дитини на всіх етапах її життя.

Найкраще ідею усвідомленого батьківства висвітлює активна життєва позиція батьків, постійний саморозвиток, відповідальність за своє життя, дбайливе ставлення до сім'ї та своєї ролі в ній; усвідомлене зачаття і підготовку до нього, здорова і щаслива вагітність, підготовку до пологів, ставлення до них як до дива і водночас як до абсолютно природного процесу; спілкування всередині сім'ї, традиції, довіра, щира цікавість батьків і дітей одне до одного.

Усвідомлене батьківство – один з найсучасніших трендів у вихованні дитини. На сьогодні усвідомлене батьківство передбачає активну життєву позицію з веденням здорового способу життя і чуйним ставленням до власних потреб. Якщо батько усвідомлено не ставитиметься до своїх суб'єктивних потреб, дитина також не зможе бути уважною стосовно своїх персональних бажань. Усвідомлене батьківство полягає в тому, щоб не сприймати певні педагогічні постулати на віру, а навпаки, усвідомити їх розумом, або ж відчутти серцем [3].

Кожна дитина унікальна і неповторна. І те, що допомогло іншій дитині, зовсім не обов'язково має сприяти розвитку і становленню вашої дитини. Виховуйте щасливого малюка з дитинства!

Список використаних джерел

1. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: [навч. посіб. для студ. ВНЗ]. К. : Академвидав, 2004. 352 с.
2. Кузмінський А. І., Омеляненко В. Л. Педагогіка. Підручник. К. : Знання, 2007. 447 с.
3. Мойсеюк Н. Є. Педагогіка: навч. посіб. [для студ. вищ. пед. навч. закл.] / - 3-є вид., допов. К. : друкарня ВАТ «КДНК», 2001. 608 с.

Лазун Вероніка,

студентка Коростишівського педагогічного
фахового коледжу імені І. Я. Франка,

Левченко Світлана,

викладач психологічно-педагогічних дисциплін
Коростишівського педагогічного
фахового коледжу імені І. Я. Франка

Відповідальне батьківство: сучасні виміри

Ідея відповідального батьківства має стати основою соціальних практик та сучасної сімейної політики, забезпечити їхню спрямованість на задоволення інтересів дітей та батьків, на розвиток соціального та людського капіталу. Відповідальним батьківством активно займаються соціологи, психологи та педагоги. Українські науковці досліджували проблеми батьківства переважно в контексті сімейно-шлюбних процесів та соціальної політики.

У сучасному просторі роль дітей суттєво зменшилася: народження дітей перестало пов'язуватися з економічною необхідністю, потребою в допомозі по господарству та матеріальній підтримці в старості, поступово втрачається роль релігійних заборон. Разом з цим змінюється образ дитини: для батьків вона стає об'єктом любові, вкладень і обожнювання, сім'ї стають дитиноцентричними. Тобто батьківство з простих репродуктивно-економічних потреб стає

реалізацією соціально-психологічних потреб подружжя, і поступово відбувається утвердження відповідального батьківства [1, с. 29].

У літературних концепціях природа батьківства розглядається як багатогранне явище як:

- соціальний інститут, який об'єднує два інших інститути – материнство і батьківство.
- Діяльність батьків щодо матеріального забезпечення, догляду, виховання, виховання дитини;
- об'єктивний факт походження дитини від конкретних батьків, засвідчений свідоцтвом про народження в органах РАЦС;
- суб'єктивне відчуття людини себе матір'ю або батьком;
- кровна спорідненість між дитиною і батьками;
- усвідомлення батьками родинного зв'язку з дітьми.

Якщо батьківство справді є біологічним і соціальним феноменом, то відповідальне батьківство є проявом соціальної та індивідуальної відповідальності. Адже сама наявність дітей не є ознакою того, що батьки відповідально ставляться до своїх батьківських обов'язків. Компонент відповідальності у вихованні має подвійний характер: з одного боку, батьки несуть відповідальність перед суспільством за виховання своїх нових членів, з іншого – це вираження особистої соціальної відповідальності. Відповідальне батьківство забезпечує безпечне фізичне середовище, заохочує розвиток їхніх соціально-емоційних і когнітивних навичок, стежить за дітьми та їхньою поведінкою, направляє їх і підтримує в повсякденному житті. Тобто відповідальне батьківство включає такі поняття:

- планування та народження дітей;
- розвиток і виховання дитини;
- підтримання сімейних стосунків.

Кожна з цих фаз важлива для батьків, а також для фізичного, психологічного та емоційного розвитку дітей. Ці стадії замкнуті і повторюються в кожному наступному поколінні [2, с. 36]. Коли батьки

приділяють достатньо уваги вихованню дитини, прищеплюють сімейні цінності, докладають зусиль для збереження сімейних стосунків, діти будуть копіювати цю модель поведінки та охочіше створювати сім'ї та народжувати дітей. Це означає, що відповідальне ставлення до народження та виховання дітей багато в чому визначає орієнтацію на народження наступного покоління.

Складовими відповідального батьківства ми бачимо:

- відповідальна репродуктивна поведінка;
- відповідальність за здорове потомство (відповідальне ставлення до вагітності та пологів);
- активна та позитивна доброзичлива поведінка;
- відповідальне виховання дітей , проведення часу з дітьми, створення належних матеріальних умов для розвитку дитини (навчання, позашкільне виховання, спорт тощо);
- регулярне та позитивне сімейне спілкування.

Реалізація батьківства може йти в двох напрямках. Згідно з першим напрямком, народження дитини трактується як обмеження, також як перешкода для самореалізації. Другий стратегічний напрямок розглядає появу дитини як нову можливість для сім'ї. Якщо сім'я обирає першу стратегію, виникне дисгармонія між батьками та дітьми, буде втрачена радість материнства (батьківства) та родинного спілкування, мало уваги приділятиметься вихованню та вихованню дітей, бо вони сприйматимуться як «покарання».. які не дозволяли батькам зробити кар'єру, досягти певного матеріального достатку і т. д. Таке ставлення до дітей часто зустрічається серед одиноких матерів, а також серед молодих людей, які занадто рано стали батьками.

Другим стратегічним напрямком є уособлення відповідального батьківства, яке реалізується через спільний розвиток та співпрацю, що створює найкращі умови для розвитку особистості дитини та водночас можливість для батьківського самовизначення.

Сьогодні надзвичайно важливо, щоб родини свідомо обирали другу стратегію, оскільки такий підхід сприяє підвищенню народжуваності, активній

участі батьків на ринку праці, розвитку та збільшенню людського капіталу. Для забезпечення домінування цієї стратегічної орієнтації в українському суспільстві необхідно розвивати дошкільні навчальні заклади, заклади, які дають змогу поєднувати роботу та материнство (батьківство).

Отже, відповідальне батьківство є платформою, на основі якої виникає збалансована потреба в дітях, необхідні знання для виховання та розвитку дітей та партнерство між батьками та дітьми протягом усього життя. Це багатогранне явище, яке розгортається через етичний, правовий, соціальний та економічний виміри та є синтезом відповідальної репродуктивної та доброзичливої поведінки, відповідального ведення вагітності та пологів, відповідального виховання дітей та регулярного позитивного спілкування в родині.

Список використаних джерел

1. Шлюб, сім'я і дітородні орієнтації в Україні : [колективна монографія] / Наук. кер. Лібанова Е.М., К. : АДЕФ-Україна, 2008. 256 с.
2. Кример Б.О. Демографічні результати запровадження допомоги при народженні дитини. *Демографія і соціальна економіка*. 2013. №1 (19). С. 37-46.

Левченко Наталія,

викладач фізичного виховання,

Коростишівський педагогічний фаховий коледж

імені І.Я. Франка

Житомирської обласної ради,

Білорус Віта,

студентка спеціальності Фізична культура,

Коростишівський педагогічний фаховий коледж

імені І.Я. Франка

Житомирської обласної ради

Соціальна відповідальність як передумова повноцінного розвитку дитини

Виховання дітей – відповідальна справа. Розуміння між батьками, взаємоповага, підтримка, самореалізація, баланс сімейного та особистого життя, змістовне дозвілля, спільна участь у вихованні дітей, рівний розподіл домашньої роботи, як компоненти ідеї гендерної рівності, створюють сімейне середовище, сприятливе для розвитку дитини, дотримання її прав, формування гармонійної особистості.

Українці цінують сім'ю, як союз чоловіка та жінки [4] і вбачають щастя у народженні дітей, треба це артикулювати на всіх рівнях та створювати умови і засоби для покращення сімейних взаємин, батьківських якостей та навичок.

Сім'я – найкращий життєвий приклад для наслідування. На жаль, не кожному малюку у нашій державі щастить народитися у такій сім'ї. Державний так і громадський сектор потребують більшої системності та кращої взаємодії з відпрацювання спільних програм та впровадження сучасних методологій в роботі з сім'ями та батьками.

Починаючи з другої половини ХХ століття вчені кажуть про трансформацію або системну кризу сучасної сім'ї. Дехто навіть очікував зникнення інституту сім'ї, як рудиментарного явища з минулих віків. Але, як бачимо, цього не сталося і найближчим часом не станеться. Як свідчать останні опитування, найбільша цінність, якої прагне досягти сучасна українська молодь, полягає у сімейному щасті [13]. З іншого боку, маємо в Україні один з найвищих в Європі показників розлучень: понад 61% укладених шлюбів розпадаються, з яких 62% розлучень припадає на молоді сім'ї у період від перших 3-х місяців до 1,5 року подружнього життя [10].

На жаль, в Україні відсутня державна стратегія з підтримки сім'ї і батьківства, як її складової. Немає профільного міністерства або окремої державної інституції чи уповноваженої особи, для кого б сімейна політика була пріоритетним а не другорядним завданням. Питаннями сімейної політики займаються не узгоджено по різних відділах або секторах на місцевих та

обласних рівнях. Після переформатування Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту у Міністерство молоді та спорту, на міністерському рівні питання сім'ї покладені на Міністерство соціальної політики [11]. Схоже, що для цього міністерства сімейна політика не є пріоритетним завданням, позаяк, вперше в новітній історії, Україна позбавлена Державної цільової програми з підтримки сім'ї. Термін дії попередньої програми спливає у 2016 році, і станом на 2018 рік нова програма не розроблена і не представлена.

Окрім цього існує значна інертність з боку Адміністрації Президента щодо впровадження громадських ініціатив погоджених та опрацьованих на рівні Кабінету міністрів. Четвертий рік в Адміністрації Президента очікує на підпис Проект Указу Президента України «**Про День батька**», згідно якого на третю неділю вересня в Україні запроваджується відзначення Дня батька на державному рівні [9].

Слід зазначити, що за невиконання або неналежне виконання обов'язків щодо виховання дітей батьки можуть бути притягнені до різних видів юридичної відповідальності.

Адміністративна відповідальність – ухилення батьків або осіб, які їх замінюють, від виконання передбачених законодавством обов'язків щодо забезпечення необхідних умов життя, навчання та виховання неповнолітніх дітей, – тягне за собою попередження або накладення штрафу від одного до трьох неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [3].

Доведення неповнолітнього до стану сп'яніння його батьками, особами, які їх замінюють, або іншими особами, – тягне за собою накладення штрафу від шести до восьми неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [2].

Кримінальна відповідальність - злісне невиконання батьками, опікунами чи піклувальниками встановлених законом обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування, що спричинило тяжкі наслідки, – карається обмеженням волі на строк від двох до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк [7].

Використання батьками або особами, які їх замінюють, малолітньої дитини для заняття жебрацтвом (систематичного випрошування грошей, речей, інших матеріальних цінностей у сторонніх осіб), – карається обмеженням волі на строк до трьох років або позбавленням волі на той самий строк [5].

Злісне ухилення від сплати встановлених рішенням суду коштів на утримання дітей (аліментів), а також злісне ухилення батьків від утримання неповнолітніх або непрацездатних дітей, що перебувають на їх утриманні, – карається штрафом від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадськими роботами на строк від вісімдесяти до ста двадцяти годин або виправними роботами на строк до одного року, або обмеженням волі на строк до двох років [6].

Втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність, у пияцтво, у заняття жебрацтвом, азартними іграми, – карається позбавленням волі на строк від трьох до семи років [8].

Сімейно-правова відповідальність. Батьки можуть бути позбавлені батьківських прав, якщо буде встановлено, що вони ухиляються від виконання батьківських обов'язків по вихованню дітей, не забрали дитину з пологового будинку, жорстоко поведуться з дітьми, є хронічними алкоголіками чи наркоманами, вдаються до експлуатації дитини, примушують до жебракування та бродяжництва [12].

Злісне ухилення батьків від виконання обов'язків щодо здобуття їх неповнолітніми дітьми повної загальної середньої освіти також може бути підставою для позбавлення батьківських прав [1].

Ми вважаємо, що хоча українська сім'я і перебуває у доволі складних умовах, ситуація не є безнадійною. На окрему увагу заслуговує таке – бути татком стало модно. Останнім часом зростає зацікавленість темою відповідального батьківства з боку чоловіків. Тож маємо слушну нагоду для того, щоб підтримати чоловіків, забезпечивши їх необхідними ресурсами та допомагаючи створювати сприятливі умови для розбудови спільнот дружніх до сім'ї та безпосередньо до батька.

Війна внесла корективи в наше життя, диктує свої умови. Зараз батьки ціною власного життя, попри всі труднощі, різними способами приносять користь Україні заради майбутнього своїх дітей. Особистий приклад батьків є найголовнішим методом виховання, має стати для дітей носіями позитивних емоцій і моральних цінностей.

Батьки чинять подвиг, повстали проти насилля та несправедливості, віддають життя за вільне й мирне майбутнє України, боронять мир та спокій. Вони стали воїнами світла і є символом гідності. Батьки займаються волонтерською діяльністю, допомагають наближати перемогу України. Вони під обстрілами, ризикуючи власним життям та здоров'ям, доставляють гуманітарні вантажі людям, які потребують їжі, води, медикаментів та не мають змоги самостійно забезпечити себе усім необхідним.

Виховувати дітей на власному прикладі – не означає бути ідеальним батьком або матір'ю, це означає ніколи не забувати про те, що ваші слова й дії повторюються вашими дітьми. І це добре, тому що батьки щодня отримують шанс допомогти дітям стати гідними людьми.

Зараз у навчальних закладах проходить очна та змішана форма навчання. Безумовно, батьки повинні бути найближче до дитини, цікавитися її справами, разом проводити вільні години. Щоб діти почувалися під час навчання комфортно та були здоровими, батьки з розумінням та терпінням ставляться до можливих труднощів у навчанні – зниження концентрації, відстороненість, погіршення пам'яті тощо. В умовах війни та постійного стресового стану, викликаного нею, батьки надають психологічну підтримку, допомагають дітям зняти тривогу та налаштуватися на успішне навчання.

Таким чином, у формуванні дитини важливу роль відіграє авторитет батьків – як загально визнане значення, вплив, особистий приклад - як зразок для наслідування і педагогічний такт як відчуття міри, вміння поводити себе належним чином.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про загальну середню освіту», ст. 47.

2. Кодекс України про адміністративні правопорушення, стаття 180.
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення, стаття 184.
4. Конституція України, стаття 51.
5. Кримінальний кодекс України, ч.1. ст. 150-1.
6. Кримінальний кодекс України, ч.1. ст. 164.
7. Кримінальний кодекс України, стаття 166.
8. Кримінальний кодекс України, ч.1. ст. 304.
9. Лист Кабінету Міністрів від 04.10.2013 № 12561/0/2-13.
10. Людмила Слюсар, провідний науковий співробітник Інституту демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАНУ. З інтерв'ю Газеті «Експрес», 23.08.2015 р.
11. ПОЛОЖЕННЯ про Міністерство соціальної політики України, ЗАТВЕРДЖЕНО постановою Кабінету Міністрів України від 17 червня 2015 р. № 423.
12. Сімейний кодекс України, ст. 164.
13. Цінності української молоді. Результати репрезентативного соціологічного дослідження становища молоді. Міністерство Молоді і спорту України, 2016 р.

Любарська Іларія,

викладач методист

КЗВО «Барський гуманітарно-педагогічний
коледж імені Михайла Грушевського»,

Попіловська Ірина,

вчитель початкових класів

Барського ліцею № 2 Жмеринського району

**Вплив сімейного виховання на формування особистості на традиціях
українського етносу**

У Базовому компоненті дошкільної освіти звертається увага на те, що сім'я є природним середовищем для фізичного, духовного, інтелектуального, культурного, соціального розвитку дитини, її матеріального забезпечення й несе відповідальність за створення належних умов для цього [4, с. 228].

Конвенцією ООН зазначено, що держава зацікавлена в нормальній, активно діючій сім'ї, спроможній виробити власну життєву стратегію і не лише виживати в умовах суспільства, що трансформується, а й успішно розвиватися, реалізувавши права своїх дітей. З часу ратифікації у 1991 році Конвенції про права дитини змінилося ставлення до дітей, розуміння їх проблем, інтересів та потреб.

Аналіз традицій українського народу в історичному розвитку суспільства знаходимо у спадщині відомих етнографів, істориків, педагогів Г. Ващенко, О. Воропая, О. Духновича, С. Русової, Г. Сковороди, В. Сухомлинського, Т. Шевченка.

Проблему сімейного виховання та його вплив на дитину вивчали вчені багатьох галузей педагогіки, психології, соціальної роботи, психотерапії тощо. Сім'ю як первинного чинника соціалізації і виховання вивчали такі вчені, як: І.Я.Франко, С.Ф.Русова, Г.Г.Ващенко, О.Т.Лубенець, Б.Д.Грінченко, М.М.Стельмахович, В.О.Сухомлинський, З.Фрейд, та багато інших.

Діти в нашому суспільстві перебувають під виховним впливом сім'ї, закладу дошкільної освіти, школи, позашкільних установ, які певним чином сприяють формуванню всебічно розвиненої особистості. Перше місце серед них відводиться сім'ї, однак це не применшує ролі педагога. Саме він є опонентом усіх виховних впливів на дитину.

Сьогодні стає дедалі більш очевидним, що без засвоєння молодим поколінням цінностей родинних традицій (їх сутності, особливостей відродження, збереження, примноження), не можна побудувати демократичне гуманне суспільство. На необхідності звернення до виховного досвіду народу та його духовних моральних принципів наголошують Декларація про

державний суверенітет України, Державна програма «Освіта» (Україна XXI століття).

Ще з прадавніх часів сім'я розглядається як умова людського життя, де батьки є вихователями дитини. Виховна роль сім'ї є надзвичайною за своєю силою і її не можна порівняти ні з якими соціальними інститутами, адже в сім'ї формується і розвивається особистість дитини. З глибини віків до нас доходить мудрість і традиції сімейного виховання: любов до Батьківщини, до рідної землі, до віри. Ненав'язливе, через колискову пісню, народну думу, через дитячу молитву за Україну, а найперше з розповідями про жертвні та героїчні вчинки тих, хто боровся за нашу незалежність, входило в душу дитини і дорослого юнака почуття патріотизму, любові до рідного краю. [2, с. 228].

На сьогоднішній день ми повертаємось до забутого нами самими, стараючись відродити, пробудити до життя національні традиції, національний дух нашого народу і національний дух кожного індивіда зокрема.

Відроджувати народні звичаї – справа нелегка, особливо там, де вони при забулися. Ми гадаємо, що кожному педагогові треба досконало знати українські традиції свого рідного народу, тоді ми можемо бути спокійні за наших дітей [6, с. 4].

Ідеї виховання дітей на народних традиціях пройшли тривалий розвиток у вітчизняній педагогіці. Своїм корінням вони сягають ще в період Київської Русі, а їх першотворцями були Ярослав Мудрий, літописець Нестор і Никін, митрополит Іларіон і Володимир Мономах, саме вони заклали основи народознавства [5, с. 69].

Використанню звичаїв і традицій у вихованні дітей великого значення надавали Г. Сковорода, О. Духнович, Т. Шевченко, С. Русова, В. Сухомлинський та ін.

С. Русова стверджувала думку про необхідність побудови системи національного виховання дітей, починаючи з дошкільного віку, на традиціях із урахуванням народної педагогічної мудрості. На її думку, на дитину впливають природа і клімат рідного краю, народні звичаї та традиції, суспільний устрій і

становище матері та дитини в сім'ї. Вона наголошувала на специфічних рисах української ментальності й обов'язковості її врахування в роботі освітніх закладів. Софія Русова вважала, що виховання дітей буде успішним, якщо воно позначене народним мистецтвом, естетичним сприйняттям та емоціями [6, с. 76].

Виховання дітей дошкільного віку та молодшого шкільного віку повинно відбуватися на досконалому знанні педагогом традицій та методики проведення роботи з дітьми, звернути увагу на проведення свят та дозвілля. Емоційне спілкування педагога та батьків з дітьми напередодні свят допомагає викликати і підтримати інтерес до його змісту, глибше осмислити повідомлювальний матеріал, зробити морально-естетичні висновки і визначитись у ставленні до нього, тобто закласти основи моральних уявлень і почуттів.

Важливою умовою роботи у закладах освіти є утвердження у свідомості в педагогічній діяльності батьків пріоритету сім'ї у вихованні дітей. Адже все починається з сім'ї, з рідного дому, який є основою формування любові до людей, до краю, де народився, до національної та вселюдської культури, рідної мови. З домівкою дитина пов'язує найкращі почуття, які залишаються з нею на все життя. Любов до отчого дому поєднується з материнською ласкою, відповідальністю батька за сім'ю, затишком, сімейною злагодою, взаємодопомогою, неповторними сімейними святами.

Педагогам завжди треба пам'ятати, що на дитину найбільший вплив справляють не прописні істини, не писані правила, а конкретна людська особистість – батько, мати, брат, сестра, дідусь, бабуся, друзі, педагог. Особистість може виховувати тільки особистість, авторитет якої в очах дитини є незаперечним. У сім'ях всіх народів завжди дітей учили найперше шанувати батька, матір, а відтак і кожну достойну шани людину. Тому педагог має дбати в роботі з сім'єю, про утверджуючи культуру батьків, як найперших вихователів. Бо це ж вони створюють в сім'ї атмосферу доброзичливості, працелюбності, злагоди, взаємодопомоги.

Психолого-педагогічні аспекти виховання особистості в сучасних умовах досліджуються І. Бехом, А. Бойко, І. Зязюном.

У свій час І.А. Зязюн вважав, що сім'я – це перша, природна сполучна ланка Любові, Віри, Надії, Свободи; основа родового будівничого нації, школа духовно-релігійної, національної і вітчизняної традиції, інститут первинного виховання [1, с. 22].

Виховання дитини на традиціях рідного народу складний педагогічний процес, який при дотриманні певних виховних умов може принести радість і насолоду для всіх учасників. Ставлення батьків до дітей, полягає в розумній опіці, надання дитині свободи, усвідомленні відповідальності та спілкуванні старших з молодшими. Власний досвід батьків – важливий засіб впливу на виховання дитини так як виховне значення базується на наслідуванні. Щасливі та міцні родини – запорука збереження нашого роду, розвитку гармонійного суспільства та подальшого розвитку нашої держави.

Список використаних джерел

1. Беленька Г.В., Богініч О.Л., Машовець М.А. Здоров'я дитини – від родини. К. : СПД Богданова А.М., 2006. 220 с.
2. Богуш А.М., Лисенко Н.В. Українське народознавство в дошкільному закладі : навчальний посібник, 2-ге видання. К. : Вища школа, 2002. 384 с.
3. Горленко В.Ф. Нариси з історії української етнографії. К., 1964. 298 с.
4. Державний стандарт дошкільної освіти: особливості впровадження / упоряд.: О.Г.Косенчук, І.М.Новик, О.А.Венгловська, Л.В.Куземко. Харків : вид-во «Ранок», 2021. 240 с.
5. Лисенко Н.В. Етнопедагогіка дитинства :навчально-методичний посібник. К.: Видавничий Дім «Слово», 2011. 720 с.
6. Русова С. Вибрані твори. К. : Освіта, 1996. 350 с.

Мазуренко Тетяна,
магістр психології,
Міжрегіональна Академія управління персоналом,
Павлюк Марія,
доктор психологічних наук, професор,
професор кафедри психології,
Міжрегіональна Академія управління персоналом

Особливості прояву проблеми суїциду серед військовослужбовців Збройних Сил України

Суїцид є свідомим, умисним та швидким наміром людини позбавити себе життя. Самогубство є соціально-психологічним явищем, що останнім часом має стрімке поширення у світі та займає одне з перших місць за смертністю. Сучасне суспільство є нестабільним та стресогенним для психіки людини, тому часто люди переживають гострі кризові для себе ситуації, намагаючись впоратись з проблемами самостійно, не звертаючись за допомогою до фахівців.

Термін «суїцид» означає самогубство, яке чинить людина, знаходячись у стані афекту, фрустрації, або під впливом певних психічних аномалій. Серед науковців, які досліджували проблему суїцидальної поведінки особистості, особливої уваги потребують праці З. Фрейда, який стверджував, що метою життя будь - якого живого організму є смерть, А. Адлера, який досліджував проблему самогубства на основі власної теорії про комплекс неповноцінності особистості, американського психіатра К. Меннінгера, вагомим внеском у розвиток теорії суїциду якого було виділення 3 основних частин суїцидальної поведінки людини: бажання вбити, бути вбитим та померти. Також варто зазначити наукові дослідження з питань самогубства французького соціолога Е. Дюркгейма, який виділив егоїстичне, альтруїстичне та аномічне самогубство.

Всі види суїцидів поділяють на три групи: істинні суїциди, приховані суїциди, демонстративні суїциди. Істинні суїциди не бувають спонтанними, їм передують пригнічений настрій особи, що обумовлений її депресивним станом.

У випадку, коли метою скоєння самогубства, не є смерть, а привернення уваги оточуючих, психіатри розглядають явище прояву демонстративного суїциду. Прихований суїцид є притаманний особам, які розуміють, що самогубство не є гідним вирішенням наявних проблем, але не вбачають інших шляхів, ніж припинення власного життя.

На сьогодні дуже гострою та, на жаль, замовчуваною є проблема зростання випадків суїциду, які трапляються серед військовослужбовців Збройних Сил України. Особливо гостро зазначена проблема постала перед українським суспільством з початком воєнного вторгнення держави агресора на територію нашої держави, про що свідчить негативна динаміка розвитку ситуації, яка стосується самогубства серед військовослужбовців.

Проблематика суїцидальної поведінки військовослужбовців активно вивчалась сучасними українськими дослідниками, а саме: Романишином А.М., Мацевко Т.М., Капінус О.С., Гузенко І.М., Неуровою А.Б., військовими психологами Григор'ян Р., Козінчук А., а також Москалець В.П.

Кожний випадок вчинення самогубства серед віськовослужбовців спричиняє дуже негативний вплив на психічно-моральний стан особового складу частини та підрозділу.

Фактори, що спричиняють суїцидальну поведінку військовослужбовців, розподілено на дві групи: індивідуально-психологічні та зовнішні фактори. До індивідуально-психологічних факторів відносять: стать, особливості сімейного виховання, сімейний стан, втрату близьких людей, відчуття власної неповноцінності, наявність спроб здійснення суїциду у минулому. До зовнішніх факторів відносять: наявні кризи в суспільстві та специфіку проходження військової служби.

З метою запобігання суїцидальної поведінки особистості необхідно проводити діагностику та корекцію суїцидальної поведінки, що є взаємопов'язаними та взаємодопоміжними етапами у реабілітаційній роботі. Зазначений принцип є основою проведення корекційної роботи з попередження суїцидів, та її ефективність залежить від комплексності, ретельності та

глибинності проведеної попередньо діагностики психо-емоційного стану особи. Принцип єдності проведення діагностичної та корекційної роботи відображає цілісність процесу щодо надання психологічної допомоги особам, які мають суїцидальний ризик, наміри або здійснили спробу суїциду.

Завданням проведення соціально-психологічної діагностики суїцидальної поведінки особистості є виявлення причини здійснення суїциду або наявності ризику суїцидальної поведінки особистості. Але проведення психодіагностики має на меті розроблення системи ефективних рекомендацій щодо профілактики суїцидальної поведінки особи або її корекції.

Результати проведення психодіагностики з метою профілактики суїцидальної поведінки є основою для проведення подальшої корекційної роботи, на основі проведення вторинної психодіагностики робиться висновок щодо ефективності проведення корекційної роботи.

Психологічна корекція суїцидальної поведінки особи – це система певних психологічних впливів, які спрямовані на зміну, перебудову та усунення в особи суїцидальних намірів.

На сьогодні не існує єдиної універсальної психодіагностичної методики щодо визначення суїцидального ризику особистості.

Таким чином, проблема самогубства є негативним явищем, що стосується психологічного здоров'я, психіки людини та потребує необхідності надання психологічної допомоги людині з боку оточуючих та спеціалістів. Своєчасне та професійне втручання, підбір дієвих засобів впливу на психічний стан людини стоїть на заваді скоєння людиною самогубства та можливості сприяння покращенню психічного стану особистості, що направлене на позбавлення негативного та руйнівного бажання позбавити себе найціннішого, що є у світі – власного життя.

Список використаних джерел

1. Глушкова Т. О. Профілактика суїцидів у військових частинах. *Практична психологія і соціальна робота*. 2000. №1. С. 26-30.

2. Максименко С. Д. Військова психологія та педагогіка: інноваційний підхід. Київ : НУОУ 2012. 472 с.

3. Москалець В.П. Психологія суїциду : посібник. Київ : Академвидав, 2004. 288 с.

4. Романишин А. М., Мацевко Т. М., Капінус О. С. Профілактика відхильної поведінки у військовослужбовців. Львів : Національна академія сухопутних військ, 2017. 174 с.

5. Яковенко С. І. Психологія суїцидальної поведінки: діагностика, корекція, профілактика. Київ : РВВ КІВС, 2000. 200 с.

Марченко Тетяна,
викладач вищої кваліфікаційної категорії,
викладач-методист,
Коростишівський фаховий педагогічний коледж
імені І. Я. Франка
Житомирської обласної ради

Педагогіка партнерства як чинник становлення особистості дитини

Одним із важливих шляхів розбудови сучасної освіти, створення умов для всебічного розвитку особистості, реалізації її здібностей, творчого потенціалу є партнерство. Нова українська школа розглядає педагогіку партнерства як один із засобів побудови успішної освітньої траєкторії дитини.

У процесі реалізації цієї філософії освіти спільна діяльність учителя і здобувачів освіти повинна ґрунтуватися на взаєморозумінні та гуманізмі, на єдності їх інтересів та прагнень.

Для цього організація освітнього процесу потребує створення системи розвитку, саморозвитку та самореалізації його учасників.

Педагогіка партнерства – це середовище дитини, побудоване на засадах рівності, діалогу, співпраці, прийняття. Це складова концепції Нової

української школи, направлена на побудову довірливих стосунків між школою, здобувачами освіти, батьками та суспільством.

Визначальними положеннями в розвитку партнерської взаємодії є орієнтація освітнього процесу на особистісно орієнтовану модель комунікації між учителем і учнем, подолання авторитаризму, спроба утвердити в навчальній діяльності принципи взаємодії, взаєморозуміння, підтримки, усвідомленої особистої відповідальності за його результати.

У Законі «Про освіту» сказано, що батьки можуть впливати на навчання власної дитини, на визначення траєкторії її навчання, на організацію навчального процесу у закладі.

Саме педагогіка партнерства є ефективним інструментом для досягнення мети як початкової, так і середньої освіти – всебічного і гармонійного розвитку дитини «її талантів, здібностей, компетентностей» та наскрізних умінь, формування цінностей, розвиток самостійності, творчості та допитливості [2].

Взаємовідносин між педагогами, учнями, їхніми батьками та громадськими організаціями, згідно Концепції Нової української школи, будуються на якісно новому рівні.

Проблема партнерства у педагогічній взаємодії є предметом досліджень багатьох науковців.

Аналіз досліджень свідчить, про те, що педагогіку співробітництва упроваджували В. О. Сухомлинський, О. Захаренко, Ш. А. Амонашвілі І. П. Волков, С. М. Лисенкова, А. С. Макаренко, В. А. Караковський, В. Ф. Шаталов та інші.

Концептуальні засади Нової української школи радять педагогам долучитися до освоєння двох основних новацій – компетентнісної парадигми освіти й педагогіки партнерства. Концепція Нової української школи базується на якісно новому рівні побудови взаємовідносин між педагогами, учнями, їхніми батьками та громадськими організаціями. Проблема співпраці сім'ї і школи у вихованні дітей досить складна і багатоаспектна. Насамперед це стосується структури взаємодії, розподілу обов'язків, ролей, завдань і функцій

між усіма учасниками навчально-виховного процесу, вироблення спільних дій. Батьки можуть створювати свої органи громадського самоврядування, а отже – впливати на освітній та виховний процеси»[3].

Головним завданням педагогіки партнерства, в центрі якої особистість дитини, її самобутність, самоцінність, є розвиток індивідуальних пізнавальних здібностей дитини, максимальний їх вияв, ініціювання, використання індивідуального (суб'єктивного) досвіду кожної дитини; допомога батьків у самовизначенні та самореалізації, уникнення формування попередньо заданих якостей, формування в особистості культури життєдіяльності.

В основі педагогіки партнерства – спілкування, взаємодія та співпраця між учителем, учнем і батьками. Учні, батьки та вчителі, об'єднані спільними цілями та прагненнями, є добровільними й зацікавленими співниками, рівноправними учасниками освітнього процесу, відповідальними за результат. Учитель має бути другом, а сім'я – залучена до побудови освітньої траєкторії дитини. Педагогіка партнерства визначає демократичний спосіб співпраці педагога і дитини, який не відкидає різниці в їхньому життєвому досвіді, знаннях, але передбачає доброзичливе ставлення і взаємну вимогливість [1].

Дослідження останніх років доводять, що створення партнерських стосунків між учасниками освітнього процесу вимагають перш за все виключення авторитаризму та будь-яких проявів влади вчителя над учнями.

Педагогіка партнерства передбачає перехід від педагогіки вимог до педагогіки відносин. Це означає, що дещо змінюється стиль відносин учителя та учнів: не забороняти, а спрямовувати; не управляти, а співкерувати; не примушувати, а переконувати; не командувати, а організовувати; не обмежувати, а надавати свободу вибору. При наявності таких умов дитина має право на помилку, власну точку зору, вільний вибір, відчуває зацікавленість вчителя у її долі, оптимістично береться за кожну справу.

Педагогіка партнерства сприяє формуванню нового освітнього середовища, яке стає розвивальним, мотивуючим і для педагога, і для дитини, має новітнє інформаційно-комунікаційне оснащення, сприяє професійній

активності вчителів (вихователів), підвищує ефективність їх роботи, уможливорює індивідуальний підхід до навчання та виховання.

Педагогічною наукою доведено, що партнерство можливе лише при взаємодії, основою якої є діалог. Він будується за такою моделлю: довіра – рівність – добровільність – відповідальність. Учні, батьки та вчителі, об'єднані спільними цілями та прагненнями, є добровільними й зацікавленими співниками, рівноправними учасниками освітнього процесу, які й відповідають за результат.

Список використаних джерел

1. Вишневський О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки : Посібник для студентів вищих навчальних закладів. Дрогобич : Коло, 2006. 326 с.

2. Кравчинська Т. С. Педагогіка партнерства: основні ідеї, принципи та сутність. Підготовка керівних та педагогічних кадрів до реалізації Концепції Нової української школи : *Зб. статей Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції, 6 квітня 2017 р.* Харків : Харківська академія неперервної освіти, 2017. С. 85-88, URL: http://confhano.at.ua/load/zbirniki/elektronnij_zbirnik_materialiv/4-1-0-680

3. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року. URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/54258/

Мельник Світлана,

магістрантка кафедри соціальної роботи

та соціальної педагогіки,

Хмельницький національний університет,

Бриндіков Юрій,

доктор педагогічних наук, професор,

завідувач кафедри соціальної роботи

Формування відповідального батьківства у сучасної молоді

Батьківство або виховання дітей сприяє і підтримує фізичний, емоційний, соціальний та інтелектуальний розвиток від дитинства до дорослого віку. Батьківство стосується тонкощів виховання дитини, а не виключно біологічних зв'язків, тому вимагає значної уваги та підготовки, а також знань та навичок, які допоможуть не лише прищепити дитині певні вміння, але й побудувати здорові, міцні довірливі батьківсько-дитячі стосунки. Стили виховання дітей відрізняються в залежності від історичного періоду, расової / етнічної приналежності, соціального класу, переваг і деяких інших соціальних особливостей. Крім того, дослідження підтверджують, що історія батьків, як з точки зору розбіжностей характеру, так і батьківської психопатології, особливо після несприятливого досвіду, може сильно вплинути на чутливість батьків і наслідки для дитини.

Відповідальне батьківство – це бажання та здатність батьків реагувати на потреби та прагнення сім'ї та дітей. Батьки несуть спільну відповідальність за визначення та досягнення бажаної кількості та часу народження своїх дітей відповідно до власних прагнень.

Якості та характеристики відповідального батьківства включають наступне: а) шлюб із правильним партнером: перший крок, який приведе людину до відповідальності, це одруження з правильною людиною, яке допоможе стати відповідальним і запобігти майбутнім суперечкам. Коли мати і батько живуть разом у любові та злагоді, діти також будуть наслідувати таку поведінку;

б) здатність забезпечувати: батьки, які здатні забезпечувати потреби сім'ї та своїх дітей, як правило, є відповідальними батьками. Батьки повинні мати можливість забезпечувати матеріальні, фізичні, емоційні та фізіологічні потреби власної сім'ї, щоб діти не потрапили під чужий вплив через їх потреби;

в) прийняття мирних стратегій: відповідальне батьківство має приймати мирні стратегії, такі як сімейні прийоми їжі, спільне відвідування кінотеатрів сім'єю, сімейні справи;

г) здатність до емоційного пристосування: відповідальний батько повинен бути в змозі визначити, коли він та діти емоційно неврівноважені, і знати яким чином контролювати будь-яке з вищезазначеного, задля запобігання початку сімейних суперечок;

г) планування сім'ї, глибокі знання щодо народження та виховання дітей. Відповідальне батьківство вимагає від дорослих урахування своїх фінансових та фізичних можливостей при плануванні кількості дітей та їх супроводу.

Для молоді, яка планує побудувати сім'ю, важливо обміркувати наступні актуальні питання відповідального батьківства:

1. Емоційна зрілість: майбутні батьки повинні бути емоційно готові долати труднощі шлюбу та життя загалом. Про здоров'я матері слід подбати ще до першої вагітності.

2. Склад сім'ї: майбутні батьки повинні визначитися з кількістю дітей у сім'ї з огляду на плани кар'єри, рівень життя, соціальні та сімейні ресурси.

3. Відстань між дітьми: це дозволяє дітям мати достатньо любові та впливу.

4. Переваги готовності: батьки-бажаючі, які не поспішають перед тим, як вступити в шлюб, отримують необхідні елементи для виховання своїх дітей і побудови міцної родини. Такі елементи включають гарну освіту, працевлаштування, психологічну зрілість.

Зважаючи на численний відсоток молодих сімей, в яких неповнолітні батьки або матері / батьки-одинаки, постає питання про вибір стратегії навчання школярів і молодих людей плануванню сім'ї, що в майбутньому стане основою для відповідального батьківства. Тренінги та інші групові навчальні програми в школах та університетах, присвячені статевому вихованню та плануванню сім'ї, покликані не лише інформувати молодих людей про особливості дорослого життя, але й навчати та готувати до відповідального

вибору, до прийняття рішень, які впливатимуть не на окрему людину, а на всю сім'ю як соціальну одиницю. Не менш важлива у цьому аспекті активність громад, державних і недержавних організацій та владних структур у розвитку цього питання з метою поліпшення якості забезпечення молоді інформаційною, соціальною і правовою допомогою, що виходить за межі сім'ї та поширюється у суспільстві в цілому.

Микитенко Інна,

викладач-методист,

викладач англійської мови,

Коростишівський педагогічний фаховий

коледж імені І.Я. Франка

Житомирської обласної ради,

Прохорова Олена,

викладач-методист,

викладач німецької та англійської мов,

Коростишівський педагогічний фаховий

коледж імені І.Я. Франка

Житомирської обласної ради

Навчання іноземної мови учнів-початківців у

Новій українській школі

Нові вимоги сьогодення висунули нові вимоги до навчання учнів-початківців предметів молодшої школи та іноземної мови зокрема. Ці питання стали пріоритетними для ключової реформи Міністерства освіти і науки України (МОН) - Нової української школи (НУШ) та опинилися у центрі уваги батьків, вчителів та молодших здобувачів освіти.

Головною метою цієї реформи є створення школи, в якій буде приємно навчатись і яка даватиме учням не лише знання, а й уміння застосовувати їх у

повсякденному житті. Нова українська школа – це перш за все школа, яку учні відвідуватимуть з задоволенням щодня. Вчителі вислуховуватимуть думки дітей, поважатимуть їх та навчатимуть їх думати критично. Учні не боятимуться висловлювати свої думки і будуть відповідальними громадянами. В свою чергу батьки також матимуть бажання приходити до такої школи, так як тут панує співробітництво та взаєморозуміння [7].

При навчанні іноземної мови в НУШ наша увага концентрується на п'яти ключових моментах: 1) компетентнісне навчання; 2) орієнтація на результат, діяльнісний підхід (навчаємо через гру); 3) завданням є максимізувати час говоріння учнів; 4) новий принцип оцінювання (формувальне оцінювання), тому що у кожної дитини індивідуальна траєкторія успіху у навчанні та 5) дитиноцентризм.

Як бачимо вище, діти як суб'єкт та об'єкт навчання, незмінно залишаються в центрі нашої уваги. Головним є навчити їх продуктивно вчитися, тому що коли дитина займається тим, що їй подобається, вона знаходить для цього сили та енергію. І школа покликана стати тим середовищем, в якому можна все це втілити в життя [6, с. 3].

Так як в школах зараз навчається покоління Z, для їх навчання у НУШ використовуються суттєво інші методи, тому що в цих дітей дещо по-іншому функціонують увага та пам'ять, а мислення вже стає «кліповим» — через вплив новітніх технологій. Цих дітей ми маємо підготувати до взаємодії та успішності в сучасному світі, ось чому навчання іноземної мови — це поступове опанування навичок комунікації, взаємодії з іншими, лідерства, творчості, медіаграмотності та критичного мислення [2].

Початковий етап навчання іноземної мови у сучасних школах надзвичайно важливий через те, що головною метою цього етапу є формування в учнів комунікативної компетенції, що забезпечується лінгвістичним, мовленнєвим і соціокультурним досвідом, узгодженим з віковими можливостями молодших школярів [5, с. 2], які, як відомо, дуже активні,

допитливі, ініціативні, творчі; люблять гратися, змагатися, працювати в групах, командах та весело проводити час.

Щоб реалізувати головну мету початкового етапу навчання іноземної мови відповідно до концепцій Нової української школи, слід застосовувати інтерактивні методи та інноваційні технології навчання іноземної мови з парною, груповою формами роботи та комунікативними завданнями.

Такі характеристики технологій навчання як результативність, економічність та ергономічність допомагають швидше досягти цілей навчання іноземної мови.

У молодшій школі доводять свою ефективність наступні технології навчання іноземної мови: центроване на особистості учня навчання, навчання у співпраці, проектні технології (метод проєктів), ігрові технології, мовленнєві розминки на уроках, застосування мовного портфеля учня, технологія проблемного навчання та різноманітні інформаційні технології.

В інтерактивному навчанні вчитель виступає як організатор процесу навчання, консультант, фасилітатор, який ніколи не «замикає» навчальний процес на собі [4, с. 5].

В процесі навчання першокласників іноземної мови слід враховувати відсутність у дітей попереднього навчального досвіду. Але можна спиратись на досвід, здобутий ними у дошкільний період [3]. Серед цих навичок можна використати описування малюнків, розмальовування, ліплення, вирізання, клеєння, співання, танцювання, декламування віршів, виконання фізичних рухів, розігрування коротких сценко тощо.

При навчанні читання молодших школярів окрім традиційного фонетичного аналітико-синтетичного методу (В. М. Плахотник), за правилами читання, за ключовими словами (А. П. Старков), методу цілих слів (Глен Доман) [1, с. 69], взаємопов'язаного навчання читання і письма (Р. Ю. Мартинова), використовуються нетрадиційне навчання читання (Г. Е. Мальковський) [8], кольорове читання (М. В. Денисенко) [3] та ін.

Граматики молодших школярів навчають імпліцитно (непрямо) і процес оволодіння нею носить комунікативний характер.

Проводиться багато роботи з вокабуляром та застосовується багато мовних ігор.

В умовах інформаційного суспільства комп'ютерні технології активно входять до найближчого інтелектуального оточення дитини ще до навчання в школі [1, с. 4]. Комп'ютер виступає ефективним засобом оптимізації умов розумової праці учнів початкових класів при оволодінні ними іноземною мовою. За допомогою комп'ютера можна вирішувати цілий ряд дидактичних задач: формувати навички й уміння читання, використовуючи матеріали глобальної мережі; удосконалювати уміння письмової мови школярів; поповнювати словниковий запас учнів; формувати в них стійку мотивацію до вивчення мови [4].

При організації навчальної діяльності молодших школярів на уроках іноземної мови використовуються smart board, навчальні презентації, STEM-проекти, кіностудія Windows Live, Smart Table, створюються ментальні карти на основі використання програмного забезпечення FreeMind та застосовуються різні комп'ютерні програми для формування в учнів цієї вікової групи ключових компетенцій.

Щодо керування процесом оволодіння молодшими школярами іноземною мовою, визначення його стратегії і тактики, тут головна роль належить вчителю [7], який має не тільки володіти цією мовою, але й вміти ефективно організувати навчальну діяльність дітей з оволодіння іншомовною діяльністю.

Відповідальні батьки допомагають підтримати інтерес учнів-початківців до вивчення іноземної мови, розуміючи необхідність володіння нею, починаючи вже з молодшого шкільного віку, тому допомагають вивчати її в позанавчальний час: слідкують за регулярним виконанням домашніх завдань з предмета, працюють з дітьми додатково та заохочують їх до відвідування гуртків, клубів та шкіл, які працюють за індивідуальною програмою та участі у літніх мовних таборах.

Саме в ефективній співпраці вчителя, батьків та учнів закладається міцний фундамент знань та компетентностей і створюються сприятливі умови для оволодіння здобувачами освіти молодшої школи іноземною мовою.

Список використаних джерел

1. Антонова О. Навчально-методичний посібник «Нова українська школа: використання інформаційно-комунікаційних технологій у 1-2 класах закладів загальної середньої освіти». Київ : Генеза, 2019. 96 с., С. 4, 69.

2. «Батьки, англійська та НУШ: як допомогти молодшим школярам вивчити мову?» Олена Корольова – агентка змін Британської Ради в Україні та сертифікована тренерка вчителів НУШ.

URL: <https://osvitoria.media/experience/batky-anglijska-ta-nush-yak-dopomogty-molodshym-shkolyaram-vyvchyty-movu/>

3. Денисенко М. В. Використання «кольорового» читання англійською мовою в початкових класах школи. *Іноземні мови*. 2001. № 3. С. 36-37.

4. Застосування інтерактивних технологій у навчанні молодших школярів. Методичний посібник. За ред. доктора педагогічних наук, професора О. І. Пометун. Тернопіль : Навчальна книга-Богдан, 2011. С. 5.

URL: www.bohdan-books.com/books/lib_file_201372450

5. «Іноземні мови навчальна програма для загальноосвітніх та спеціалізованих навчальних закладів 1-4 класи» МОН.

URL: [https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/inozemna-mova-poyasnyvalna-znz-sznz-1-4-klas-belyaeva-xarchenko-finalnazv.pdf]

6. Кірик М. Нова українська школа: організація діяльності учнів початкових класів закладів загальної середньої освіти : навч.-мет. посіб./М. Кірик, Л. Данилова. Львів : Світ, 2019. 136 с., С. 3, 69.

7. «НОВА УКРАЇНСЬКА ШКОЛА» МОН

URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola>

Мороз Майя,

доктор педагогічних наук,
декан гуманітарно-педагогічного факультету
КЗВО «Барський гуманітарно-педагогічний
коледж імені Михайла Грушевського»

Особливості підготовки студентів до партнерської взаємодії в умовах співпраці закладів вищої освіти та закладів дошкільної та загальної середньої освіти

Проблема батьківства, відповідальності та участі батьків у вихованні та освіті дітей була актуальною споконвіків і ніколи не втратить своєї значимості. Особливо сьогодні надзвичайно нагальною є необхідність актуалізації проблеми усвідомлення сучасними батьками свого значення в процесі становлення особистості дитини на всіх, без винятку, її вікових етапах.

Ми живемо у XXI столітті. Змінилося суспільство. Змінилися діти. Змінилися батьки. Сучасні політичні зміни, економічна, соціальна і духовна криза українського суспільства у значній мірі негативно вплинули на пересічну сім'ю, зруйнували чимало моральних і духовних цінностей. Сьогодні батьки висувують на перший план матеріальне забезпечення дитини (а це в наших умовах забирає надзвичайно багато сил і часу). У результаті сучасна сім'я втратила головні орієнтири для побудови власного життя. У зв'язку з цим загострилися питання соціальної і психолого-педагогічної допомоги у вихованні дітей.

Сучасна психолого-педагогічна наука визнає вирішальний вплив сім'ї на формування особистості дитини. Однак батьківська аудиторія не одностайна у підтримці такої позиції: лише третина батьків вважає родинний вплив визначальним, а більшість їх виводить на перше місце оточення, виховні заклади, ЗМІ, (на жаль, ми нерідко чуємо від сучасних батьків такі фрази: «навіщо нам виховувати і навчати дитину? Адже ми віддали дитину до школи, от нехай тепер учителі виховують і навчають нашу дитину»). та інші схожі

думки ми можемо почути, які викликають занепокоєння через свою байдужість, небажання приймати участь у вихованні та навчанні власних дітей, через слабе усвідомлення значення родини, батьків у процесі становлення особистості дитини).

Взаємовідносини школи і сім'ї мають довготривалу історію. Як будь-яка історія починається з перших кроків, а будь-яка будівля – з фундаменту, так і становлення людської особистості бере початок у сім'ї. Значення батьків в розвитку особистості дитини переоцінити неможливо, адже батьки складають перше оточення дитини, в якому вона здобуває важливий життєвий досвід, знання про себе і пізнає навколишній світ; тут проходить її громадянське становлення, формується світогляд.

Сучасні освітні заклади відкриті для батьків, громадськості, чимало уваги приділяють просвітництву та інформатизації батьків, залученню їх до освітнього процесу, учасниками якого є їхні діти. Адже це один із принципово важливих чинників успішного розвитку і виховання молоді, між батькам і закладами освіти має бути педагогіка партнерства.

Опитування батьків з проблем необхідності організації партнерської взаємодії з освітніми закладами засвідчило, що переважна кількість батьків (близько 80%) добре усвідомлює необхідність об'єднання зусиль із навчальним закладом для створення сприятливих умов життєдіяльності їхніх дітей, однак відчуває потребу долучитися до цих процесів лише третина з опитуваних. Це дає підстави спрямувати зусилля освітян на стимулювання позитивної мотивації батьків до суб'єктної участі у формуванні превентивного виховного середовища освітніх закладів.

Сьогодні в умовах реформування освіти зростає й актуальність співпраці між середніми загальноосвітніми закладами (ЗЗСО) та закладами вищої освіти (ЗВО), адже школа готує підґрунтя для того, щоб майбутній студент пізніше став не тільки висококваліфікованим фахівцем у своїй галузі, а й всебічно розвиненою особистістю. В рамках такої співпраці необхідна плідна співпраця педагогів усіх рівнів системи освіти, що дає можливість поєднувати їх знання,

вміння, навички та досвід для ефективного вирішення нагальних проблем освіти та підвищення рівня професіоналізму.

Сучасні наукові дослідження у рамках партнерства закладів загальної середньої освіти та закладів вищої освіти проводяться у таких напрямках: удосконалення навчальної діяльності та успішності учнів; ефективний професійний розвиток педагогів; координація, розвиток та оцінювання навчальних програм і процесу навчання; мобілізація, розподіл та ефективне використання освітніх ресурсів.

Перспективними напрямами інноваційної діяльності щодо співпраці школи і закладів вищої освіти є: відпрацювання механізмів взаємодії школи і закладу вищої освіти з метою модернізації форм і методів організації освітнього процесу; формування умов для професійного самовизначення учнів й підвищення рівня компетентності майбутніх абітурієнтів певного закладу вищої освіти. До основних форм взаємодії закладів вищої освіти зі школами на сучасному етапі відносимо: навчально-методичну взаємодію, яка включає в себе підготовку та апробацію підручників, навчальних і методичних посібників для учнів і вчителів, які працюють в школі, контакти вчителів шкіл з викладачами закладів вищої освіти з метою консультацій та обміну досвідом; науково-методична робота, яка передбачає проведення спільних круглих столів з найбільш важливих питань спільної діяльності, організацію методичних семінарів при кафедрах закладів вищої освіти з участю вчителів школи тощо.

Таким чином, сучасні освітні реалії, які ґрунтуються на засадах низки нормативних освітніх документів, покликані реалізувати так звану педагогіку партнерства, в основі якої – спілкування, взаємодія та співпраця між педагогом, здобувачем освіти і батьками. Здобувачі освіти, батьки та педагоги, об'єднані спільними цілями та прагненнями, є добровільними та зацікавленими однодумцями, рівноправними учасниками освітнього процесу, відповідальними за результат. Співпраця родини і закладів освіти має ґрунтуватися на взаємоповазі, рівноправному партнерстві. Педагогічний колектив та колектив

батьків має бути єдиним живим організмом, об'єднаним спільною метою, гуманними стосунками та високою відповідальністю.

Мороз Ольга,
здобувач першого освітнього
(бакалаврського) ступеня,
КЗВО «Барський гуманітарно-педагогічний
коледж імені Михайла Грушевського»

Психологічні аспекти взаємодії сім'ї та школи

Сучасні умови розвитку вільного демократичного суспільства нашої держави вимагають модернізації всіх ланок освітньої системи, що передбачає суттєві зміни в психолого-педагогічних підходах до провадження освітнього процесу як у закладах дошкільної освіти, загальної середньої освіти, так і в закладах вищої освіти.

На чільному місці знаходиться проблема взаємодії сучасних закладів освіти (зокрема, школи) та сім'ї. При цьому, йдеться про належний рівень педагогічної культури батьків та готовність учителів до організації спільної виховної роботи з сім'ями школярів.

Незважаючи на те, що проблема взаємодії сім'ї та школи не нова в психолого-педагогічній науці (І. Бех, К. Вентцель, Н. Крупська, А. Макаренко, В. Сухомлинський, Т. Цуркан та інші), вона не втрачає своєї актуальності і сьогодні, а навпаки, постає ще гостріше, враховуючи об'єктивні умови розвитку та реформування вітчизняної шкільної освіти [1, с. 194].

Сім'я – основа виховання всебічно розвиненої особистості, громадянина-патріота України з свідомою активною громадянською позицією. Тому завданням сучасних закладів загальної середньої освіти є залучення батьків учнів до активної участі в освітньому процесі. Батьки мають стати не тільки

спостерігачами за здобутками своїх дітей, вони мають безпосередньо впливати на формування молодого покоління своїм досвідом та своїм прикладом.

Важливим завданням педагогів є спрямування зусиль на підтримку ініціативи батьківської громади, взаємодію в розробленні та виконанні рішень щодо виховання дітей та учнівської молоді. Особливу увагу важливо приділяти педагогізації батьків, ознайомленню їх із сучасними психолого-педагогічними знаннями.

У родині, як першому соціальному середовищі, визначаються соціальний статус дитини, її права й обов'язки, закладається підґрунтя для становлення її світогляду і переконань, ціннісних орієнтацій, морально-етичних ідеалів, соціальної поведінки.

Сімейне оточення, особливості взаємин між членами родини сприяють формуванню соціального, фізичного і морального здоров'я дітей, активно протидіють правопорушенням неповнолітніх або, навпаки, створюють передумови для засвоєння навичок та установок небезпечної поведінки дітей, відхилень у їх поведінці, протиправної діяльності підлітків. При цьому сім'я виступає і як середовище, що впливає на дитину, як суб'єкта виховного процесу. Маючи великий виховний потенціал, сучасна сім'я не завжди реалізує його повною мірою. Так, за даними Державного інституту проблем сім'ї та молоді, відповіді респондентів на запитання, наскільки сім'я в українському суспільстві здатна повноцінно здійснювати сімейне виховання дітей, розподілилися наступним чином: повністю здатна – 17%; скоріше здатна, ніж не здатна – 39%; скоріше не здатна, ніж здатна – 27%; повністю не здатна – 9%; важко відповісти – 8%. Отже, можемо констатувати, що майже понад 40% батьків визнають свою неспроможність у виховній сфері.

Перешкодами для повноцінного виховання дітей у сім'ї, на думку дорослих, є: нестача часу – 48%; невідповідність батьків із педагогічних питань – 29%; нерозуміння важливості виховання дітей родиною – 22%; матеріальні проблеми сім'ї – 12%.

Успішне вирішення питань виховання можливе тільки при об'єднанні зусиль сім'ї та інших соціальних інститутів. Освітні заклади залишаються важливими соціальними інституціями, які забезпечують виховний процес та реальну взаємодію дитини, батьків та соціуму [2, с. 35].

У сучасному суспільстві школа стає все більш відкритою соціально-педагогічною системою, яка прагне до діалогу, міжособистісного спілкування, широкої соціальної взаємодії.

Головними завданнями спільної діяльності закладу освіти та сім'ї з питань вирішення проблем навчання, виховання і розвитку дітей є:

- інтеграція зусиль сім'ї і педагогічного колективу в діяльності щодо розвитку особистості дитини;
- забезпечення участі батьків в організації освітнього процесу і шкільному самоврядуванні;
- мотивація батьків до вивчення психолого-педагогічної літератури з проблем розвитку та виховання дітей;
- підвищення психолого-педагогічної культури батьків, поповнення арсеналу їх знань, умінь і навичок виховної взаємодії з дітьми;
- підвищення відповідальності батьків за виховання дітей, ролі батька у родині;
- створення системи просвітницької роботи, спрямованої на підвищення правової культури батьків;
- презентації успішного досвіду сімейного виховання;
- підвищення рівня поінформованості батьків та їхньої компетентності з проблем формування здорового способу життя, профілактики асоціальної поведінки та поширення шкідливих звичок, репродуктивного здоров'я дітей та молоді, організації змістовного сімейного дозвілля;
- залучення батьків до виховної роботи з дітьми та молоддю за місцем проживання;
- надання психолого-педагогічної підтримки та допомоги проблемним сім'ям [3, с. 57].

Сьогодні в освітньому процесі потрібно активно використовувати потенціал сім'ї, батьки учнів повинні бути не тільки поінформовані про хід навчального процесу, але й активно брати участь у ньому, підтримуючи дитину в реалізації творчих індивідуальних проектів. Слід активно використовувати різні формати публічних звітів про досягнення учнів із залученням батьків; практикувати навчальні завдання, в яких можуть бути використані родинні перекази, історії, реліквії, досвід старшого покоління родини. Разом із батьками повинні розроблятися програми, спрямовані на усвідомлення учнями ролі сім'ї в їх житті та житті їх майбутніх дітей.

Особливою турботою школи повинна стати програма протидії насильству в сім'ї, захисту дитини від можливого негативного впливу сім'ї, в тому числі, за рахунок дій служб педагогічної допомоги та супроводу учнів.

Отже, сучасним освітнім закладам потрібно активно використовувати потенціал навчальних платформ, мереж, електронних щоденників, журналів у взаємодії з батьками, при цьому акцент повинен бути на взаємодії, яка підтримує учня, інформування батьків про досягнення учнів, їх освітній потенціал, на можливостях освітнього вибору.

Список використаних джерел

1. Молчанюк О. В. Взаємодія сім'ї та школи як важлива умова ефективності виховного процесу. *Вісник післядипломної освіти*. Випуск 15(44) «Серія «Педагогічні науки». Харків : 2021. С. 193-205.

2. Оржеховська В. М. Взаємодія навчального закладу і сім'ї: стратегії, технології і моделі. Харків : Видавництво «Точка», 2007. 192 с.

3. Цуркан Л. Форми роботи з батьками. *Директор школи*. 2010. №5. С. 56-59.

Овод Юлія,

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної роботи

Досвід впровадження технологій інклюзивного навчання

Вивчення досвіду впровадження інтегрованого та інклюзивного навчання дітей з інвалідністю доводить, що провідна роль у цьому процесі належить державі, при цьому політика держави відносно осіб з інвалідністю будується на рівноправності та гарантіях спеціальних прав для забезпечення їх життєдіяльності [1].

Інклюзивне навчання – це комплексний процес забезпечення рівного доступу до якісної освіти дітям з особливими освітніми потребами шляхом організації їхнього навчання у загальноосвітніх навчальних закладах на основі застосування особистісно-орієнтованих методів навчання, з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності таких дітей. Воно передбачає створення освітнього середовища, яке відповідало б потребам і можливостям кожної дитини, незалежно від особливостей її психофізичного розвитку, забезпечення наукового супроводу, створення навчальних програм, навчального методичного забезпечення [2].

Основними завданнями інклюзивного навчання є:

- здобуття дітьми з особливими освітніми потребами освіти відповідного рівня у середовищі здорових однолітків відповідно до Державного стандарту загальної середньої освіти;
- забезпечення різнобічного розвитку дітей, реалізація їх здібностей;
- створення освітньо-реабілітаційного середовища для задоволення освітніх потреб учнів з особливостями психофізичного розвитку;
- створення позитивного мікроклімату у загальноосвітньому навчальному закладі з інклюзивним навчанням, формування активного міжособистісного спілкування дітей з особливими освітніми потребами з іншими учнями;

- забезпечення диференційованого психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами;
- надання консультативної допомоги сім'ям, які виховують дітей з особливими освітніми потребами, залучення батьків до розроблення індивідуальних планів та програм навчання.

На підставі аналізу науково-педагогічних джерел і міжнародних нормативно-правових документів можна стверджувати, що у сучасній світовій освітній політиці визначається декілька підходів до надання освіти дітям з обмеженими можливостями здоров'я. Основними з них є:

- мейнстримінг – (загальний потік) передбачає розширення соціальних контактів між дітьми з обмеженими можливостями здоров'я та їхніми однолітками;

- інтеграція – (цілий) зусилля, спрямовані на введення дітей з особливими освітніми потребами у регулярний освітній простір.

На думку вітчизняних та закордонних учених, інклюзивне навчання може здійснюватися за однією з форм:

- повна інтеграція, за якою дітей із психологічною готовністю до спільного навчання зі здоровими однолітками та рівнем психофізичного розвитку, що відповідає віковій нормі по 1-3 особи включають до звичайних класів (груп) загальноосвітнього (дошкільного) навчального закладу; при цьому вони мають одержувати корекційну допомогу за місцем навчання і проживання;

- комбінована інтеграція, за якої дітей із близьким до норми рівнем психофізичного розвитку по 1-3 особи включають до звичайних класів (груп) загальноосвітнього (дошкільного) навчального закладу; у процесі навчання вони постійно одержують допомогу вчителя-дефектолога (асистента вчителя);

- часткова інтеграція, за якої дітей з особливостями психофізичного розвитку, які неспроможні разом зі здоровими однолітками оволодіти освітнім стандартом, включають до загальноосвітніх класів (груп) по 1-3 особи лише на частину дня;

- тимчасова інтеграція, за якої дітей з особливостями психофізичного розвитку об'єднують зі здоровими однолітками 2-4 рази на місяць для проведення спільних виховних заходів.

В Україні для дітей з особливими освітніми потребами на основі робочого навчального плану розробляється індивідуальний навчальний план. Навчання у класах з інклюзивною освітою здійснюється за програмами, підручниками, посібниками, рекомендованими Міністерством освіти і науки України для загальноосвітніх навчальних закладів [3].

Узагальнення розвитку поглядів на проблему інклюзивної освіти свідчить про те, що в різні часи вона поставала перед суспільством з різною гостротою і в тій чи іншій мірі вирішувалася різними методами залежно від політичного устрою, економічного стану та ідеології держави.

Список використаних джерел

1. Богданов С. Соціальний захист інвалідів. Український та польський досвід / С. Богданов ; відп. ред. О. Палій. Київ : Основи, 2002. 93 с.
2. Індекс інклюзії: загальноосвітній навчальний заклад : навч.-метод. посіб. / О. О. Патрикеева, Н. З. Софій, І. В.Луценко, І. П. Василяшко ; під заг. ред. В. І. Шинкаренко. К. : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди»», 2011. 96 с.
3. Інклюзія як нова філософія освіти. *Радість дитинства* – вільні рухи. – 2009. № 4. С. 8.

Олійник Катерина,

кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної роботи та соціальної педагогіки,
Хмельницький національний університет

Соціальна відповідальність як передумова повноцінного розвитку підлітків

У сучасних умовах висувуються нові вимоги до особистості та індивідуальності людини, до таких її властивостей, як активність,

самостійність, прийняття рішень, уміння робити вибір, діяти відповідально та самостійно. Д. Леонт'єв зазначає, що проблема свободи та відповідальності – це не абстрактна філософська проблема, це проблема життєва, проблема в якомусь сенсі виживання всіх нас – країни і людства в цілому [1].

Категорія відповідальності залишається недостатньо диференційованою ні зі сторони її приналежності суб'єкту, ні з боку її прояву, ні з боку варіанту, коли внутрішньо властива індивіду якість відповідальності не узгоджується з досягненням ним суспільних цілей. Соціальна відповідальність може бути розвинена за відсутності особистісної відповідальності. Саме відповідальність визнається в даний час тим цінним якістю особистості, яке необхідно кожній людині не тільки для особистісного розвитку, але і для адаптації до сучасного світу в період невизначеності та мінливості, внаслідок чого його необхідно виховувати.

Соціальна відповідальність становить одну з важливих і суттєвих характеристик людської особистості, і саме підлітковий вік є найбільш сензитивним для переосмислення і розвитку цієї якості в сукупності складових його компонентів: когнітивного, емоційного, вольового, поведінкового.

Виховання соціальної відповідальності в підлітковому віці пов'язане з усвідомленням, присвоєнням моральних цінностей. Найбільш значущими умовами її становлення є ті, які сприяють задоволенню потреби у схваленому як однолітками, так і дорослими соціальному вираженні. Це можливо при усвідомленні підлітком залежності його діяльності від значимості реалізованих в ній суспільних цілей і цінностей. Уміння виявляти соціальну відповідальність дозволяє підлітку реалізувати найважливішу потреба віку – бути визнаним і прийнятим у світі дорослих.

У процесі соціалізації багато дітей можуть потрапляти у ситуації ризику з можливістю подальшого відхилення у поведінці, переживання самотності тощо. У зв'язку з цим спостерігається зростаючий інтерес до вивчення соціальної відповідальності саме в підлітковому віці, оскільки підлітки, у більшості випадків, не мають ідеальних зразків поведінки, а також моральної основи, що

дозволяє людині самому управляти своїм потенціалом та розвитком. Вивчення соціальної відповідальності у підлітків доцільно проводити в контексті аналізу значущих віково-психологічних особливостей.

Незважаючи на численні труднощі у становленні особистості підлітка, доречно віддати належне величезним перетворенням, які відбуваються з особистістю дитини: зростання самостійності, розширення напрямів діяльності, сфер спілкування тощо, становлення здатності до самовизначення, проектування умов формування суб'єктної позиції підлітків. Серед безлічі підліткових протиріч вважаємо за доцільне розглянути протиріччя між готовністю і здатністю до самостійних і відповідальних дій і все ще присутньої залежності поведінки від емоцій і потреб, що переживаються, а також від безпосередньо сприймається ситуації.

Соціальну відповідальність підлітків можна розглядати як складний феномен, характеризує соціально-особистісну зрілість людини. Будучи формою саморегуляції людини, особистісна відповідальність підлітків може дозволяти індивіду усвідомлювати власну значимість, а також допомагати саморозвиватися в будь-яких умовах.

У контексті заявленої проблеми відповідальність підлітків доречно визначати з декількох сторін. З одного боку, аналізуючи соціальну відповідальність, можна цілком визнавати, що вона є позаособистісною, коли підліток зобов'язаний щось зробити і за чимось простежити; з іншого боку, це особистісна характеристика підлітка, від сформованості якої залежить подальший саморозвиток, напрям і зміст його соціальної активності; її специфіка полягає у особливій сприйнятливості засвоєння норм, цінностей, способів поведінки.

Представимо компоненти, що дозволяють дати комплексну оцінку сформованості соціальної відповідальності підлітків:

- *когнітивний компонент*: облік особливостей розвитку адекватної самооцінки підлітка (знання себе, своїх достоїнств і недоліків, реалістичне оцінювання власної особистості, потенціалу та якостей, здібностей, вчинків);

- *емоційний компонент*: облік того, що в сучасному світі зміна життєвих подій відбувається з величезною швидкістю, особливо різноманітністю наповнене життя підлітка, з великою кількістю проблем та важких життєвих ситуацій (уміння контролювати свої емоції, самоконтроль, локус контролю, активність людини) у досягненні цілей, відповідальність за те, що відбувається з ним);

- *вольовий компонент*: вироблення сили волі для доказу своєї унікальності та відмінності від інших;

- *поведінковий компонент* передбачає вибудовування індивідуальної стратегії поведінки, застосування ефективних копінг-стратегій, стресостійкість.

Таким чином, соціальна відповідальність вимагає підготовки педагогів/соціальних педагогів, психологів до супроводу цього процесу. У контексті сучасної соціальної ситуації вважаємо актуальним доповнити поняття соціальної відповідальності такими характеристиками, як копінг-стратегія, самооцінка, самоконтроль, сила волі.

Список використаних джерел

1. Леонтьев Д.А. Власть над жизнью. URL: http://www.ng.ru/stsenarii/2015-10-27/9_freedom.html. (дата звернення: 28.08.2022).

Орел Дарина,
студентка Коростишівського педагогічного
фахового коледжу імені І.Я. Франка,
Левченко Світлана,
викладач психологічно-педагогічних дисциплін
Коростишівського педагогічного
фахового коледжу імені І.Я. Франка
Житомирської обласної ради

Діяльнісний підхід в організації освітнього процесу Нової української школи

Сьогоднішнє суспільство потребує людей, які вміють творчо і креативно мислити, застосовувати набуті знання в складних, часто нестандартних ситуаціях, швидко розв'язувати проблеми, створювати нове, працювати в команді. Тому, для формування такої особистості треба використовувати інноваційні методи і прийоми навчання, особливі завдання і вправи, які б реалізовували всі ці потреби. Одним із способів вирішення всіх цих завдань, що стоять перед початковою ланкою є саме діяльнісний підхід і ігрові методи навчання, адже саме в дії діти вчаться застосовувати набуті знання на практиці, а дидактичні ігри сприяють досягненню навчальних цілей і підвищенню мотивації до здобуття знань.

Діяльнісний підхід – це така організація навчально-виховного процесу, за якої головна увага приділяється активній, різнобічній, продуктивній, максимально самостійній навчально-пізнавальній діяльності учнів. Головною ідеєю діяльнісного підходу є розвиток особистості здобувача освіти на основі засвоєння ним способів дій. Саме тоді школяр зможе сам учитися в класі та вдома.

Реалізація діяльнісного підходу в навчально-виховному процесі виходить із базових принципів:

- навчання і виховання організовується як єдина цілісна система;
- в основу освітньої роботи покладається спеціально організована власна діяльність кожного учня;
- процес здобуття знань забезпечується як результат власних пошуків дитини;

Ефективна навчальна праця учня починається тоді, коли він сам захоче пізнавати, виявити власну активність. Головним завданням учителя є організація самостійної творчої діяльності учнів, врахування психологічних вимог цього процесу. Ставлячи за мету розвиток особистості дитини, педагоги орієнтуються не лише на засвоєння знань, умінь і навичок, а й на формування

узагальнених навчальних дій, розвиток «уміння вчитися» як головну фундаментальну компетентність, яка дає змогу розвинути всі інші [1].

Існують основні характеристики діяльнісного підходу:

Значуща – діяльність має бути пов'язаною з досвідом, життям та середовищем дитини. Це знаходить відгук у дітей, і надає розуміння, те чим вони займаються, допоможе вирішити певний виклик, а також поєднати знання, вміння, бажання. Значущість – це важливість і актуальність чогось для кожної окремої дитини.

Соціальна – діяльність відбувається у взаємодії у парах або в командах, коли діти діляться думками один з одним чи вчителем, обговорюють ідеї, спільно шукають рішення на виклик, домовляються, шукають спільне, підтримують один одного і разом радіють.

Радісна – розвиток і навчання відбувається тоді, коли дитина відчуває радість і задоволення від процесу.

Мотивуюча – діяльність надає можливість шукати різні варіанти, починати знову з новими ідеями та припущеннями. Ігровий (діяльнісний) підхід не фокусується на фінальному результаті, а надає перевагу процесу, що є одним із ключових факторів створення мотивації. Якщо дитина знає, що у неї не вимагають однієї правильної відповіді, тоді процес для неї стає мотивуючим.

Активна – діяльність передбачає можливість для кожної дитини бути як фізично так і ментально включеною у процес. Дитина має бути активним учасником процесу, а не пасивним спостерігачем чи слухачем.

Принципи діяльнісного підходу – це відкриті запитання і завдання, не давати дитині готових рішень, залучати дітей до співпраці, віддавати ініціативу дітям, пробувати знову і знову. Аналізуючи сучасні методи навчання, ми переконуємось в тому, що вони дієвіші, ніж ті, що були раніше, адже за цей час дуже змінились і наші діти, тому не працюють звичні підходи до навчання.

Наш час досить доречним є використання ігор. Секрет в тому, що гра – це шлях самопізнання і спосіб вираження дитини. Саме гра сприяє розвитку уваги, пам'яті, мислення, концентрації уваги, допомагає висловлювати та

розуміти емоції, співчувати, сприймати не тільки перемогу, а й поразку, формує певні риси характеру: прагнення до лідерства, комунікабельність, розвиває волю дитини, оскільки під час гри вона вчиться долати труднощі, з якими стикається [2].

Отже, систематичне застосування діяльнісного підходу, ігрових технологій, вправ дає свої результати: учні стають мотивованими, краще сприймають, використовують навчальний матеріал, вчаться працювати в команді, не бояться помилок, вміють відстоювати власну думку. Діяльнісний підхід об'єднує сучасні досягнення психології та методики викладання, спрямований на розвиток особистості, на розгортання процесів самовдосконалення, насамперед шляхом засвоєння універсальних навчальних дій, уміння вчитися. Це осмислена активна різностороння навчально-пізнавальна діяльність учня, яка має бути максимально самостійною. Діяльнісний підхід вчить дітей самостійно вчитися, бо озброює їх відповідними навичками.

Список використаних джерел

1. Алendarь Н. Застосування ігрових технологій на уроках у початкових класах. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2017. №1 (350). URL: <https://cutt.ly/3CFBydH>.

2. Большакова І., Пристінська М. Інтегроване навчання: тематичний та діяльнісний підходи. URL: <https://cutt.ly/4CFBAsx>.

Отрощенко Наталія,

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної педагогіки

ДЗ «Луганський національний університет імені
Тараса Шевченка», м. Полтава

До питання організації партнерства у роботі шкільного соціального педагога

Сучасна конкурентноспроможна, соціально-успішна людина має бути всебічно розвинутою, ініціативною, підприємницькою, повинна володіти великим запасом знань, умінь, навичок, способами діяльності (ми наголошуємо на цьому), щоб бути затребуваною в умовах турбулентності ринку праці. Ми згодні з більшістю дослідників і припускаємо, що соціально-успішною можна вважати людину, яка володіє сукупністю якостей, що зумовлюють способи мислення й поведінки ділової особистості [1, с. 13].

Молодшому юнацькому віку в цілому властива потреба бути самостійним, значимим у світі дорослих, потреба усвідомити себе як особистість, яка відрізняється від інших. Звідси прагнення до самоутвердження, самореалізації, самовизначення. До речі, у цьому ми неодноразово впевнювалися під час констатувального експерименту. Для періоду особистісного й професійного самовизначення (16 – 21 рр.), який хронологічно збігається з кризою юнацтва, характерне становлення нового рівня розвитку самосвідомості, вироблення власного світогляду, пошук смислу життя, – усе це активізує процеси самовизначення й самопізнання, проектування себе в професії.

Ми наголошуємо, що для нашої педагогічної системи соціально-профорієнтаційної діяльності характерні суб'єктно-суб'єктні відносини, бо головна вимога, яку висунуто до учнів у соціально-педагогічному процесі, – це їхня активність і зацікавленість, а об'єкт активним бути не може.

Суб'єктом як другим основним компонентом соціально-профорієнтаційної системи є соціальний педагог як координатор та організатор діяльності адміністрації школи, психолога, класного керівника, учителів-предметників, представники організацій та підприємств, закладів освіти різних рівнів акредитації, батьків старшокласників. Зауважимо, що кожен із учасників соціально-педагогічного процесу має обов'язки щодо участі в експерименті, але саме на соціального педагога покладено вирішення основних завдань

соціально-психологічної підготовленості школярів до дорослого професійного життя. Він є ініціатором і координатором створення соціально-педагогічного центру соціально-професійної орієнтації в школі. До його обов'язків входить налагодження зовнішніх зв'язків між школою й представниками громадськості, виробництва, організацій і установ. Соціальний педагог також організовує ефективну взаємодію педколективу й батьків для досягнення позитивного результату. Відразу визначимо, що вкладено в поняття «взаємодія». Взаємодія передбачає:

- спільне розуміння мети соціально-професійної орієнтації щодо конкретного учня;
- спільне виділення конкретних завдань, вирішення яких забезпечує досягнення окресленої мети (краще ці завдання виписати й обговорити);
- розподіл завдань між педагогами, класними керівниками, психологом і батьками (природно, важливо врахувати при цьому реальні можливості тих, хто візьметься за виконання завдань);
- постійний взаємоконтроль за виконанням окреслених завдань і своєчасна корекція завдань та їх виконавців, якщо відповідальні за виконання демонструють пасивність чи нерозуміння [2, с. 24].

Зрозуміло, що коли йдеться про взаємодію з сім'єю старшокласника, то це не повинно обмежуватися спілкуванням з його батьками. Важливими членами сім'ї, значимими для конкретної молоді людини, можуть бути бабусі й дідусі, старші брати й сестри та інші члени сім'ї. Зазначимо, що на початковому етапі експерименту батьки є об'єктом соціально-профорієнтаційної системи, адже з ними проводять соціально-педагогічний практикум щодо системи профорієнтації старшокласників; надалі вони є суб'єктами, тому що створювана нами система соціально-професійної орієнтації передбачає широке застосування впливу сім'ї на учнів.

Психолог проводить роз'яснення й консультації з класними керівниками; бесіди, розвивальну діагностику, психолого-педагогічні консультації зі школярами; разом із соціальним педагогом організовує тренінги особистісного

й професійного розвитку й саморозвитку особистості; активно залучається до роботи з батьками; проводить психологічні практикуми, а також індивідуальні профорієнтаційні консультації з кожним старшокласником та його батьками.

Обов'язки класних керівників: усебічне вивчення формування особистості учня, його інтересів, здібностей, нахилів через бесіди з учителями-предметниками, батьками, особисто з учнем, проведення профорієнтаційної роботи під час позакласних заходів, факультативних занять, екскурсій, обговорення питань профорієнтації на батьківських зборах, проведення тренінгів саморегуляції емоційно-вольової сфери й самовідновлення особистості. Усі вчителі беруть участь в експерименті: під час вивчення предметів й у позаурочний час систематично знайомлять учнів з професіями й галузями економіки країни та потребами регіону у фахівцях, постійно піклуються про формування й розвиток інтегральних якостей особистості старшокласників, усіляко підтримують їх. Бібліотекар підбирає літературу з профорієнтації для вчителів й учнів, організовує виставки книг про професії, читацькі конференції на теми профорієнтації [3, с. 170]. Допомогу також надають представники організацій та підприємств, закладів освіти різних рівнів акредитації.

Список використаних джерел

1. Чабан Н. І. Формування морально-вольових якостей ділової людини у старшокласників : монографія. Херсон : Вид-во ХДУ, 2004. 100 с.
2. Пряжников Н. С. Профориентация в школе и колледже: игры, упражнения, опросники: 8 – 11 классы, ПТУ и колледж. М. : ВАКО, 2008. 288 с.
3. Опачко М. В., Сагарда В.В. Теорія і практика профорієнтаційної діяльності педагога : навч.-метод. посіб. Ужгород, 2000. 114 с.

Педоренко Валентина,

кандидат психологічних наук,

доцент кафедри психології та соціальної роботи,

Особливості виховання хлопчика в умовах суспільних трансформацій

Проблема врахування гендерних особливостей дітей під час їх навчання та виховання останнім часом привертала увагу багатьох науковців. Однак в умовах суттєвих суспільних трансформацій ця проблема набула особливої актуальності. Адже з одного боку, цьогоріч Україна отримала статус країни-кандидата до членства у Європейському Союзі, де активно пропагується принцип гендерної рівності та партнерства. З іншого ж боку, з початком повномасштабної війни в Україні уся країна стала до оборони держави, незалежно від статевої приналежності і навіть незалежно від віку. Адже і молодші школярі, і підлітки не поступаються дорослим у активності і креативності в організації волонтерської діяльності для підтримки Збройних Сил України. Однак, безпосередня участь у активних бойових діях більшою мірою лягла плечі чоловіків. А тому, на нашу думку, важливим і вкрай актуальним є на сьогодні питання виховання хлопчика як справжнього захисника своєї родини і країни.

На думку науковця В. С. Штифурака сучасний образ «справжнього» чоловіка є досить розмитим. Однією із головних якостей чоловіка вважається мужність, яка в свідомості багатьох людей асоціюється із сміливим, сильним, надійним воїном, захисником. Більшість чоловіків свідомо чи підсвідомо намагаються бути сильними, впевненими, самостійними, непереможними, приховувати свої почуття, не проявляти слабкість, конкурувати, бути незалежними [4, с. 242]. Дуже важливо підтримувати розвиток цих якостей у хлопчика. Однак, на думку В. С. Штифурака, цих якостей недостатньо, коли йдеться про здатність до взаєморозуміння, до рівноправних взаємин з дружиною тощо. А тому для гармонійного життя майбутнього чоловіка, на думку науковця, важливо також розвивати такі якості, як здатність

усвідомлювати та проявляти свої емоції та почуття, здатність до співпраці, до прояву довіри, до розуміння емоцій і почуттів інших тощо [4, с. 242]. Окремо хочеться зупинитись на розвитку у хлопчика моральних цінностей, виховання доброти, чуйності, співчутливості, поваги до цінностей інших людей, патріотизмі. Адже і в сьогоднішній війні психологами неодноразово наголошувалось на тому, мотивація українських захисників до захисту своєї держави полягає не тільки в агресії до ворога, а в першу чергу у сформованих вищих почуттях, таких як патріотизм, любов, повага до своїх рідних і держави в цілому. Формування зазначених якостей починається на думку психологів тоді, коли хлопчик з дитинства бачить любов і ласку з боку обох батьків, чує похвалу за власні досягнення, коли батьки відзначають конкретні вчинки, в яких їхній син поведився як чоловік: захистив слабшого, проявив сміливість тощо. Основою для розвитку цих якостей у хлопчика насамперед є розуміння батьками його прагнень та індивідуальних особливостей [1; 3].

Окремо слід звернути увагу на розвиток здатності хлопчика програвати. Варто навчити хлопчика навичкам емоційної саморегуляції: намагатися не нервувати, не піддаватися паніці, оскільки це все одно не змінить результату. Слід навчити його спокійно реагувати на критику, на програш, вміти рахуватися з незалежністю інших людей і робити відповідні висновки з ситуації. Прямий тиск і принциповість в характері бажано доповнити вмінням маневрувати, гнучкістю і чуйністю [4].

Важливо також пам'ятати і про певні вікові закономірності у вихованні хлопчика. Зокрема, у період до шести років і у хлопчика, і у дівчинки існує сильний зв'язок із матір'ю. Відповідно у вихованні дітей цього віку батькам потрібно проявляти безумовну любов, підтримку, ніжність. Що стосується виховання хлопчика, то важливо заохочувати сина допомагати мамі, це сприятиме формуванню у нього шанобливого ставлення до жінки. Вже в цей період можна делегувати сину певні обов'язки по дому, це допоможе розвитку у нього відповідального чоловіка. Психологами рекомендовано також не поспішати допомагати хлопчикові, дати йому можливість виконати будь-що

самостійно, роблячи при цьому помилки, самостійно виправляючи їх. Це сприятиме розвитку у нього багатьох вольових якостей, таких як цілеспрямованість, критичність, наполегливість тощо [1; 2; 3].

На наступному віковому етапі – від шести до чотирнадцяти років – зв'язок з матір'ю поступово слабшає, хлопчик стає більше орієнтований на батька: на те, як поводить ся батько в родині, з іншими людьми, в різних ситуаціях, чим він захоплюється, які якості проявляє тощо. До того ж, статева ідентичність починає формуватися у дітей від 5-7 років і в подальшому продовжує розвиватися у процесі життєдіяльності [2].

Наступний віковий період становлення майбутнього чоловіка триває приблизно від чотирнадцяти років і до повноліття. Батьки зазвичай вже не є найбільш авторитетними особистостями для юнака. Однак, на думку багатьох науковців, в цей період як ніколи для нього потрібен чоловічий приклад – досвідчена особистість, із стійкими життєвими переконаннями, цінностями, цілеспрямована, розсудлива, справедлива, чесна, адже для цього віку характерним є також прояв юнацького максималізму. Звичайно, з повноліттям формування особистості чоловіка не зупиняється, а тільки продовжується, інші аспекти набувають особливої актуальності [1; 2].

Окремо хочеться зупинитись на важливому правилі формування особистості обох статей, яке полягає у тому, що самим батькам потрібно займатися самовихованням, адже діти повністю копіюють своїх батьків. Якщо батьки серйозно ставляться до виховання хлопчика, особливо в умовах суспільних трансформацій, то він виросте здоровим і успішним.

Список використаних джерел

1. Говорун Т.В., Шарган О.М. Батькам про статеве виховання дітей. К., 1990. 160 с.
2. Корольчук М.С., Криворучко П.П., Осьодло В.І. Психологія сімейних взаємин : навчальний посібник. К. : Ніка-Центр, 2010. 296 с.
3. Поліщук В.М., Ільїна Н.М., Поліщук С.А. Психологія сім'ї. Суми : ВТД «Університетська книга», 2008. 239 с.

4. Штифурак В.С. Психологія сім'ї : навчальний посібник. Вінниця : ТОВ «Фірма «Планер», 2018. 447с.

Прийма Олена,
магістрантка кафедри соціальної роботи
та соціальної педагогіки,
Хмельницький національний університет,
Романовська Людмила,
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри соціальної роботи
та соціальної педагогіки,
Хмельницький національний університет

Стресостійкість майбутніх соціальних працівників як необхідний компонент професійної діяльності

Незважаючи на значну кількість наукових досліджень, присвячених проблемі стресостійкості особистості, досі залишається недостатньо вивченим питання про те, що являє собою стресостійкість як особистісна характеристика студента та яка роль закладу вищої освіти в її розвитку. Вирішення цих та інших питань на теоретичному рівні забезпечить практичну реалізацію формування стресостійкості як інтегративного утворення, закономірно пов'язаного з особистісними структурами, мотивами і якостями студента, що лежать в основі його самореалізації.

Українські дослідниці С. Бужинська, С. Складар та А. Даніліч-Скакун стверджують, що стресостійкість студента – це ключ до його успішної навчальної діяльності, адаптації в усіх сферах, починаючи від навчання у закладі вищої освіти і закінчуючи професійною підготовкою [1, с. 55].

Д. Хома та М. Дідух вважають, що на розвиток стресостійкості студентів впливає значна кількість стресогенних факторів у студентському житті, а

особливо – складання іспитів та необхідність самовизначення у майбутній професійній діяльності [11, с. 228]. Тому для формування в студентів стресостійкості та успішних копінг-стратегій у стресових ситуаціях важливо розвивати їхні власні ресурси, а саме: матеріальні (матеріальне благополуччя, безпека, сприятливі санітарно-гігієнічні умови); фізичні (стан здоров'я і відповідальне ставлення до нього); особистісні (мотивація для подолання стресових ситуацій, «Я-концепція», активна життєва позиція, оптимізм, емоційно-вольові риси) та інформаційно-інструментальні (самоконтроль, вибір шляхів досягнення цілей, здатність до адаптації в новому середовищі) [3, с. 104-107].

На думку Т. Генералової, навчання студентів характеризується рядом особливостей освітнього середовища закладу вищої освіти: значне навчальне навантаження на студентську молодь; специфіка міжособистісних відносин в студентській групі; становлення студентів як особистостей і майбутніх фахівців; переконаність студентів у невичерпності ресурсів власного організму і не бажання піклуватися про своє здоров'я [2, с. 173-175].

З цього приводу Л. Омельченко зауважує, що саме ефективне освітнє середовище, що поєднує необхідний рівень матеріально-технічного забезпечення та новітні педагогічні технології здатне забезпечити студентам комфортні умови навчальної діяльності в закладі вищої освіти: в повній мірі опановувати навчальний матеріал, розвинути інтереси та потреби [7].

Проаналізувавши особливості розвитку стресостійкості у студентів, О. Ставицька та І. Воробей виявили прямий зв'язок між мотивами навчальної діяльності та стресостійкістю у студентської молоді. У процесі отримання нових знань та умінь у студентів відбувається тісне переплітання особистісних прагнень та можливостей їх застосування в буденному житті. А це сприяє підвищенню показників стресостійкості у студентської молоді старших курсів. На думку О. Ставицької та І. Воробей, це пов'язано з високим рівнем розвитку у них внутрішніх ресурсів та досвіду [9].

На підтвердження цієї думки Т. Павлюк, М. Рожко та О. Панчак встановили, що ознаками психічного здоров'я студентів є їхня активність, життєздатність, спостережливість, пристосованість до умов навчальної діяльності у закладі вищої освіти, низька тривожність, емоційна стійкість, здатність сприймати та аналізувати інформацію [8].

Отже, як бачимо, проблема розвитку стесостійкості особистості, у тому числі студентів і фахівців різних сфер професійної діяльності, набуває все більшої актуальності в науці і практиці не лише у зв'язку з безперервним ростом соціально-економічної, екологічної та техногенної небезпеки, але й з появою екстремальних ситуацій в нашому сучасному житті, що істотно змінює зміст і умови праці представників багатьох професій.

Так, зокрема, вивчаючи вплив стресу на роботу соціальних працівників, В. Коротун та І. Шевякова дійшли до висновку, що питання збереження професійного здоров'я соціальних працівників доцільно досліджувати через загальну здатність їх протидіяти стресу, тобто стресостійкість. Але поряд зі стресостійкістю як особистісним ресурсом соціального працівника варто звернути увагу на його свідомі зусилля щодо подолання складних ситуацій – копінг-стратегії, які характеризують його індивідуальну адаптаційну реакцію на складні життєві ситуації. Тому при плануванні професійної діяльності соціальним працівникам варто враховувати стресогенні фактори, які можуть спричинити низький рівень їхньої стресостійкості та спрямувати усі зусилля на розвиток навичок стресостійкості і саморегуляції [4, с. 179-182.]

Українська дослідниця А. Львовчкіна вважає, що адекватна поведінка у стресових ситуаціях свідчить про професіоналізм соціального працівника, запобігає його професійній деформації та сприяє збереженню здоров'я. Авторка впевнена у тому, що діяльність соціального працівника досить часто відбувається у складних, а іноді і в надзвичайних ситуаціях, що стає причиною появи у нього стресу та професійного вигорання. Тому важливо розвивати стресостійкість соціальних працівників – здатність демонструвати адекватну поведінку у стресових ситуаціях та уміння регулювати свій емоційний стан

таким чином, щоб зберігати психічну рівновагу, життєдіяльність та здоров'я [5].

На думку К. Максьом та Д. Шульги, вирішальну роль у формуванні стресостійкості майбутніх соціальних працівників відіграє їхній емоційний інтелект, який допомагає не лише зберігати психічну рівновагу та «переключатися» на інші емоції, але й зберігати терпимість, толерантність, тобто контролювати прояви своїх емоцій [6].

Викликають зацікавленість і праці Ю. Тептюк, в яких, на основі узагальнених даних про ресурси стресостійкості соціальних працівників, розроблено та обґрунтовано модель стресостійкості цих фахівців. Ця модель складається з трьох блоків: індивідуально-психологічних характеристик особистості соціального працівника, соціально-психологічних характеристик його особистості та характеристик поведінки соціального працівника у стані стресу. Структура стресостійкості соціального працівника є загальною як для працівника з розвинутою стресостійкістю, так і для працівника з нерозвинутою стресостійкістю [10].

Таким чином, можемо зробити висновок, що на розвиток стресостійкості майбутніх соціальних працівників в сучасних умовах впливає безліч факторів, але саме життєвий досвід, високий рівень саморегуляції, розвинений емоційний інтелект допомагає їм досягти емоційної стабільності та психологічної готовності до стресу.

Список використаних джерел

1. Бужинська С., Скляр С., Даніліч-Скакун А. Стресостійкість студентів як складник успішності навчання у ЗВО. *Габітус. Загальна психологія. Історія психології*. 2021. Вип. 23. С. 55-59.

2. Генералова Т. В. Стресостійкість як детермінанта успішного навчання студентів. *Матеріали наукової конференції професорсько-викладацького складу, наукових працівників і здобувачів наукового ступеня за підсумками науково-дослідної роботи за період 2017–2018 рр.: у 2-х томах*. Том 1. Вінниця: Донецький національний університет імені Василя Стуса, 2019. С. 173-175.

3. Каськов І. В. Теоретичні аспекти формування стресостійкості студентів ВНЗ до негативних чинників навколишнього середовища. *Вісник Національного університету оборони України*. 2020. № 1 (54). С. 104-110.

4. Коротун В., Шевякова І. Стрес у роботі соціальних працівників та особливості його подолання. *Актуальні проблеми сучасної психології: шляхи становлення особистості* : Збірник наукових статей за матеріалами II Міжнародної науково-практичної конференції, 14-16 травня 2020 р. Переяслав : ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди», 2020. С. 179-182.

5. Львовичкіна А. Здатність діяти у стресових ситуаціях як професійна компетентність соціального працівника. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Соціальна робота*. 2017. № 2(2). С. 10-13.

6. К. Максџом, Д. Шульга. Емоційний інтелект як чинник формування стресостійкості майбутніх соціальних працівників. *Scientific collection «InterConf»*. 2021. № 85. С. 251-255.

7. Л. Омельченко. Освітнє середовище як чинник розвитку стресостійкості студентів. *Теорія і методика професійної освіти*. 2018. № 15. С. 21-31.

8. Pavliuk T., Rozhko M., Panchak O. The evaluation of psycho-emotional state in junior students of medical university. *Galician medical journal*. 2017. 24 (2), P. 1-4.

9. Ставицька О. Г., Воробей І. І. Психологічні особливості впливу стресостійкості на учбову діяльність студентів. *Психологія: реальність і перспективи*. Збірник наукових праць РДГУ. 2018. Вип. 11. С. 144-149.

10. Ю. Тептюк. Модель стресостійкості соціальних працівників різних вікових груп. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби*. 2019. № 3(14). С. 252-267

11. Хома Д. О., Дідух М. М. Теоретичні аспекти дослідження стресостійкості. *Актуальні питання виявлення та розкриття злочинів*

Національною поліцією: вітчизняний та зарубіжний досвід : матеріали Міжнар. наук.-практ. круглого столу, 19 лют. 2020 р. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2020. С. 220-228.

Рідкодубська Анна,

доктор педагогічних наук, професор
професор кафедри соціальної роботи
та соціальної педагогіки,
Хмельницький національний університет

До проблеми відповідального батьківства: протидія домашньому насильству Україні

В Україні проблема домашнього насильства, нажаль, стає все актуальнішою і характеризується радикальними соціальними, політичними та економічними змінами. Повна зміна вектору ідеологічних і мотиваційних факторів (вірувань, цінностей, мотивів, надій, відносин) призвела до змін у сприйнятті суперечливих моделей поведінки в сім'ї. Тому, незважаючи на різну природу і складність трактування явища домашнього насильства, очевидно, що існує загальна тенденція засуджувати будь-які його прояви. Сім'я визнається основним центром формування особистості й природного середовища, тобто моделлю суспільства, яка сама по собі віддзеркалює різні суспільні відносини і протиріччя: соціальні, національні, економічні, політичні, соціальні і культурні. Сьогодні в українському суспільстві існування проблеми домашнього насильства та жорстокого поводження з дітьми визнається на усіх рівнях, окрім того, пріоритетним напрямом обґрунтовано потребу здійснення системних та послідовних дій щодо вдосконалення системи профілактики та протидії цих явищ. Прийнято ряд законодавчих актів, спрямованих на протидію насильства у сім'ї та над дітьми, але фахівці не завжди готові до виконання тих функцій, які на них покладає держава, часто через нестачу фахової професійної підготовки,

яка б допомогла виявляти насильство на ранніх стадіях, вчасно ідентифікувати тих, хто від нього страждає, надати якісну допомогу сім'ям та окремим їхнім членам, у перші чергу дітям [1, с. 282].

У 2017 році в Україні був прийнятий Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 07.12.2017, який визначає домашнє насильство якб «діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь» [1].

В Україні впровадження окремих робочих моделей запобігання або протидії домашньому насильству визначаємо такі: профілактика, реалізація навчальних програм протидії насильницьким діям, співпраця з правоохоронними органами, організація притулків для жінок, функціонування кризових консультаційних центрів, робота центрів реінтеграції, груп взаємодопомоги або самодопомоги, реалізація психотерапевтичних програм протидії насильницьким діям (індивідуальні та групові). Ми погоджуємось з науковцями що, «для того, щоб забезпечити жінок якісними соціальними послугами, важливо навчити майбутніх соціальних працівників у цій сфері. Зокрема, це вимагає більшої уваги до розвитку професійних навичок щодо концепції гендерної обізнаності серед молодих студентів, соціальних проблем жінок та шляхів їх вирішення» [3, с. 28].

Загалом, у контексті відповідального батьківства, подолання наслідків сімейного насильства сприяє реалізація спеціальної системи заходів, яка включає: комплекс активних форм діяльності, орієнтованих на організацію налагодженого зв'язку «соціальний працівник – дитина – батьки –навколишнє середовище».

Список використаних джерел

1. Закон України « Про запобігання та протидію домашньому насильству » від 07.12.2017 р. № 2229-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2018, № 5, ст. 35).
2. Запобігання та протидія домашньому насильству : інформаційні матеріали для фахівців, які працюють з дітьми та молоддю в громадах. К. : Держ. ін-т сімейної та молодіжної політики, 2018. 32 с. (Сер. «Бібліотека «Молодіжного працівника». Кн. 5).
3. Запобігання та протидія проявам насильства : діяльність закладів освіти : навчально : методичний посібник // Андрєєнкова В.Л., Байдик В.В., Войцях Т.В., Калашник О.А. та ін. К. : ФОП Нічога С.О. 2020. 196 с.
4. Попередження домашнього насильства : навчальний посібник для консультантів «Гарячих ліній». Упорядники: Краснова О.В., Калашник О.А. Київ, 2016. 90 с.

Романовська Людмила,

доктор педагогічних наук, професор, професор
кафедри соціальної роботи та соціальної педагогіки,
Хмельницький національний університет

До проблеми відповідального батьківства: виховання відповідальності з позицій методології

Будь-яка повноцінна особистість повинна мати якість відповідальності. Як і будь-яке інше людське якість, відповідальність можна виховати. Сучасний підхід до соціально-педагогічної діяльності спрямований на розвиток самостійності особистості. Самостійність неможлива без виховання відповідальності, при цьому поняття відповідальності не є виключно інститутом соціально-педагогічної науки. Відповідальність, перш за все, – це якість особистості, саме тому необхідно розглядати це питання з позицій різних

методологічних підходів. Доречно відзначити, що виховання відповідальності завжди формується у відповідності з потребами суспільства. Суспільство як жива соціальна структура постійно змінюється, отже, виховання відповідальності також змінюється одночасно з ним. У зв'язку з цим є актуальним звернутися до питань розуміння та формування відповідальності.

В. Прядеїн під відповідальністю розуміє «... гарантування суб'єктом досягнення результату (мети) власними силами на основі самостійно прийнятого рішення, усвідомленого обов'язку і совісті» [3, с. 33].

Даний підхід цікавий, однак якщо говорити про те, що відповідальність – це мета, то тоді для досягнення мети необхідний мотив. Радянський психолог А. Леонт'єв пропонував розглядати мотив як системну якість особистості, що спонукається до певної діяльності [1]. При дослідженні мотиву ми будемо заглиблюватися в дослідження поняття «воля», так як в основі багатьох людських процесів лежить вольовий елемент. Однак, зауважимо, що розуміння відповідальності як мети призводить до плутанини. Здається правильним розуміння відповідальності як якості, властивої особистості.

Нам близька позиція, висловлена І. Максимовою: «Відповідальність – якість особистості, що визначає ставлення і поведінку людини на основі належного, що характеризується здатністю передбачення результатів своєї діяльності і відповідати за неї» [2, с. 34].

Як зазначалося, відповідальність – універсальна категорія, аналізована різними науковими галузями. Так, у психології існують різні підходи в розумінні цього інституту.

1) відповідальність – це схильність особистості дотримуватися певних норм, що склалися в суспільстві (А. Слобідський). У цій концепції є вольовий елемент особистості. Можна навіть сказати, що воля є головною якістю особистості, вибираючи «відповідальне» або «безвідповідальне» поведінка суб'єкт реалізує вольове зусилля.

2) відповідальність – це соціально-психологічний феномен, що складається в результаті спільної діяльності (Е. Дорофєєв). Прихильники

даного розуміння розглядають відповідальність через призму вроджених і набутих особистісних якостей, які проявляються в рамках взаємодії людей у суспільстві.

3) відповідальність – це досягнення результату особистістю (Л. Дементій). Прихильники даного підходу розкривають відповідальність через оволодіння ситуацією суб'єктом.

4) відповідальність є єдністю поведінки і мотивації (Л. Славіна).

Доречно розуміти відповідальність як єдність всіх чотирьох напрямів. З одного боку, відповідальність являє собою особистісне якість, з іншого боку – це якість, пов'язана з «вродженими ідеями», які отримали певний вектор розвитку залежно від соціального середовища, в якому знаходиться суб'єкт. Важливим елементом є мотивація особистості до певної поведінки.

У педагогіці фундаментом для розуміння відповідальності є ідеї, вироблені А. Макаренко і В. Сухомлинським. Безумовно, концепція відповідальної залежності цікава і важлива, проте виникає питання про те, наскільки ці ідеї застосовні зараз, до сучасних підлітків. Ідеологія в суспільстві, де творив А. Макаренко, була дещо іншою, так само, як і історичний контекст. Сучасна молодь більш вільна, більш індивідуальна і живе в іншому світі, як з точки зору економіки, так і з точки зору побутової забезпеченості.

У цьому видається правильним розуміти відповідальність як якість особистості, що виражає його ставлення до моральним нормам суспільства, вироблюваним їм у процесі соціального взаємодії.

Відповідальність формується як педагогами, так і різними соціальними інститутами.

Первинним інститутом формування відповідальності є сім'я. Науковці різних галузей зазначають, що сім'я – основне джерело практичного навчання і досвіду сімейного життя, виховання людини як сім'янина. У ній, як показує досвід, у дитини народжуються морально-емоційні цінності, необхідні для майбутнього сімейного життя, – подружні почуття, батьківські та материнські,

синівські та дочірні уподобання. На прикладі матері дівчинка отримує перші уроки жіночності, а хлопчик на прикладі батька – мужності.

Сім'я – це те, з чим вперше стикається дитина, ті вчинки, які роблять його батьки, здаються йому беззастережно правильними, так як через розвиток дітей ще не здатний володіти критичним мисленням. Ті вимоги, які висувають стосовно дитини батьки, здаються йому природним ходом речей, тому роль батьків дуже важлива при формуванні відповідальності.

Іншим інститутом формування відповідальності є соціальне середовище, в якому існує дитина. Роль колективу важлива, при цьому формування відповідальності в колективі – це складний процес, який має безліч нюансів, та заслуговує на окрему увагу.

Ще одним соціальним інститутом формування відповідальності є навчальний заклад. Навчальні заклади бувають різними, і групи людей, які проходять навчання в них, також різняться. Насамперед це вікові відмінності: молодші школярі, середні школярі, старші школярі, студенти тощо. Різний вік, різне життєве сприйняття. Якщо молодші школярі, з одного боку, являють собою «чисте полотно», то особи, що надійшли до вищого навчального закладу, вже мають певні життєві установки і відношення до відповідальності. Якщо в першому випадку йдеться про те, що педагог може формувати відповідальність, то в другому випадку роль педагога зводиться до коригування вже існуючого відношення.

Таким чином, виховання відповідальності – це процес, спрямований на формування певних особистісних якостей, які виражаються у відношенні до моральних норм, що існують у суспільстві. Відповідальність формується як соціальними інститутами, освітніми установами, так і самостійно суб'єктом.

Список використаних джерел

1. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность. 2-е изд. М. : Политиздат, 1977.

2. Максимова И.Е. Психологические условия организации процесса воспитания ответственности как личностного качества младших школьников из неблагополучных семей. *Научный диалог*. 2012. Вып. №1. С. 30-39.

3. Прядеїн В. П. Поняття відповідальності, волі як об'єкти психолого-педагогічного дослідження. *Психолог*. 2012. №1. С. 28-35.

Самойленко Данило,
викладач Коростишівського педагогічного
фахового коледжу імені І.Я. Франка

Практична реалізація партнерських стосунків з батьками в НУШ

Для дітей молодшого шкільного віку вчитель – основний авторитет дорослого. Етику навчальних взаємовідносин на початковому етапі перебування в школі і форми співпраці з вчителями діти засвоюють дуже швидко і надійно. Цьому сприяє не лише те, що дії учня загалом прості, а й також співпадіння початку навчання в школі з основною мотивацією цього віку – цікавістю до навчання. Інакше кажучи молодший школяр «хоче бути учнем» і «хоче навчатися». Він отримує той досвід навчальної діяльності, який пропонує йому вчитель. Тому завдяки налаштованості вчителя на спілкування з дітьми практично реалізується загальна дидактична вимога єдності, змісту, цілей, методів і форм навчання.

Виділяються два підходи до організації навчального партнерства. Відповідно до першого підходу, відносини вчителя та молодшого школяра будуються як відносини суб'єкта й об'єкта, при яких вчитель, організовуючи взаємодію, виступає функціональною стороною, а молодший школяр – пасивною стороною освітнього процесу, об'єктом педагогічних дій учителя.

Відповідно до другого підходу, взаємодія вчителя та учнів здійснюється як суб'єкт-суб'єктна, де учасники освітнього процесу активно співпрацюють в

пошуку потрібних знань і методів дій. Партнером у цьому процесі виступають батьки.

Як свідчить досвід, тісний взаємозв'язок школи та сім'ї може розвиватися завдяки педагогічній освіті батьків і залученню їх до навчально-виховної роботи. Успішність розвитку освітньої галузі, якість надання освітніх послуг у багатьох випадках залежить від тісної співпраці навчального закладу та батьків. Тому зневага своїми обов'язками чи байдужість до дитини однією із сторін негативно позначається на функціонуванні складових «педагогічного трикутника»: батьки – дитина – вчителі, гальмує належний розвиток і формування зростаючої особистості. Розглядаючи освіту і становлення людини в контексті культури, не можна не погодитися з думкою відомого філософа М. Кагана про те, що культура винайшла два ефективних для виховання людини інститути – школу і сім'ю [0, с. 16].

Головними завданнями спільної діяльності навчального закладу і сім'ї з питань вирішення проблем навчання, виховання і розвитку дітей можна виділити наступні: інтеграція зусиль сім'ї і педагогічного колективу в діяльності щодо розвитку особистості дитини; забезпечення участі батьків в організації навчально-виховного процесу і шкільному самоврядуванні; мотивацію батьків до вивчення науково-методичної та психолого-педагогічної літератури з проблем розвитку та виховання дітей; підвищення психолого-педагогічної культури батьків, поповнення арсеналу їх знань, вмінь і навичок виховної взаємодії з дітьми; підвищення відповідальності батьків за виховання дітей, ролі батька у родині; створення системи просвітницької роботи, спрямованої на підвищення правової культури батьків; презентації успішного досвіду сімейного виховання; підвищення рівня профінформованості батьків та їхньої компетентності з проблем формування здорового способу життя, профілактики асоціальної поведінки та поширення шкідливих звичок, репродуктивного здоров'я дітей та молоді, організації змістовного сімейного дозвілля; залучення батьків до виховної роботи з дітьми та молоддю за місцем

проживання; надання психолого-педагогічної підтримки та допомоги проблемним сім'ям [0, с. 20-21].

Сьогодні в освітньому процесі потрібно активно використовувати потенціал сім'ї, батьки учнів повинні бути не тільки поінформовані про хід навчального процесу, але й активно брати участь у ньому, підтримуючи дитину в реалізації творчих індивідуальних проектів. Слід активно використовувати різні формати публічних звітів про досягнення учнів із залученням батьків; практикувати навчальні завдання, в яких можуть бути використані родинні перекази, історії, реліквії, досвід старшого покоління родини. Разом з батьками повинні розроблятися програми, спрямовані на усвідомлення учнями ролі сім'ї в їх житті та житті їх майбутніх дітей.

О. Доукіна дає широку характеристику структури взаємодії родини і школи, до якої вона включає: педагогічну діагностику родини; визначення цілей і завдань спільної роботи; підвищення готовності батьків до взаємодії зі школою; організацію різних форм спільної роботи; стимулювання участі педагогів і батьків у погодженні і взаємообумовлених діях родини і школи; корекція спільної діяльності [0].

Виходячи з цього, можна виділити такі етапи встановлення взаємодії сім'ї та школи: ознайомлення учасників взаємодії з її метою (правами та проблемами дитини, правами і обов'язками сім'ї та школи); вивчення школою сім'ї, а сім'єю – школи в межах прав та обов'язків учасників педагогічного процесу; виявлення можливостей і недоліків мети взаємодії, обговорення їх і вироблення спільного плану дій, залучення до його виконання; створення умов для взаємодії сім'ї, школи; формування позитивного ставлення до взаємодії учасників; організація та здійснення взаємодії у різних формах; контроль за здійсненням взаємодії з усіх сторін, корекція цього процесу.

Партнерські відносини між вчителями та батьками повинні бути міцними та різнобічними, особливо для молодших школярів. Адже саме в цей період динамічно формується не тільки інтелектуальна основа особистості, але й її моральні якості.

Отож, успішний розвиток дітей значною мірою залежить від партнерства школи і сім'ї. Педагогічні колективи шкіл володіють значним психолого-педагогічним потенціалом, завдяки якому можуть надати батькам суттєву допомогу у вихованні дітей, сприяти покращенню внутрішньо сімейного мікроклімату, встановленню адекватних взаємин між дорослими і дітьми.

Співпраця родини і школи має ґрунтуватися на взаємоповазі, рівноправному партнерстві. Через те, батькам, учителям і шкільним адміністраціями потрібно співпрацювати. Звісно, це потребує готовності до діалогу кожної зі сторін, бажання батьків бути дійсно залученими в освіту своєї дитини, чіткого розмежування зон впливу і відповідальності та використання школами методик для налагодження співпраці. Водночас, дитина так само є суб'єктом освіти, і її бажання враховуються під час ухвалення рішень (наприклад, через учнівське самоврядування чи опитування, що б вони покращили в школі).

Концепція НУШ – перший документ реформи, який визначив основні засади нової освіти, вивів у світло поняття «педагогіка партнерства». В її основі – те, що батьки і школа є однаково важливими суб'єктами освітнього процесу та мають спільну мету: дитина, якій подобається навчатись, і яка потім зможе реалізувати себе і бути щасливою завдяки знанням і навичкам, отриманим у школі.

Є два основні шляхи успішної співпраці школи та батьків для розвитку партнерства:

1. Постійне, чітке, двостороннє спілкування.
2. Різні способи залучення батьків до освітнього процесу.

Зазвичай виділяють такі канали спілкування: формальне й неформальне, спілкування з окремими батьками і з групою батьків.

Викликами для сучасних освітян є: постійне ускладнення змісту освіти, гарантування високого рівня освітніх стандартів; ускладнення проблем виховання; безперервне оволодіння прогресивними технологіями навчання й виховання; розв'язання складних професійно-педагогічних проблем, які

вимагають інтеграції знань, практичних умінь і навичок; робота в єдиному інформаційному середовищі, що передбачає раціональне використання інформаційних технологій у навчально-виховному процесі.

Список використаних джерел

1. Виноградова Т. В. Батьківські збори. Х. : Вид. група «Основа», 2006. 237 с.
2. Коваль Т. В. Готовність майбутнього вчителя до роботи з батьками в поліетнічному середовищі: сутність і структура. Психолого-педагогічні проблеми сільської школи : зб. наук. пр. Уман. держ. пед. ун-ту ім. Павла Тичини / [редкол.: Побірченко Н. С. (голов, ред.) та ін.]. Умань, 2010. Вип. 33. С. 36-46.
3. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja / Під заг. ред. Бібик Н. М. К. : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.
4. Оржеховська В.М. Взаємодія навчального закладу і сім'ї: стратегії, технології і моделі. Х. : Видавництво «Точка», 2007. 192 с.

Самойленко Оксана,

доктор педагогічних наук,

викладач Коростишівського педагогічного

коледжу імені І.Я. Франка

Професійна готовність вчителя початкових класів до роботи в умовах інклюзивного навчання

Ефективність та успішність інклюзивної освіти детермінується готовністю учителів до роботи в нових професійних умовах. Саме тому важливо окреслити сутність професійної компетентності вчителя початкових класів в умовах інклюзивного навчання.

Вітчизняний науковець З. Шевців професійну готовність вчителя початкових класів у сфері інклюзивного навчання розглядає як інтегральну

якість особистості, що проявляється у загальній здатності і готовності до виконання на високому рівні професійної діяльності сфері інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами, здатності нести професійну відповідальність за результати цієї діяльності, постійно підвищувати рівень своєї професійної діяльності [0].

Інклюзивна готовність педагогів визначається як складна інтегрована якість особистості, зміст якої розкривається через комплекс компетенцій, котрі й визначають ефективність професійної діяльності.

Уважаємо, що інклюзивна готовність вчителя початкових класів – це особистісна психологічна готовність до соціально-педагогічної діяльності, зміст якої розкривається через комплекс особистісно значущих якостей та професійних компетентностей і компетенцій. Це означає, що у вищому навчальному закладі майбутні вчителі повинні набути систему знань, умінь та навичок, які забезпечать успішну комунікацію з командою фахівців і співробітництво з дітьми з обмеженими освітніми можливостям та їх батьками.

Професійна компетентність вчителя початкових класів у сфері інклюзивного навчання – це синтез знань, умінь та навичок необхідних для успішного здійснення соціально-педагогічної діяльності. Професійна компетенція вчителя – це уміння вчителя використовувати фахові знання, уміння і навички для розв'язання стандартних і нестандартних педагогічних задач і проблем, пов'язаних з спільним навчання дітей з різним рівнем психофізичного розвитку, єдність фахової, методичної та психологічної готовності виконувати мультидисциплінарну діяльність в умовах інклюзивної освіти. Разом з тим, вчитель початкових класів для реалізації соціально-педагогічної діяльності в інклюзивному класі повинен володіти високою культурою, психолого-моральною стійкістю, особистісними якостями і, у залежності від напрямку діяльності, виконувати різні ролі.

Отже, особливість соціально-педагогічної діяльності вчителя початкових класів в умовах інклюзивної освіти вимагає фахових і методичних компетентностей та особистісно психологічних якостей, які й визначатимуть

концепцію організації спільної діяльності навчання і виховання дітей з різними освітніми можливостями.

Фахова компетентність учитель початкових класів, який працює в інклюзивному класі загальноосвітнього закладу, повинна включати знання з таких питань [0]:

- державних підходів до організації освіти дітей, які мають обмежені можливості здоров'я;
- основних категорій загальної, корекційної і корекційної педагогіки, загальної і спеціальної психології;
- особливостей і закономірностей розвитку різних категорій осіб з психофізичними вадами;
- комплексного психолого-педагогічного вивчення дітей;
- диференційованого та індивідуального механізми і прийоми навчання кожної із категорії дітей з особливими освітніми потребами;
- зміст та методи роботи з родинами вихованців та ін.

З метою реалізації інклюзивної освіти вчителі повинні володіти методичними вміннями [0]:

- здійснювати моніторинг розвитку дітей, що мають труднощі у засвоєнні знань, різних видів діяльності та адекватно оцінювати причини, якими спричинено ці труднощі;
- реалізовувати загально педагогічні та корекційно- розвивальні технології навчання;
- своєчасно виявляти відхилення у розвитку дитини та під керівництвом корекційного педагога брати участь у здійсненні правильного психолого-педагогічного супроводу дітей, що потребують корекції психофізичного розвитку;
- здійснювати індивідуальний та диференційований підхід до вихованців з вадами психофізичного розвитку;

- формувати готовність здорових учнів до позитивної спільної взаємодії з однолітками, що потребують корекції психофізичного розвитку;
- проводити роботу з батьками щодо надання їм правильної інформації про осіб з порушеннями психофізичного розвитку та ін.

Стан готовності вчителя початкових класів до соціально-педагогічної діяльності у загальноосвітній школі в умовах інклюзивної освіти визначається критеріями інклюзивної готовності.

Критерії готовності до інклюзивної діяльності є [0]:

- усвідомлення необхідності виконувати соціально-педагогічну діяльність;
- готовність до подолання невдач;
- упевненість у тому, що виконувана діяльність принесе позитивні результати;
- знання фахових і методичних компетентностей;
- здатність до професійної рефлексії;
- наявність реактивного мислення для розв'язання нестандартних ситуацій:
- схильність до творчості;
- наявність особистісно значущих якостей, необхідних для виконання соціально-педагогічної діяльності в умовах інклюзивної освіти.

Отже, соціально-педагогічна діяльність вчителя початкових класів в умовах інклюзивної освіти вимагає високого рівня підготовленості, професіоналізму, творчості, не тільки володіння педагогічними знаннями, але і здатності застосовувати їх у нестандартних ситуаціях, які часто виникають у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами, тобто такого рівня інклюзивної компетентності, який дозволить майбутньому вчителю ефективно здійснювати власну професійну діяльність в умовах спільного навчання та виховання дітей з особливими освітніми потребами та їх нормативними однолітками.

Список використаних джерел

1. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи : монографія / А. А. Колупаєва. К. : САММІТ-КНИГА, 2009. 272 с.
2. Інклюзивне навчання : досвід упровадження / [І. Луценко та ін. ; ред. рада: М. Мосієнко та ін. ; упоряд. А. Колупаєва]. К. : Шк. світ , 2015. 197 с.
3. Нартюк О. Інклюзія як організаційно-економічний механізм оптимізації зайнятості економічно активного населення. *Україна: аспекти праці*. 2015. №1. С. 43-50.
4. Шевців З. М. Основи інклюзивної педагогіки [текст]: підручник. К. :«Центр учбової літератури», 2016. 248 с.

Скольбуденко Артем,

студент, Коростишівський педагогічний
фаховий коледж імені І.Я.Франка

Житомирської обласної ради,

Невмержицький Олександр,

викладач, Коростишівський педагогічний
фаховий коледж імені І.Я.Франка

Житомирської обласної ради

Формування усвідомленого батьківства у сучасної молоді

Молодь є головним людським ресурсом для відтворення, збереження та покращення кількісного та якісного показника населення України, та основним джерелом виховання та формування особистості майбутніх громадян незалежної України. Саме тому в останні роки активно розробляється сімейна та молодіжна політика держави, яка визначає механізми соціального захисту та підтримки молоді сім'ї, сімейного виховання, формування усвідомленого та відповідального батьківства як умови для гармонійного розвитку дитини.

Сучасна молодь України має орієнтири, які все більше відходять від орієнтирів на створення сім'ї, заплановане народження та усвідомлене виховання дітей – отримання освіти, професійні та кар'єрні досягнення, соціальна незалежність, самостійно досягнуте соціальне становище, ось на що в першу чергу орієнтується сучасна молодь, не приділяючи своїй ролі, як майбутніх батьків, належної уваги. Як наслідок, вступаючи до шлюбу та народжуючи дитину молодь виявляється неготовою до виконання своєї нової соціальної ролі, виявляється неспроможною створити належні умови для повноцінного розвитку своєї дитини. Тому проблема формування усвідомленого відповідального батьківства у сучасній молоді є досить актуальною на сьогоднішній день.

Термін «усвідомлене батьківство» тільки-но починає входити у науковий словник, його зміст ще остаточно не визначений. Сутність батьківства, його структуру, види, природу походження, формування досліджували такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як: В.Кравець, О.Безпалько, І.Братусь, Л.Буніна, О.Лещенко, І.Кон, Р.Овчарова, М.Єрміхіна та ін.

В педагогічному словникові наводиться таке визначення поняття *батьківство* – це кровне споріднення батьків їх дитиною, яке визначається на основі документів про шлюб і свідоцтва про народження дитини та на добровільному визнанні себе батьками дитини, яка народилася поза шлюбом [5].

На думку авторського колективу (О.В.Безпалько, І.Д.Зверєвої, З.П.Кияниці, В.О.Кузьмінського) усвідомлене батьківство розглядається як соціально-психологічний феномен, що, базуючись на певній системі знань, умінь, навичок, почуттів, якостей, реалізується у відповідальній поведінці батьків, спрямованій на виховання і розвиток дитини, формування її гармонійної особистості. Усвідомлене батьківство є найвищим рівнем батьківської компетентності, яка характеризується поєднанням когнітивно-чуттєвої і поведінкової системи [1].

Практично кожна людина стає батьком або матір'ю, і якість виховання, сімейної взаємодії залежить від стану батьківства. З появою дитини в родині, чоловік і жінка свідомо або неусвідомлено здобувають нову роль батьків. Прийняття батьківської ролі відбувається раз і назавжди. Біологічна здатність бути батьком або матір'ю не завжди збігається із психологічною готовністю до батьківства. Готовність до батьківства, усвідомлення себе родителем і способи реалізації батьківства в парі зі своїм чоловіком або дружиною формуються під впливом різних факторів.

Батьківство відіграє значну роль у житті конкретної особистості. Ґрунтовно відповідальне батьківство як чинник належного зростання особистості розглядав В. Сухомлинський. На його думку, основою сімейного виховання є батьківський авторитет, який формується прикладом гідних учинків батьків, що є джерелом дитячої гордості і радості. Видатний педагог був переконаний, що «розвиток особистості залежить насамперед від того, якими людьми постають перед дитиною мати й батько» [6]. Неодмінними елементами сімейного виховання має бути сердечна турбота про дітей, зацікавленість їхніми справами, віра в їхні багатогранні здібності, здатність відчувати душу власної дитини і відгукуватись на її тривожні чи радісні сигнали. Недопустиме в сім'ї насильство над дітьми, що призводить до розвитку в них безсердечності та жорстокості. Видатний педагог застерігає, що немає шкідливішого і лиховіснішого в батьківському впливі, ніж силові засоби, адже «фізичні покарання є насильством не тільки над тілом, але й над духом людини; ремінець робить нечутливою не тільки спину, але й серце, почуття» [7].

А. С. Макаренка, який звернувся до розгляду цієї проблеми в 20-ті роки ХХ ст. У «Книзі для батьків», «Лекціях про виховання дітей» він говорить про значення сім'ї в моральному і духовному становленні особистості, про роль батька і матері у вихованні дитини [2]. Учений порівнював процес виховання дитини в сім'ї з дуже відповідальною роботою для батьків, він наголошував на тому, що сучасні діти – це майбутні батьки, і колись вони будуть виховувати своїх дітей, саме тому основи батьківства закладаються в дитячому віці. Однією

з основ для цього є поведінка їхніх батька та матері, які щодня, щогодини показують в усьому приклад своїм дітям, і приклад того як бути батьками також [3]

Л.І. Грядунова також приписує сімейну, батьківську відповідальність особистій соціальній відповідальності. Член сім'ї повинен нести відповідальність за інших окремих членів сім'ї (дружину, чоловіка, дітей) і за сім'ю в цілому. Тобто, народження дітей вимагає від батьків прийняття батьківської ролі –прийняття на себе відповідальності за долю дитини перед своєю совістю та суспільством.

Формування компоненту відповідальності повинне спиратися на орієнтацію батьків саме на внутрішню відповідальність перед власною совістю, а не перед суспільством по відношенню до власної дитини [1].

До феномена батьківства входить і стиль сімейного виховання. Він являє собою своєрідне поєднання перелічених вище структурних компонентів – ціннісних орієнтацій подружньої пари, батьківських установок та сподівань, батьківського ставлення, батьківських почуттів, батьківських позицій, батьківської відповідальності. Саме стиль батьківської поведінки впливає на формування особистості дитини, розвиток соціальних навичок [4]

Підготовка підростаючого покоління до сімейного життя є невід'ємною частиною виховання. Усвідомлене батьківство є складною, динамічною структурою, яка включає батьківські установки, батьківську відповідальність, педагогічні знання і уміння батьків, стиль сімейного виховання. Зв'язок усіх цих компонентів між собою здійснюється через усвідомлення майбутніми батьками своєї відповідальності перед самими собою та суспільством. Якість реалізації відповідального батьківства залежить від соціалізації підростаючого покоління. Благополуччя майбутніх сімей залежить від якості формування готовності молоді до сімейного життя, їх підготовки до подружнього життя.

Список використаних джерел

1. Інтегровані соціальні служби: теорія, практика, інновації : навч.-метод. комплекс / Автор.-упоряд.: О.В.Безпалько, І.Д.Зверева, З.П.Кияниця,

В.О.Кузьмінський та інш. / За заг. ред.: І.Д.Зверєвої, Ж.В.Петрочко. К. : Фенікс, 2007. 528 с.

2. Побірченко Н.С. Пора дитинства в етнографічній спадщині членів українських громад (друга половина ХІХ – початок ХХ ст.). К. : Наук. світ, 2000. 199 с.

3. Ковальчук Л. Система родинного виховання дітей у педагогічній спадщині А.Макаренка / Людмила Ковальчук. *Сучасна родина в системі само відтворенні української нації* : Матеріали науково-практичної конференції, м.Івано-Франківськ, 15 червня 2001 року / За заг. ред. чл.-кор. АПН України проф. Б. Ступарика. Івано-Франківськ : Плай, 2002. 140 с.

4. Методичні матеріали з питань формування усвідомленого батьківства/ За заг. ред. Г. М. Лактіонової. К. : Держсоцслужба, Християнський дитячий фонд, 2006. 96 с.

5. Педагогічний словник для молодих батьків. К. : ДЦССМ, 2002. 348 с.

6. Сухомлинський В. Вибрані твори : у 5-и т. Київ : Рад. шк., 1976. Т. 1. 670 с.

7. Сухомлинський В. Вибрані твори : у 5-и т. Київ : Рад. шк., 1976. Т. 2. 654 с.

Скорбатюк Надія,

старший викладач кафедри педагогіки і психології
КЗВО «Барський гуманітарно-педагогічний коледж
імені Михайла Грушевського»,

Сауляк Юлія,

заступник директора з навчально-виховної роботи

Луко-Барського ЗЗСО

I-III ступенів – заклад дошкільної освіти

Барської міської ради

Формування педагогічної культури батьків дошкільників у взаємодії сім'ї та закладу дошкільної освіти

У сучасних умовах політичної нестабільності, значного спаду виробництва, зниження рівня життя основної маси населення, порушення моральних норм і цінностей у суспільстві, зростання агресивності, злочинності та насильства актуальною стає проблема підвищення рівня педагогізації суспільства.

Численні дослідження вчених, спостереження та висновки практиків доводять, що у багатьох батьків спостерігається зниження відповідальності, у них «атрофується» гуманне ставлення до дітей, спостерігається серйозний дефіцит уваги і поваги до дитини. За цих умов різко загострилася суперечність між потребою дитини в опіці та безперервним послабленням або і відсутністю необхідної уваги з боку дорослих, що призводить до гострого конфлікту та штучної затримки її особистісного розвитку [2].

Для забезпечення сприятливих умов життя й виховання дитини, формування основ повноцінної, гармонійної особистості необхідні зміцнення й розвиток тісного зв'язку й взаємодії закладу дошкільної освіти й родини.

Значущість залучення батьків до освітнього процесу, партнерської взаємодії сім'ї та закладу дошкільної освіти на сучасному етапі освітніх перетворень актуалізовано в низці нормативних документів, серед яких: закони України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про охорону дитинства», Базовий компонент дошкільної освіти.

З огляду вимог основних державних документів, батьки все частіше стають суб'єктами освітнього простору, замовниками «освітніх послуг», беруть активну участь у визначенні основних пріоритетів навчання і виховання особистості. Узгодження виховних впливів, спільної діяльності сім'ї та закладу дошкільної освіти як провідних інституцій соціалізації особистості та подолання притаманних сучасному соціуму вад зумовлює потребу в педагогічно грамотних батьках, здатних до реалізації завдань освіти й виховання.

Базовий компонент дошкільної освіти визначає однією із умов реалізації особистісно зорієнтованої взаємодії, що позитивно впливають на формування компетентності дитини, участь батьків, яка передбачає:

- Безумовне, цілісне сприйняття дитини як повноцінного члена родини. Повага до її потреб та бажань, її емоційної підтримки та заохочення. Врахування думки дитини під час прийняття спільних рішень, надання їй відчуття безпеки та захищеності;

- Узгодженість цінностей, виховних позицій та впливів між усіма членами родини. Створення в родинних умовах простору для активної життєдіяльності дитини на побутовому та культурному рівнях;

- Забезпечення щоденного позитивного емоційного, вербального та фізичного контакту з дитиною, вияв щирої зацікавленості та особистої участі у справах дитини (ігри, освіта, дозвілля, побут, спілкування тощо);

- Забезпечення умов для набуття дитиною соціального досвіду взаємодії з однолітками та дорослими (відвідування місць громадського користування; гра та освіта з іншими дітьми; участь у культурних, мистецьких, громадських подіях тощо) [1, с. 16].

Виховні можливості сім'ї можуть бути реалізовані за наявності відповідних об'єктивних і суб'єктивних умов. До об'єктивних умов реалізації виховного потенціалу в сім'ї належать: рівень матеріального достатку сім'ї (рівень і структура використання доходів, матеріальні умови життєдіяльності); забезпеченість дитячими дошкільними закладами, школами, закладами охорони здоров'я; кількість і склад.

Суб'єктивними умовами реалізації виховного потенціалу сім'ї є: громадянська спрямованість і культура батьків, їхнє прагнення бути авторитетними для своїх дітей, виховувати їх як гармонійних особистостей; загальний культурний потенціал, традиції, моральні та духовні цінності сім'ї; місце дитини в сімейному колективі, моральний авторитет батьків в її очах; педагогічна культура батьків [3, с. 125].

Політична, соціально-економічна нестабільність деструктивно впливають на соціальне самопочуття сім'ї, породжують нервозність, апатію, соціальний песимізм дорослих або їх гіпертрофоване ставлення до матеріальних чинників буття. Адже, переймаючись пошуком джерел існування або нагромадженням багатства, батьки все менше приділяють уваги моральним чинникам функціонування сім'ї. Із матеріальними аспектами пов'язаний авторитет батька в сім'ї, оскільки він за традиційним розподілом гендерних ролей відповідальний за це. Часто батьки або хтось один із них змушені шукати заробітки) далеко від дому, що породжує властиві неповним сім'ям проблеми, передусім позбавляє дітей спілкування, душевного тепла, зразків соціальної поведінки [2].

Процеси демократизації в системі освіти, її варіативність, інноваційні програми обумовили необхідність пошуку рішення проблем взаємодії закладу дошкільної освіти з родиною, створення умов для підвищення педагогічної культури батьків. В. Сухомлинський уважав, що педагогіка повинна стати наукою для всіх – і для вчителів, і для батьків. Скільки-небудь успішна виховна робота зовсім немислима без системи педагогічної освіти, підвищення педагогічної культури батьків, що є важливою частиною загальної культури. Провідним компонентом педагогічної культури батьків є їхня педагогічна підготовленість, що характеризується певною сумою психолого-педагогічних, фізіолого-гігієнічних і правових знань, а також уміннями й навичками батьків, виробленими в процесі практики виховання дітей. Відповідальне відношення до батьківських обов'язків, бажання якнайкраще виховати своїх дітей – невід'ємна складова частина педагогічної культури батьків.

Робота з батьками – це складна й важлива частина діяльності педагога, що включає: підвищення рівня педагогічних знань, умінь і навичок батьків; допомогу педагогів батькам у сімейному вихованні для створення необхідних умов правильного виховання дітей; взаємодію вихователів і батьків у процесі розвитку дітей.

Основним протиріччям, що виникає при реалізації завдань співробітництва ЗДО й родини, є недостатнє «розведення» сфер діяльності, з одної сторони, і використання тільки традиційних методів і форм роботи з родиною. Не йдеться про повну відмову від традиційних форм роботи з батьками, а про адаптацію їх до сучасних умов [5].

У сучасній дошкільній практиці склалися досить різноманітні традиційні форми проведення занять з батьками з метою формування педагогічної культури: лекції, бесіди, семінари, педагогічні практикуми, рольові ігри, диспути, науково-практичні конференції, «круглі столи», «школи» молодих батьків, батьківські клуби, дні відкритих дверей у ЗДО тощо. Наочно-інформаційні – дошки оголошень, інформаційні куточки, стенди, ширми, теки-пересувки, інформаційні бюлетені, довідники, брошури, журнали, відео фрагменти різноманітних видів дитячої діяльності, фотографії, виставки дитячих робіт. Помічено, що інтерес у батьків до занять на психолого-педагогічні теми виявляється тоді, коли вивчення теорії супроводжується конкретним аналізом виховної роботи в сім'ї, коли батьки обмінюються досвідом сімейного виховання, спільно займаються пошуком шляхів поліпшення цього процесу.

Віддаючи належне лекціям і бесідам, вихователі, що формують педагогічну культуру родини, повинні ширше застосовувати в роботі з батьками активні та практичні форми проведення занять. Нетрадиційні форми взаємодії ЗДО з родинами: проведення соціологічних зрізів, опитувань на сторінках закладу в соціальних мережах, публікації на особистих блогах вихователів, «Поштова скринька», «Телефон довіри», спільні дозвілля, участь батьків і дітей у виставках, педагогічний брифінг, педагогічна вітальня, педагогічна бібліотека та ін.

Таким чином, вихователі закладів дошкільної освіти через різноманітні форми роботи повинні допомогти родинам усвідомити, що головна умова сімейного виховання – міцний фундамент сім'ї, що базується на її непорушному авторитеті, подружній вірності, любові до дітей і відданості

обов'язку їх виховання. Справжня мудрість вихователя – батька, матері – в умінні дати дитині щастя. Як казав В. О. Сухомлинський: «Щоб мати доступ до дивного палацу, ім'я якому дитинство, ми повинні перевтілюватися, ставати якоюсь мірою і дитиною. Тільки за цієї умови нам буде доступна мудра влада над дитиною. Тільки за цієї умови діти не дивитимуться на нас, як на істот, що випадково потрапили в їхній палац, як на сторожів, що охороняють їх дитячий світ, – байдужих сторожів, яким усе одно, що робиться в дивному палаці – в дитинстві» [5]. Перша умова розумної батьківської любові – володіти повною довірою дітей, і щасливі діти, коли для них відкриті батьківські обійми, які завжди готові прийняти їх і правих, і винуватих, і в які вони можуть кинутися без страху й сумніву.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт дошкільної освіти : особливості впровадження / Упор.: О.Г. Косенчук, І.М. Новик, О.А. Венгловська, Л.В. Куземко. Харків : Вид-во «Ранок», 2021. 240 с.
2. Дубасенюк О.А. Педагогізація дорослого населення: проблема підготовки молоді до усвідомленого батьківства / Відповідальне батьківство ХХІ століття : зб. наук. праць за матер. науково-методичного онлайн-семінару (Хмельницький, 16 вересня 2021 р.) / за ред. Л. О. Данильчук. Хмельницький: 2021. 212 с.
3. Роль сім'ї у дошкільній освіті: теорія і практика: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / О.В. Шаповалова. Суми : Редакційно-видавничий відділ СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2019. 225 с.
4. Цуркан Таїсія Георгіївна. Формування педагогічної культури батьків молодших школярів у взаємодії сім'ї і школи: дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук. Чернівці, 2018. 340 с.
5. Сухомлинський В. О. Батьківська педагогіка. Вибрані твори: в 5-ти т. Т.5. К. : Рад. шк. 1977. 263 с.

Сорока Ірина,
студентка факультету педагогіки і психології
Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка,
Парфанович Іванна,
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри
соціальної роботи і менеджменту
соціокультурної діяльності
Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка

Профілактика домашнього насильства як соціально-педагогічна проблема

Подружня пара у своєму становленні як сім'ї проходить низку періодів: дошлюбних зустрічей; підготовки до шлюбу як перехідний етап; шлюбне життя. Насильство у стосунках формується, як правило, поступово. Очевидною є необхідність додаткових досліджень з урахуванням динаміки, тенденцій та розробки на цій основі нових, відповідних змін, профілактичних заходів. Нами проаналізовано наукові підходи про проблеми домашнього насильства.

1. Сутність домашнього насильства: «У Законі України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» (2018) відзначається, що «домашнє насильство – діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь» [4].

2. Детермінація домашнього насильства:

- «Економічна криза в нашій країні, ведення війни, складна суспільна ситуація може призвести до зубожіння населення. А це нашоухує на думку, що така ситуація призведе до підвищення нетерпимості, агресивності (що вже відбувалось в історії) і найчастіше це проявляється в сімейному оточенні. За даними статистики, найбільшу кількість тяжких правопорушень проти особистості встановлено у сфері сімейно-побутових взаємин [2, с. 110].

- «Були часи, коли насильство, особливо з боку чоловіків, було майже законним. З того часу змінились уявлення про права і способи захисту честі й гідності. Але час від часу ми чуємо про страшні випадки домашнього насильства, які призводять до каліцтва і навіть смерті людей. Це при тому, що домашнє насильство надзвичайно важко виявити, відслідкувати. Тому кількість випадків домашнього насильства в рази більша, ніж ми про них чуємо. І цей факт робить проблему домашнього насильства надзвичайно гострою, актуальною і першочерговою у вирішенні» [3]. «Насильство стосується як жінок, так і всіх членів сім'ї: дітей, осіб похилого віку, а також чоловіків, що потерпають від сімейного насильства. Найбільш незахищеними є саме діти» [3].

3. Сфери і рівні проведення профілактики:

- «Надзвичайно важливою в цьому питанні є профілактика насильства в сімейному середовищі. Важливим є також визначити дієві методи, форми, технології соціальної, соціально-педагогічної роботи, які б сприяли запобіганню домашньому насильству [2, с. 112].

- «Першим і найвідповідальнішим етапом профілактичної діяльності в школі є соціально-педагогічна та превентивна освіта серед дітей і батьків, що спрямована на усвідомлення правових і морально-етичних засад сімейного спілкування, ролі родини в житті людини, дотримання норм щодо поважного ставлення до честі й гідності людини тощо. Цей напрям соціальної роботи в школі потребує врахування спільних та особливих підходів педагогічної діяльності в просвітництві дітей і батьків, зважаючи на вікові особливості,

психологічну готовність засвоювати інформацію певної спрямованості» [3, с. 34–46].

- «Первинний рівень профілактики насильства щодо дітей включає заходи з формування в суспільстві ненасильницького світогляду, культури толерантності й чуйності (у тому числі гендерної); неприйняття насильницької моделі виховання дітей і насильницьких стосунків між людьми загалом. Вторинна профілактика насильства щодо дітей – це сукупність заходів, спрямована на раннє виявлення ситуацій підвищеного ризику виникнення насильства щодо дітей; виявлення, усунення та подолання чинників, які сприяють скоєнню насильства щодо дитини конкретними особами. Третинний рівень профілактики насильства щодо дітей – це заходи, що супроводжуються втручанням у ситуації, коли насильство щодо дитини вже здійснено, робота з недопущення рецидиву та реабілітація дитини, яка зазнала насильства, корекція поведінки агресора» [2].

Питання домашнього насилля, подолання й профілактика будь-яких проявів насильства в сім'ї є одним із нагальних завдань, які сьогодні постають перед сучасним українським суспільством. Узагальнивши вище викладене [2; 3], констатуємо:

- в Україні соціальна робота із запобігання насильству в сім'ї здійснюється в закладах освіти відповідно до низки нормативно-правових актів, серед яких – Конвенція ООН про права дитини, Сімейний кодекс України, Закони України «Про охорону дитинства», «Про освіту», і т.д.

- велика роль у профілактиці домашнього насильства відводиться школі, а саме – дирекції, соціальному педагогу, психологу, класному керівнику; школа є осередком соціально-педагогічної роботи й соціально-правового захисту дітей, які потрапили в складні життєві обставини;

- профілактика запобігання насильству повинна проводитись не тільки із школярами а й з їх батьками – потрібно проводити виховну (бесіди, диспути, круглі столи), діагностичну роботу, виявляти сім'ї, в яких діти піддаються насильству, ризику для життя дитини, запобігати насильству в

родині, надавати допомогу дитині, що зазнала домашнього насильства, моніторити ситуацію в сім'ях, які є в «групах ризику», проводити контроль по виявленню рівня знань і навичок учнями та батьками правил проживання в сім'ї;

- серед методів роботи з профілактики насильства особливе місце посідають опитування, тестування, анкетування учнів і батьків, вікторини, інтелектуальні змагання знавців права, сімейні конкурсні програми; батьківські збори, консультації, педагогічні консилиуми, лекції, семінари, тренінги, шкільну медіацію.

- пріоритетним напрямом соціальної роботи із запобігання насильству в родині на базі школи є спільна участь у просвітницьких заходах учнів, їхніх батьків і громадськості (представників волонтерських рухів, правозахисних організацій, активістів, працівників соціальних служб, інспекції у справах дітей);

- розглядаючи соціальну роботу в школі як системний процес, соціальні педагоги розробляють декілька напрямів виховної роботи серед учнівської молоді, а саме: правове, сімейне, гендерне, моральне виховання;

- органи управління освіти повинні забезпечувати підготовку фахівців, які боротимуться з домашнім насильством, включити до навчальних програм питання запобігання та протидії домашньому насильству, які ефективно будуть реалізовуватись;

- ефективне подолання проблем насильства в сім'ї вимагає подальшого вдосконалення положень вітчизняного законодавства, усунення колізій в законодавстві, підвищення вимог до органів, що застосовують Закон України «Про попередження насильства в сім'ї», а також підвищення рівня правової освіти населення.

Рекомендації для проведення профілактичної роботи [7, с. 36-38]: необхідно враховувати індивідуально-типологічні особливості та менталітет українців. Формувати загальну культуру особистості. Здійснювати контроль за розподілом засобів; формувати культуру спілкування; диференційовано

підходити до виховання дівчат і хлопців; здійснювати гендерний підхід; розвивати культуру міжстатевих стосунків; формувати сексуальну культуру; змінити спосіб мислення; вчити права і обов'язки; розвиток духовності; розвивати християнську свідомість; розвивати емоційну сферу особистості; використовувати позитиви мас-медіа; здійснювати підготовку фахівців.

Таким чином, розгляд наукових позицій з проблеми домашнього насильства, дозволяє стверджувати, що теоретичне забезпечення є достатнім. Однак, зміщення можливі при впровадженні профілактичної роботи у діяльності закладів, установ, організацій.

Список використаних джерел

1. Конвенція Ради Європи «Про запобігання та протидію насильству щодо жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами» (Стамбульська конвенція) / Секретаріат Комітету з рівних прав і недопущення дискримінації ; Парламентська Асамблея Ради Європи. Оновлена редакція, жовтень 2013. Київ : ТОВ «К.І.С.», 2014. 108 с.

2. Кочемировська О. Можливості виявлення та попередження насильства в сім'ї: основні поняття : посібник для соціальних працівників. Харків : НТМТ, 2008. 44 с.

3. Методичні рекомендації «Організація роботи з розв'язання проблеми насильства в загальноосвітньому навчальному закладі» / авт.: О.Д. Соловйова, Є.В. Дубровська ; упор.: М.Е. Ясеновська. Київ, 2016. 80 с.

4. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2018. № 5. С. 35.

5. Сімейне насильство: сутність і профілактика / Уклад. Парфанович І. І., Парфанович А. Я. Тернопіль : Вектор, 2016. 58 с.

Столяренко Юрій,
студент 4 курсу
спеціальності «013 Початкова освіта»

Коростишівський педагогічний фаховий коледж
імені І.Я.Франка,
Самійлик Алла,
спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії,
викладач-методист,
Коростишівський педагогічний фаховий коледж
імені І.Я.Франка

Співпраця батьків, учителів та учнів – складова розвитку пізнавальних інтересів першокласників

Проблема розвитку пізнавальних інтересів учнів є найважливішою в сучасній освіті. Початкова школа – це складова частина загальної середньої освіти. Формування пізнавального інтересу молодшого школяра – одне із завдань Нової української школи.

Навчання в початковій школі спрямовано на всебічний розвиток дитини. Пізнавальний інтерес – найсильніший мотив у навчанні.

Учитель має враховувати індивідуальні особливості дитини та обирати для неї саме ті методи і підходи, що будуть мати найвищу результативність, його розумової діяльності.

Основою розвитку пізнавального інтересу учня є її адаптованість до навчання. Це значною мірою залежить і від вчителя і від батьків.

Початок навчання у школі пов'язаний із зміною умов життя і діяльності першокласника, складний і відповідальний етап в житті дитини.

Розвитку пізнавального інтересу учнів, створенню умов довірливого спілкування сприяє практика «Ранкових зустрічей», де діти навчаються слухати, чути, висловлювати свої думки.

Під час проведення ранкового кола у класі створюються сприятливий настрій, позитивна поведінка, формується цілісний колектив. Ранкова зустріч вчить дітей взаємній повазі та позитивному ставленню один до одного, сприяє розширенню словникового запасу учнів, формуванню вміння досліджувати,

аналізувати, оцінювати навчальний матеріал, ставити запитання і відповідати на них, використовувати нову інформацію.

Ранкова зустріч займає важливе місце в повсякденному навчанні, в діяльності класу: розвиває соціальні та академічні навички, поєднує соціальний, емоційний та інтелектуальний розвиток кожного учня [2, с. 45].

На кожний тиждень обирається загальна тема ранкових зустрічей. Кожного дня проводяться ранкові кола, присвячені обраній темі.

Першокласників зацікавлює тема «Техніка, яка допомагає (гаджети, девайси, комп'ютер)». Протягом цього тижня розширюється уявлення дітей про предмети, що полегшують працю людини, створюють комфорт; систематизуються знання учнів про призначення й способи використання комп'ютерної техніки, зацікавлюються роботою з комп'ютерними технологіями; розвивається пізнавальний інтерес, мислення, увага; виховується інформаційна культура.

Цікавою є тема тижня «Таємниці космосу». Школярі одержують елементарні уявлення про космос, ознайомлюються з поняттями «космос», «Всесвіт», «Сонячна система», «зірка», «планета», уточнюють знання про видимі в темну пору доби космічні тіла, підтримують цікавість до зірок і Місяця, розуміють унікальність нашої планети, адже тільки на ній є життя, розвивають бажання спостерігати за зоряним небом, виховується любов до природи, бажання милуватися зоряним небосхилом.

Самореалізації учнів в освітньому середовищі сприяє співпраця учителя та учня, спільний процес пізнання, створення ситуації успіху.

Розвиток пізнавальних інтересів залежить і від співпраці між вчителем, батьками та учнем. Особистий приклад батьків формує в дитини світогляд та бажання до пізнання нового.

Саме партнерство-співпраця між учасниками навчального процесу вчителями, батьками та учнями допомагає дітям досягти успіхів у навчанні.

Основою педагогіки партнерства є принципи гуманізму і творчого підходу до розвитку особистості. Спільна діяльність учителя і учнів, учителя і

батьків забезпечує взаєморозуміння, спільність інтересів і прагнень з метою особистісного розвитку школярів. Нова українська школа відкрита для батьків, співпрацює з батьками.

Компетентність – це головний напрям навчання в НУШ: учні не тільки мають набувати знання, але й вміти оперувати ними на практиці, опановувати навички. Необхідно підтримувати здатність дитини до саморозвитку вже з першого класу, коли виявляються здібності і задатки до певних видів діяльності.

Пізнавальні інтереси у дитини виникають досить рано, першокласник приходить до школи з певним світоглядом, зі своїми знаннями, але вони фрагментарні, поверхові. Завдання вчителя виявити ці знання, доповнити, уточнити, систематизувати, узагальнити, підготувати учнів до вивчення навчального матеріалу, передбаченого програмою.

Кожний урок у першому класі – це мандрівка до пізнання, має забезпечувати розвиток пізнавальних здібностей дитини.

Сьогодні учень не пасивний слухач, а активний учасник освітньої діяльності, якого потрібно зацікавити. Саме тому, у першому класі використовується метод навчальної гри – учні навчаються «через гру». Це сприяє активізації інтересу та уваги у дітей, розвитку пізнавальних здібностей, кмітливості, закріпленню знань, умінь і навичок. Гра для дітей – це спосіб пізнання світу.

Під час гри школярі вмотивовані, намагаються виконати завдання, експериментують, досліджують, ставлять запитання, творчо мислять, створюють щось нове, не бояться помилитись.

Батьки мають можливість поспілкуватись, погратись з дитиною, зацікавити і виявити її можливості.

Першокласникам подобається працювати з конструктором LEGO, який дає можливість реалізувати ігрові та діяльнісні методи навчання у початковій школі.

Конструктор LEGO складається з шести цеглинок. Кожна гра-завдання – це цілий комплекс не лише для розвитку мислення, мови, уваги, а й механізм розвитку оперативної пам'яті, самоконтролю та ментальної гнучкості; стимулює першокласника робити відкриття, досліджувати, шукати власні відповіді на проблемні ситуації, ставити цілі розробляти план дій, творити та імпровізувати досхочу [1, с. 7].

Під час гри «Лабіринт» діти навчаються виконувати творчі завдання, експериментувати, робити і перевіряти припущення.

Гра «Відповідати цеглинками» сприяє виробленню навичок, слухати та відповідати на запитання, швидко реагувати на виклики, використовувати набуті знання, вміння керувати емоціями. Дітям пропонується будь-яка тема, кожному поняттю даної теми відповідає цеглинка певного кольору, відповідаючи на питання вчителя, учні показують цеглинку відповідного кольору [3, с. 18].

Цікавою є гра «Склади слова»: на кожній цеглинці заздалегідь записана літера. Учні складають слова із запропонованих літер і записують їх. При цьому діти співпрацюють в команді, розв'язують проблемні завдання, проявляють ініціативу [3, с. 22].

Вивчаючи нумерацію чисел першого десятка учні складають цифри 1-10 з цеглинок LEGO. При вивченні дій додавання і віднімання складають числові вирази (на трьох цеглинках написані цифри, а ще на трьох – знаки «+», «-», «=»). Учні навчаються застосовувати раніше вивчене: складати вирази, виконувати обчислення [3, с. 23].

Під час гри «Художники» діти розкладають цеглинки на аркуші паперу і домальовують до цеглинок різні деталі, перетворюючи їх на частинку малюнка. При цьому учні уявляють і творчо мислять, вигадують [3, с. 9].

У першому класі учні вивчають геометричний матеріал: розпізнають площинні геометричні фігури, ділять їх на частини, складають фігури з окремих частин. При цьому доцільно використовувати гру «Танграм», що

сприяє уточненню, закріпленню знань про геометричні фігури, про навколишній світ, розвитку просторової уяви та творчості.

Першокласникам подобається складати різні пазли, що допомагає розвивати пам'ять, кмітливість, наполегливість, зосередженість, розширювати світогляд учнів, глибоко засвоїти навчальний матеріал, розвивати пізнавальні інтереси. Батьки допомагають, зацікавлюють дітей різноманітними логічними іграми.

Завдання Нової української школи не тільки формувати в школярів певну кількість загально-навчальних умінь і навичок, а й забезпечити розвиток пізнавальних інтересів дитини.

Батьки і вчителі мають ставати союзниками заради дитини. Це дасть змогу краще пізнати дитину, індивідуальні особливості, розвивати її здібності.

Співпраця між усіма учасниками освітнього процесу – учителем, батьками, учнями, сприяє розвитку пізнавальних інтересів, пізнавальної активності першокласників.

Список використаних джерел

1. Гра по-новому, навчання по-іншому. Методичний посібник / Упорядник: О.Рома. The LEGO Foundation, 2018. 44 с.
2. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja / za zag. red. H.M. Bibik. Kyiv : Litera LTD, 2019. 208с.
3. Шість цеглинок в освітньому просторі школи. Методичний посібник / Упорядник О.Рома. The LEGO Foundation, 2018. 32 с.

Сухоребра Тетяна,

кандидат юридичних наук, доцент,
завідувачка кафедри права

Вінницького торговельно-економічного інституту
Державного торговельно-економічного університету

Концептуальні засади превентивної діяльності: сучасні виміри

Створення цілісної системи гуманістичної превентивної діяльності з різними віковими категоріями передбачає розробку концептуальних засад із визначенням мети, завдань, структури та основних понять. З огляду на сучасну соціальну ситуацію превентивний процес розглядається як невід'ємна складова соціалізації особистості на різних етапах вікового розвитку. Превентивна діяльність передбачає формування і розвиток особистості, здатної діяти адекватно та ефективно в системі утруднених ситуацій та небезпечних явищ, від впливу яких не гарантований ніхто. Тому не правомірно буде робити ставку у взаємодії з представниками різних вікових груп лише на вияв певних особистісних параметрів (наприклад, слухняності чи і покірності у дітей; досягнення високих результатів у будь-яких сферах діяльності дорослих). Превентивна стратегія охоплює комплекс сутнісних змін особистісного розвитку, в основі яких лежить утвердження глибокої переконаності та потреби здорової, безпечної життєдіяльності, особистої відповідальності за прийняті чи не прийняті рішення.

Програма «Нова українська школа» у поступі до цінностей» наголошує на тому, що цільовим актуалітетом освіти сьогодення є формування нової людини, яка володіє необхідними інструментами, щоб зробити власне життя успішним, має гнучке мислення і відкритість для нових ідей, вміє ефективно комбінувати знання [1, с. 10].

У сучасному суспільстві серед пріоритетних проблем розвитку особистості важливе місце належить категорії успішності, ставлення людини до власного успіху, оскільки успіх як психологічне явище пов'язаний із соціальною природою людини, з виявом її сутнісного начала. Однак реалії повсякденного життя значної частини українського суспільства породжують і підживлюють егоцентричну та прагматичну орієнтації, що актуалізує загрозу втрати смисложиттєвих ціннісних орієнтирів дітей та молоді. Зважаючи на це, одними з головних пріоритетів у царині національного виховання повинна стати розбудова системи превентивного виховання, створення безпечного

освітнього середовища та формування просоціальної поведінки учнів і молоді [4, с. 11].

Превентивність, як суспільна тенденція, пронизує всі сфері соціальної політики і є складовою будь-якої соціально-педагогічної дії, оскільки превентивний процес істотно підсилює позитивний потенціал суб'єктів взаємодії на основі попереджувальної стратегії. Ними можуть бути потенційні безробітні, які можуть втратити роботу, або ж випускники навчальних закладів, які не отримали першого робочого місця; тимчасово переміщені особи; біженці; учасники бойових дій [2, с. 11].

Система превентивної діяльності будується на теоретико-методологічних засадах особистісно орієнтованого гуманістичного підходу. Досягненню цієї гуманістичної мети потужно сприяє розроблення і впровадження в освітньому процесі сучасних педагогічних технологій, які можуть діяти одночасно в межах кількох методологічних підходів: системного, компетентнісного, особистісно орієнтованого і середовищного, впровадження й узгодження яких здійснюється на основі принципу логічної доповнюваності [4, с. 16].

Гуманістична модель соціальної роботи спрямована на пробудження резервів особистості людини, її сил добра, психічного здоров'я і бажання самовдосконалення. Соціальна спрямованість гуманістичної психології проявляється у намаганні створити такі соціальні умови, які б найповніше відповідали природі, призначенню людини, особливостям її буття. Гуманістична теорія придатна для використання у соціальній роботі зі всіма групами клієнтів, проте кращих результатів досягають з тими, які не мають серйозних порушень. Висока ефективність цієї моделі продемонстрована у соціальній роботі з етнічними групами, які вимушено змінили місце проживання, відчувають, що їхнє сприйняття світу не відповідає новому соціальному оточенню. Цю модель можна використовувати і в роботі з «групами ризику». Значущість її обумовлена зорієнтованістю на розуміння іншої людини, включення її внутрішніх ресурсів у налагодження свого життя, подолання проблем. Гуманістична теорія спрямована на дослідження здорової

особистості, якою, зазвичай, прагне і може бути кожна людина, якщо матиме належні умови і буде вбережена від тиску несприятливих зовнішніх обставин і переживання складних внутрішніх проблем [3, с. 42].

Будучи детермінованою об'єктивними і суб'єктивними факторами, превентивна діяльність є самостійним спеціалізованим видом загального соціалізуючого процесу, має свою мету, принципи, зміст, форми і методи та використовує елементи правоохоронної, правової, медико-оздоровчої роботи. Вона є пріоритетним напрямом діяльності держави, всіх виховних інституцій і здійснюється в інтересах особистості та суспільства. Фактично, професійна діяльність соціальних працівників зорієнтована на визначення соціального фону, в якому відбувається превентивна діяльність. Соціальний фон складається із соціально-економічних умов, екологічного стану навколишнього середовища, соціально-психологічного самопочуття громадян різних суспільних прошарків. Він також суттєво залежить від змісту інформаційного простору, рівня та структури криміналізації, стилю стосунків у суспільстві, а в цілому – превентивної складової соціальної політики держави [2, с. 22].

Необхідність посилення превентивної складової соціального впливу підтверджена останніми дослідженнями Федорченко Т. на прикладі аналізу сформованості соціально успішної особистості старшокласника. Відповідно до розроблених критеріїв та показників визначено і описано чотири рівні: конструктивно-розвивальний (виявлено у 31,1%), ситуативний (24,6%), оптимальний (27,3%), адаптивний (17,0%) [5,с.210-211]. Одержані результати підтверджують наявність глибинних проблем у, здавалось би, абсолютно благополучної частини молоді. Превентивного втручання потребує процес формування соціально успішної особистості на основі подолання комунікативних перешкод та мотиваційного налаштування на здорову життєдіяльність. Тому організація превентивної діяльності соціальними працівниками продиктована усвідомленням того, що краще запобігти негативним явищам, аніж констатувати їхню наявність. Особлива увага приділяється молодим людям, схильним до адиктивної поведінки, тим, хто має

проблеми, характерні для адаптаційного періоду перебування у навчальному закладі, обдарованій молоді в плані її максимальної самореалізації.

Превентивні програми в сучасних умовах водночас розраховані на проведення спеціальної роботи, орієнтованої на професійну допомогу біженцям, переселенцям, особам, які потребують матеріального та юридичного сприяння. Для здійснення ефективної превентивної стратегії велике значення має рівень усвідомлення проблеми. На сьогодні рівень знань про негативні явища та їх наслідки для особистості та суспільства у цілому достатньо підвищився завдяки зусиллям служб соціальної роботи та недержавних організацій. За останні роки в Україні розроблено ідеологію та концептуальні засади державної соціально-педагогічної підтримки материнства й дитинства, сформульовано ключові положення щодо відносин держави і сім'ї, прийнято законодавчу базу забезпечення правових гарантій суверенітету родини, балансу сімейних і суспільних інтересів, визначено заходи, пов'язані з реалізацією основних функцій сім'ї та захистом соціально вразливих їх категорій [6, с. 205]. Визначальною умовою забезпечення позитивних змін у масовому сприйманні важливості сучасних проблем, пов'язаних із деструктивними тенденціями, є збільшення питомої ваги превентивного підходу у структурі напрямів соціальної політики держави, що забезпечуватимуть кваліфіковані соціальні працівники.

Список використаних джерел

1. Бех І.Д., Чорна, К.І., Киричук В.А., Кириленко С.В., Кириченко В.І., Корецька Л.В., Остапенко О.І., Пруцакова О.Л., Харченко Н.В., Шкільна І.М. & Журба К.О. *Програма «Нова українська школа» у поступі до цінностей*. Київ : ІПВ НАПНУ, 2019.

2. Оржеховська В.М., Пилипенко О.І. *Превентивна педагогіка: Науково-методичний посібник* / АПНУ. Ін-т проблем виховання. Ізмаїл : СМІЛ, 2006. 283 с.

3. Теорії і методи соціальної роботи : підручник для студентів вищих навчальних закладів / За ред. Т.В. Семигіної, І.І. Миговича. К. : «Академвидав», 2005. 328 с.

4. Федорченко Т.Є., Кириченко В.І., Нечерда В.Б., Єжова О.О., Тарасова Т.В., Гарбузюк І.В., Хомич О.Л. Технології формування просоціальної поведінки підлітків уразливих категорій у закладах загальної середньої освіти: метод. посіб. Кропивницький : Імекс–ЛТД, 2019. 176. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/718363/>

5. Федорченко Т. Стан формування соціально успішної особистості старшокласника: аналіз результатів дослідження. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: зб. наук. праць. Київ : Інститут проблем виховання НАПН України. Вип. 25. Кн. 2. 2021. С. 199-212.

6. Штифурак В.Є. Правові основи соціально-педагогічної підтримки материнства й дитинства в сучасній Україні: міжнародне законодавство. Професійна підготовка фахівців у вимірі нових освітніх реалій: український і зарубіжний досвід : монографія. Івано-Франківськ : НАІР, 2019. 340 с.

Тернавська Тетяна,

кандидат педагогічних наук, доцент,

методист відділу ліцензування та акредитації

Центру забезпечення якості вищої освіти

Льотної академії національного авіаційного університету

Взаємодія суб'єктів освітнього процесу в умовах військових реалій:

педагоги, діти з особливими потребами та їх батьки

Сучасні умови життя в умовах військових реалій диктують напрями реалізації особистості батьків в процесі життя, діяльності, прийнятті різного роду рішень. Особливо актуальним є аналіз ролі особистості батька чи матері в родині, що передбачає вивчення його активності, манери поведінки, мистецтва

мислити чітко, спокійно, абстраговано, лаконічно й грамотно, уміння діяти у складних ситуаціях, уміння взаємодіяти з різними людьми, прагнення продуктивно діяти на добробут родини, забезпечення соціально-побутових та освітніх вимог дитини.

Можливість здобувати освіту під час воєнного стану, як виявилось, – це величезне благо, на яке має право кожний громадянин нашої країни. Освітній процес – безперервна та мобільна система, яка захоплює особистість дитини та молодого людини у пізнавальній, емоційній та професійній сферах життя.

Однією з найуразливіших та беззахисних категорій населення країни, в умовах війни, є діти та підлітки. Звуки тривоги, гул літаків, невідомий простір та нові, часом небезпечні, обставини стають причиною дестабілізації психологічного стану будь-якої людини, особливо якщо це стосується дитини з особливими потребами. Базове відчуття безпеки втрачається, що суттєво впливає на настрій дитини, її емоційний стан, ставить під питання здатність та ефективність навчатися, взаємодіяти з навколишніми.

Перебування у стресі, неприйняття нової незвичної реальності стає наслідком розгортання страшних подій на очах дитини. Особливо вразливими до військової реальності є діти з порушенням інтелектуального розвитку. Вони не розуміють як діяти, коли чують вибухи та переміщуються у інше приміщення, опиняються у ступорі та нестабільному емоційному стані, відчують сильний страх, тривогу, розгубленість та інші супроводжуючі негативні прояви.

Водночас у дорослої особистості батьків дитини під час стресової ситуації переважають сухі емоційні почуття, емоційно-оцінкові переживання, естетичні почуття, фрейми, короткі позитивні й негативні сценарії, конструктивні вислови, прагматичні знання, використовуються денотати, образи різних модальностей. Усе зазначене вище відображає діяльність внутрішнього світу людини її культури, можливість приймати правильні рішення [2].

За офіційними даними МОЗ, станом на квітень 2022 року, близько 200 дітей проходили тривале лікування в закладах охорони здоров'я, зазнавши серйозних ушкоджень під час обстрілів та бомбардувань. Під час тривалої реабілітації діти вчаться жити заново, батьки пристосовують своє життя до життя дитини, адже до цих особистостей потрібен зовсім новий підхід, спокійна та ретельно підготовлена взаємодія усіх суб'єктів освіти: учнів, вчителів, батьків [3].

Серед тих дітей, які не постраждали фізично, є прояви посттравматичного стресового розладу, з якими мають працювати не тільки психологи. Дитина, яка раніше розмовляла, після пережитої психологічної травми більше не здатна на це, при цьому у неї немає жодних тілесних перешкод до цього. Такий стан може тривати місяцями та роками, тож учителям доведеться працювати з учнями, які не розмовляють, батькам таких дітей - активно взаємодіяти із педагогами. [3].

В умовах військових реалій, дистанційна форма організації освітнього процесу є досить ефективним виходом щодо полегшення емоційного та фізичного стану дитини. Звичний простір, можливість відключитися у будь-який час, присутність рідних дорослих покращує емоційний стан дитини, переважно стабілізує його, надає особистості дитини з особливими потребами відчуття безпеки.

На допомогу в організації дистанційного навчання «особливим» учням та їх батькам Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України розробив рекомендації щодо організації навчального процесу для дітей із порушеннями зору, слуху та інтелектуального розвитку [1].

Учителі загальноосвітніх та спеціальних шкіл мають об'єднатися із батьками дітей з особливими потребами в єдиному прагненні полегшити життя дітей в умовах військових реалій. Тривалість воєнного стану невизначена, тому має бути сформований максимально безпечний та ефективний освітній простір навколо дитини, матеріально-технічне та цифрове забезпечення, розроблений

пакет дидактичних матеріалів для розвитку та освіти дитини (ігри, вправи, інструктивні картинки, електронні розвивально-навчальні ігри, відео, тестування тощо).

Налагоджена, ефективна та мобільна взаємодія усіх учасників освітнього процесу сприяє стабілізації емоційного та психологічного стану дитини, підвищує якість засвоєння освітніх компетентностей, покращує результативність навчальної діяльності та якість здобутої освіти, що безперечно є частинкою реального внеску українців до наближення перемоги!

Список використаних джерел

1. Допомога та підтримка дітям з порушеннями інтелектуального розвитку в умовах воєнного стану в країні. *Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка Національної академії педагогічних наук України*. URL: <https://ispukr.org.ua/?p=8705#.YxNddXZBzIX>

2. Shaumian, O., Ternavska, T., Viktorova, L., Yarova, A., Obukh, L., & Serhiieva, A. (2022). Verbal Representations of Motivational Attitudes of Education Managers in the Post-Information Society. *Postmodern Openings*, 13(2), 51-76. URL: <https://doi.org/10.18662/po/13.2/443>

3. Мірошнікова Аліна. Інклюзія, породжена війною. *Освіторія*. URL: <https://osvitoria.media/experience/inklyuziya-porodzhena-vijnoyu/>

Тимчук Людмила,

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри педагогіки та соціальної роботи,
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича

Підготовка патронатних вихователів: пріоритет андрогогічної моделі навчання

Новою формою тимчасового влаштування дітей, які потрапили у складні життєві обставини, є патронатні сім'ї. Таке нововведення започатковано в

Україні на підставі постанови Кабінету Міністрів України від 16.03.2017 р. № 148 «Порядок створення та діяльності сім'ї патронатного вихователя, влаштування, перебування дитини в сім'ї патронатного вихователя». Основне завдання патронату – запобігти влаштуванню дитини, яка опинилася в складних життєвих обставинах чи без піклування батьків/законного представника, до інституційного закладу. Поряд із цим надати вчасну та всебічну підтримку її батькам/законному представнику для подолання чи мінімізації ризиків, які вплинули на розлучення з дитиною, з метою їх возз'єднання.

Попри те, що соціальна послуга сімейного патронату в Україні вважається відносно новою формою влаштування дітей, тимчасово позбавлених батьківського піклування, вона поступово розвивається. Зокрема, врегульована на законодавчому рівні: в Сімейному кодексі України (ст.252) чітко визначено поняття сімейного патронату – «тимчасовий догляд, виховання та реабілітація дитини в сім'ї патронатного вихователя на період подолання дитиною, її батьками або іншими законними представниками складних життєвих обставин» (Сімейний Кодекс України, ст.252); постановою Кабінету Міністрів України затверджений «Порядок створення та діяльність сім'ї патронатного вихователя, влаштування, перебування дитини в сім'ї патронатного вихователя» (20 серпня 2021 р., №893).

Щодо наукової розробки проблеми сімейного патронату, варто зазначити, що наразі напрацьовано порівняно нечисленну бібліографію, позаяк наявні дослідження презентують різні ракурси: історія виникнення та функціонування патронату висвітлена в працях С. Булеца, В. Мироненко, І.Римаренко, І. Ченбай, Ю. Черновалюк; аналіз патронату над дитиною з погляду юриспруденції здійснили Л. Зілковська, Г. Резнік, У. Романюк, З.Ромовська, С. Фурса, О.Свіжа. Особливості патронату як комплексної соціальної послуги в контексті форм сімейного влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування, розглядали О.Безпалько, Г. Бевз, І. Зверева, Ж.Петрочко, В. Ослон, В. Мухіна, Л. Волинець, І. Пеша.

За висловом Ж. Петрочко, «патронат над дітьми становить інноваційну соціально-педагогічну систему взаємодії фахівців соціальної сфери, патронатних вихователів, рідних батьків, родичів дитини, яка опинилася у складних життєвих обставинах. Така система передбачає реалізацію комплексу технологій: відбору й підготовки патронатних вихователів; ведення випадку; соціально-педагогічної підтримки дитини й соціального супроводу її біологічної сім'ї; оцінки потреб дитини та її сім'ї; мережевих зустрічей» [4].

Посеред різних параметрів функціонування патронату дослідники підкреслюють значущість якісної підготовки вихователів, тих, хто крім професійного догляду та реабілітації дітей, тимчасово влаштованих в їхню сім'ю, мають стати взірцем та демонструвати модель відповідального, позитивного батьківства як для дітей, так і для біологічних батьків влаштованої дитини.

Підготовку вихователів фахівці позиціонують як визначальний етап у реалізації послуги сімейного патронату. За визначенням Л. Петушкової, «підготовка кандидатів у патронатні вихователі – це процес, що передбачає формування системи знань, мотивації, цінностей і переконань, а також умінь та навичок, важливих для успішного виконання завдань патронату над дитиною» [5, с. 82].

Варто зазначити, що підготовка до надання послуги з патронату над дитиною здійснюється не в рамках закладу професійної чи вищої освіти, а в умовах регіональних Центрів соціальних служб, спеціалісти якого проводять відбір та навчання кандидатів. Така функція центрів соціальних служб окреслена в положенні про цей заклад.

Саме цей аспект визначив сенс нашої публікації. Те, що підготовка кандидатів у патронатні вихователі здійснюється за межами освітніх закладів й орієнтована на осіб дорослого віку, актуалізує питання доцільності андрагогічної моделі чи технології навчання.

Відомо, що поняття «технологія навчання» позначає систему науково обґрунтованих дій (операцій) активних елементів (учасників) процесу

навчання, здійснення яких з високим ступенем гарантованості призводить до досягнення поставлених цілей навчання [2, с. 94]. Традиційною для закладів формальної освіти є педагогічна модель навчання – динамічна взаємодія того, хто навчає, і того, хто вчиться, у ході якої: а) той, хто навчає, займає домінуюче положення, визначає всі параметри процесу навчання (цілі, зміст, форми і методи, засоби і джерела навчання); б) той, хто вчиться в силу об'єктивних факторів (несформованості особистості), залежності економічного і соціального становища, малого життєвого досвіду, відсутність серйозних проблем, для розв'язання яких потрібно вчитися) займає підлегле, залежне становище і не має можливості серйозно впливати на планування і оцінювання процесу навчання. Його участь у реалізації процесу навчання достатньо пасивна, основна роль традиційного учня – сприймання соціального досвіду, який передає той, хто навчає [2, с. 9-10].

Очевидно, що така традиційна модель навчання не виправдана в роботі з кандидатами в патронатні вихователями – дорослими людьми, для яких участь у освітніх курсах на тлі повсякденних справ і обов'язків є додатковим навантаженням.

Доречно тут пригадати американського теоретика М. Ноулза, який обґрунтовував, що шкільний підхід, тобто використання педагогічної моделі виправдовується лише під час навчання осіб до 18 років, тоді як від 18-25-30 років і далі коректніше застосовувати здебільшого андрагогічні принципи навчання й відтак використовувати тільки андрагогічну модель навчання [3].

Серед найбільш загальних принципів організації процесу навчання дорослих людей (або андрагогічних принципів навчання) учений виокремив такі: пріоритет самостійного навчання, спільна діяльність, опора на досвід учня, індивідуалізація навчання, системність навчання, контекстність навчання, актуалізація результатів навчання, елективність навчання, розвиток освітніх потреб, свідоме навчання.

Зважаючи на дорослий вік слухачів курсів підготовки патронатних вихователів, які організуються на базі центрів соціальних служб, важливо

брати до уваги особливості «дорослого учня». Серед таких С. Сисоєва, зокрема, визначає п'ять позицій: 1) доросла людина усвідомлює себе самостійною, самокерованою особистістю; 2) вона накопичує життєвий (побутовий, професійний, соціальний) досвід, який стає важливим джерелом навчання її самої та її колег; 3) її готовність до навчання (мотивація) визначається прагненням за допомогою освіти вирішити свої життєво важливі проблеми й досягти конкретної мети; 4) вона прагне до швидкої реалізації отриманих знань, умінь, навичок й якостей; 5) її навчальна діяльність значною мірою обмежена у часі та зумовлена просторовими, побутовими, професійними, соціальними факторами/умовами [7].

Отже, адекватною в процесі підготовки патронатних вихователів є андрагогічна модель навчання або технологія навчання дорослої людини. Її суть відображена у семи основних принципах: 1) тому, хто навчається, належить провідна роль у процесі навчання (студент – не той, кого навчають, а той, хто вчиться); 2) той, хто навчається з позиції дорослої людини, прагне до самореалізації, до самостійності, до самоврядування і усвідомлює себе таким; 3) доросла людина володіє життєвим (побутовим, соціальним, професійним) досвідом, який може бути використаний як важливе джерело навчання як її самої, так і колег; 4) доросла людина навчається для вирішення важливої життєвої проблеми і досягнення конкретної мети; 5) розраховує на невідкладне застосування отриманих в ході навчання умінь, навиків, знань і якостей; 6) пізнавальна діяльність дорослого в значній мірі детермінується тимчасовими, просторовими, побутовими, професійними, соціальними чинниками, які або обмежують, або сприяють процесу навчання; 7) процес навчання дорослого «учня» організований у вигляді спільної діяльності того, хто навчається і того, хто навчає, на всіх етапах навчання: планування, реалізації, оцінювання і до певної міри корекції [7, с. 178-179].

Заснована на таких принципах, андрагогічна модель надає слухачеві курсів можливість активно і впливати на зміст, форми і методи навчання, адаптувати навчання до своїх індивідуальних потреб і особливостей; створює передумови

для розвитку в студента самостійного, творчого і відповідального підходу до свого навчання, набуття ним умінь і навичок організації найважливішого виду людської діяльності – діяльності учіння.

Технологія навчання дорослих сприяє залученню кандидатів у патронатні вихователі в процес постійного самовдосконалення. Участь у організації процесу свого навчання значно підвищує зацікавленість у досягненні запланованих результатів навчання, а відповідно – рівень мотивації навчання.

Важливою умовою застосування андрагогічної моделі в процесі реалізації програми підготовки патронатних вихователів є зміна ролі викладача з основного джерела інформації на організатора самостійної активної пізнавальної діяльності слухача, компетентного консультанта, фасилітатора. Його діяльність спрямовується не лише на трансляцію певних порцій інформації задля формування у кандидатів відповідних компетентностей, а на супровід в побудові траєкторії професійно-особистісного розвитку вихователя, у допомозі прийняти усвідомлене рішення щодо створення патронатної сім'ї та кваліфіковано надавати послуги дитині, яка тимчасово залишилася без батьківського піклування.

Фасилітація взаємодії при цьому відбувалася завдяки переходу від регламентованих, алгоритмізованих форм і методів взаємодії до розвиваючих, інтерактивних.

Андрагогічна модель вимагає домінування інноваційних освітніх технологій з урахуванням специфіки навчання дорослих: активних методів навчання (ділові ігри, метод дискусії, проблемне навчання; – інтерактивних методів (метод аналізу конкретних ситуацій, навчання у співробітництві (навчання у малих групах), метод проєктів, метод «мозкової атаки»; інформаційно-комунікаційних технологій (консультування засобами електронного зв'язку, використання online – консультування та елементів дистанційної освіти, проведення відеоконференцій).

Наразі однією із основних технологій у підготовці кандидатів у патронатні вихователі є тренінг, про що, зокрема, йдеться в «Програмі підготовки

патронатних вихователів», яка розроблена міжнародною благодійною організацією «Партнерство «Кожній дитині» в рамках реалізації проекту «Сімейний патронат: запровадження кращих практик альтернативного догляду дітей, які тимчасово залишилися без батьківського піклування» за фінансової підтримки Всесвітнього дитячого фонду й схвалена наказом Міністерства соціальної політики України від 19.08.2017 року №1349.

Перевага тренінгових технологій полягає в тому, що дають водночас змогу здобути знання, уміння, навички, сформувати практичний досвід, розкрити весь потенціал того, хто вчиться.

Сучасний тренінг ґрунтується на партисипаторному підході, що визнає цінним вже існуючий досвід учасників, а отже і внесок кожного у загальний процес навчання. Структура тренінгового заняття побудована із врахуванням теорії Д. Колбі, що пояснює послідовність навчання дорослих. За Д. Колбі, людина спочатку накопичує власний досвід, потім осмислює його й будує певні концепції, а згодом переходить до активних дій. Отож на тренінгу учасники послідовно проходять чотири стадії:

- стадію фактів, що включає постановку проблеми та мотивацію;
- стадію емоцій, на якій актуалізується особистий досвід;
- стадію алгоритмізації, що полягає у отриманні нового досвіду, знань та поведінкових моделей;
- стадію проєкції, де проходить перенесення нових способів дій до реальних життєвих ситуацій, зміна старих стереотипів і моделей поведінки на нові, більш ефективні [8].

Характерною рисою тренінгів є те, що його учасники повністю залучаються до процесу навчання: інтелектуально, емоційно й навіть фізично. В процесі заняття тренер використовує різні канали подання інформації (зоровий, слуховий, практичний), дає можливість відразу застосувати знання практично, створює комфортний мікроклімат в групі.

Істотними ознаками тренінгу є наявність постійної групи людей (тренінгова група), підготовленого ведучого-тренера, певне просторове

розміщення учасників (тренінгове коло), дотримання ряду правил групової роботи, створення атмосфери розкнутості та вільного спілкування, специфічна структура заняття, інтерактивні форми і методи роботи, оцінка ефективності тренінгу (зворотній зв'язок).

Важливою для реалізації завдань тренінгу є позиція ведучого-тренера. Його роль - допомогти слухачам бути якомога активнішими та забезпечити правильне розуміння ключових позицій та ідей, залишаючись на рівних з кожним учасником.

Структура тренінгового заняття у загальному вигляді складається з трьох основних частин: вступної, основної та заключної. Об'ємне співвідношення цих частин у кожному окремому випадку може бути різним., що залежить від цілей тренінгу, групи учасників, тривалості тренінгу та рівня підготовленості групи. Кожна з цих частин має свої характерні особливості та обов'язкові елементи.

На тренінгу слухачі працюють як індивідуально, в парах чи малих групах, так і у великій групі, всі разом. Методів роботи на тренінгу (тренінгових вправ) існує дуже багато, але основними є мозковий штурм, вправи-«криголами», вправи-«енерджайзери» (рухавки), міні-лекції, дискусії, рольова гра, анкетування, дослідження випадку, творча праця та інші.

Важливим у тренінгових заняттях для підготовки патронатних вихователів є здобуття досвіду «суб'єкт-суб'єктної» взаємодії, розкнутаго спілкування у малих та великих групах, вміння взаємодіяти з людьми в процесі творчого співробітництва, який буде корисним у майбутній професійній діяльності [1].

Застосування технологій освіти дорослих у навчанні патронатних вихователів сприяє стимулюванню у них потреби у професійному розвитку, поглибленні знань і навичок щодо догляду, виховання та реабілітації тимчасово влаштованої в сім'ю дитини, взаємодії з батьками та спеціалістами, залученими до організації послуги патронату над дитиною, у процесі забезпечення найкращих інтересів дитини та надання послуг її сім'ї.

Список використаних джерел

1. Луганцева О.Г. Тренінгові технології навчання у професійній підготовці соціальних педагогів до роботи з сім'єю. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2011. №4 (215). С. 199-212. URL: <http://boOk.net/index.php?p=achapter&bid=8014&chapter=1>
2. Лук'янова Л.Б., Аніщенко О.В. Освіта дорослих: короткий термінологічний словник / Авт.-упор. Лук'янова Л.Б., Аніщенко О.В. К.; Ніжин : Видавець ПП Лисенко М.М., 2014. 108 с.
3. Лущик Ю.М. Андрагогіка М.Ноулза в системі викладання у вищій школі. Ю.М.Лущик, Л.В.Пікулицька, В.І.Комарь. URL: http://www.rusnauka.com/4._SVMN_2007/Pedagogica/19641.doc.htm
4. Петрочко Ж. В. Теоретичні основи патронату над дітьми, Соціальна педагогіка: теорія та практика. URL: https://lib.iitta.gov.ua/9113/1/spttp_2014_1_15.pdf
5. Петушкова Л. А. Підготовка кандидатів у патронатні вихователі до реабілітаційної діяльності. Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 231 «Соціальна робота». Інститут проблем виховання НАПН України, Київ. URL: https://ipv.org.ua/wp-content/uploads/2021/10/Dysertatsiia_Pietushkova.pdf
6. Програма підготовки патронатних вихователів, затверджена наказом Міністерства соціальної політики України від 19.08.2017 року №1349 URL: <https://zakononline.com.ua/documents/show/391909391974>
7. Сисоева С.О. Інтерактивні технології навчання дорослих. К. : ВД «ЕКМО», 2011. 320 с.
8. Kolb D.A. *Experiential Learning: Experience as a Source of Learning and Development*. Englewood Cliffs Prentice-Hall, 1984. 212p.

Шеремет Алла,

кандидат педагогічних наук, доцент,

Виховання дітей в дистантних сім'ях як психолого-педагогічна проблема

Аналіз літературних джерел з питань сім'ї свідчить, що проблема виникнення та поширення дистантних сімей в українському суспільстві є однією з найактуальніших в наш час. Зауважимо, що сім'я як соціальний інститут завжди була у центрі уваги науковців і практиків (А. Антонов, Т. Андреева, С. Голод, Т. Гурко, А. Харчев та інші) [1, с. 196]. На сучасному етапі велика кількість сімей потрапляє до розряду сімей, які опинились в складних життєвих обставинах. Чимало українських громадян виїжджає на заробітки за кордон, а з 24 лютого 2022 року і на тимчасове місце проживання, їх сім'ї стають дистантними, тобто такими, члени яких тривалий час проживають на відстані [2, с. 75].

Вчені вважають, що дистантна сім'я – це сім'я, члени якої тривалий час перебувають на відстані через те, що один або обидва батьків працюють за кордоном, або ж стають вимушеними переселенцями [1, с. 1]. Доповнюючи це визначення, науковці зауважують, що дистантна сім'я – це мала соціальна група людей, поєднаних родинними відносинами (шлюбу, кровної спорідненості, усиновлення, опіки), спільністю формування й задоволення біологічних і соціально-економічних потреб, любов'ю і взаємною моральною відповідальністю [1, с. 196].

Характерними особливостями дистантної сім'ї є:

- роздільне проживання членів сім'ї (як правило, батьки чи один із них працюють за кордоном);
- відокремлення місця праці від домівки;
- зміни ціннісних орієнтацій; порушення сімейної рівноваги;
- розпад сімейних зв'язків;

- надання переваги одній із сімейних функцій (економічній) [5, с. 148].

Наступною причиною утворення дистантних сімей є соціально-психологічна, яка детермінується міжособистісними відносинами в сім'ї, в тому числі конфліктами в сім'ях, між родичами і знайомими [5, с. 150].

На сьогоднішній день не існує також єдиного загальноприйнятого визначення дистантної сім'ї. Так, Ф. Мустаєва визначає дистантну сім'ю як таку, у якій життя для кожного з подружжя проходить більшою мірою окремо, через специфіку професії одного чи обох партнерів. До числа дистантних сімей вона відносить сім'ї бортпровідників, моряків, артистів, космонавтів, геологів, військових, спортсменів і вважає, що в середньому таких сімей 4-6 % від загальної кількості [4, с. 335-342.].

Н. Куб'як вважає, що дистантні сім'ї є потенційно неблагополучними, у них порушені зв'язки з мікро- та макросередовищем, внутрішньо родинні стосунки, структура сім'ї, спроможність її виконувати свої функції [2, с. 79-84].

На противагу їй, Д. Пенішкевич умовно поділяє дистантні сім'ї на категорії, серед яких є як благополучні, так і неблагополучні сім'ї [3, с. 89-93]. З огляду на це, вона пропонує власну класифікацію цих сімей:

а) сім'ї, де існує взаєморозуміння (кожен з батьків виконує відведену йому роль, а один із них заробляє гроші на навчання дітей, будівництво житла, відкриття власного бізнесу тощо; такі сім'ї не можна назвати неблагополучними, соціальний захист зводиться до надання їм соціально-педагогічної допомоги інформативного характеру);

б) неблагополучні дистантні сім'ї (з дітьми вдома залишається один із батьків, частіше – чоловік). В таких сім'ях спостерігається неможливість поєднання виконання ролі матері й батька; виникнення в членів сім'ї спочатку стресу, а з часом і депресії; втрати нерідко роботи через необхідність догляду за дитиною; вирішення потреби в матеріальних коштах за рахунок заробітку мігранта; зловживання алкоголем та бездоглядність дитини);

в) обоє батьків тривалий час перебувають на заробітках за кордоном (дитина, як правило, залишається під опікою бабусі, дідуся, далеких родичів,

сусідів, друзів тощо; наслідок цього – дезадаптація та соціальна незахищеність дитини) [4, с.89-93].

Характеризуючи різновиди дистантних сімей, важливою типологічною ознакою класифікації називають причину утворення дистантної сім'ї, яка безпосередньо пов'язана з основою сімейних взаємин. За цією ознакою виділяють такі категорії дистантних сімей, як:

- утворена внаслідок довготривалого тюремного ув'язнення одного з батьків;

- утворена після виїзду на заробітки одного з батьків у далеке зарубіжжя (як правило перебування цього батька за кордоном на заробітках триває десяток років, а то й більше);

- утворена після виїзду одного з батьків у близьке зарубіжжя (постійне перебування на сезонних роботах);

- утворена внаслідок фактичного розпаду сім'ї. Чоловік або дружина проживають від сім'ї окремо тривалий час. Сьогодні до них додаються ще сім'ї заробітчани за кордоном і сім'ї вимушених переселенців.

Сутність феномену дистантної сім'ї найбільш повно можна розкрити через висвітлення її *функцій*:

- 1) народження і виховання дітей (виконання цієї функції найбільш страждає у дистантних сім'ях, а саме через неузгодження і розмитість позицій подружніх партнерів щодо питання виховання дітей);

- 2) збереження, розвиток, передача наступним поколінням цінностей і традицій суспільства, акумулювання і реалізація соціально-виховного потенціалу;

- 3) задоволення потреб людей у психологічному комфорті та емоційній підтримці, почутті безпеки, почутті цінності та значущості свого «Я», емоційному теплі і любові;

- 4) створення умов для розвитку особистості всіх членів сім'ї;

- 5) задоволення сексуально-еротичних потреб;

- 6) задоволення потреб у спільному проведенні дозвілля;

- 7) організація спільного ведення домашнього господарства, розподіл праці у сім'ї, взаємодопомога;
- 8) задоволення потреб людини у спілкуванні з близькими людьми, у встановленні надійних комунікативних зв'язків з ними;
- 9) задоволення індивідуальної потреби у батьківстві або материнстві, контактах з дітьми, їх вихованні, самореалізації в дітях;
- 10) соціальний контроль за поведінкою окремих членів сім'ї;
- 11) організація діяльності з фінансового забезпечення сім'ї;
- 12) рекреативна функція – охорона здоров'я членів сім'ї, організація їхнього відпочинку.

Усе вище перелічене свідчить про те, що багато дистантних сімей не спроможні повною мірою реалізувати основну свою функцію – *виховну*, сутність якої полягає у передачі дітям соціального досвіду, знань, орієнтацій, норм поведінки, умінь і навичок, необхідних для нормальної життєдіяльності у процесі їх входження в систему суспільних відносин. Успіх виховання залежить від виховного потенціалу сім'ї, який, у свою чергу, залежить: від її побутових і матеріальних умов; структури та чисельності, взаємостосунків, що складаються між усіма членами родини; від особистого прикладу батьків та їх педагогічної культури; від специфіки самого процесу сімейного виховання [7].

Отже, феномен дистантної сім'ї виступає як соціально значуща проблема сучасності. Тривалі заробітки за кордоном призводять до значного порушення функціонування системи сімейних цінностей, низької якості виконання обов'язків членами родини і, відповідно, фрустрації їх основних потреб. Тому дистантні сім'ї потребують соціально-педагогічної та психологічної допомоги як з боку науковців, так і зі сторони практиків.

Список використаних джерел

1. Венгер Г. Феномен дистантної сім'ї. *Український науковий журнал «Освіта регіону»*. № 2. 2013. С. 196.
2. Куб'як Н. Критерії готовності майбутніх педагогів до роботи з дистантними сім'ями. *Науковий вісник Чернівецького університету*. Збірник

наукових праць. Вип. 262: Педагогіка та психологія. Чернівці: Рута, 2005. С. 75-81.

3. Куб'як Н. Форми і методи соціально-педагогічної роботи з дітьми з дистантних сімей. *Вісник Львівського ун-ту*. 2012. Вип. 28. С. 79-84.

4. Мустаева Ф.А. Взаимодействие институтов общества в социальном сопровождении самоопределения семьи как социологическая проблема. *European Social Science Journal («Европейский журнал социальных наук»)*. 2012. № 4 (20). С. 335-342.

5. Пенішкевич Д. Підготовка майбутніх соціальних педагогів до роботи із дистантними сім'ями. *Науковий вісник Чернівецького університету*. 2005. Вип. 225: Педагогіка та психологія. С. 89-93.

6. Раєвська Я.М. Феномен дистантної сім'ї та її вплив на особистість підлітка [Текст]. *Проблеми сучасної психології*. Збірник наукових праць К-ПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г.С. Костюка НАПН України. Вип.13. С. 148-157.

7. Соціально-педагогічна та психологічна робота з дітьми трудових мігрантів : навч.-метод. посібн. / за ред. К.Б. Левченко, І.М. Трубавіної, І.І. Цушка. К. : ФОП «Купріянова», 2007. 240 с.

Штифурак Віра,

доктор педагогічних наук, професор,

професор кафедри права

Вінницький торговельно-економічний інститут

Державного торговельно-економічного університету

Врахування відхилень від норми у стратегії відповідального батьківства

Оволодіння соціальним досвідом в кожному суспільстві, незалежно від рівня його розвинутої, відбувається як істотно історична необхідність.

Соціум має свою визнану систему норм (цінностей), які містять вимоги до поведінки та обов'язків членів цього суспільства. Тому, якщо батьківство – це більшою мірою біологічне та соціальне явище, то відповідальне батьківство – вияв індивідуальної та соціальної відповідальності, що має дуалістичний характер [2, с. 78]. Нормативні тенденції і відповідне регулювання соціального впливу в контексті формування відповідального батьківства все-таки буде орієнтоване на врахування певної стандартизованості, що відображається у визначенні мети та способів досягнення бажаного результату. При цьому варто зважати, що «з соціально – педагогічної точки зору, норма – це певне ідеальне уявлення значної групи людей, умовне позначення об'єктивної реальності або показник, що усереднено характеризує реальну соціальну дійсність. Все те, що не відповідає показникам, називається відхиленням від норми» [4, с. 8].

Відповідно до прогресивних вітчизняних і зарубіжних психолого-педагогічних досліджень і рекомендацій Організації Об'єднаних Націй наукова термінологія не повинна призводити до стигматизації дітей, адже використання термінів з негативним семантичним навантаженням створює додаткову психотравмуючу ситуацію для дитини та її батьків, акцентуючи увагу на протиставленні понять «норма» і «аномальність». Сьогодні можна виділити декілька аспектів дефінітивного наповнення а саме: медичний, педагогічний (дефектологічний, соціально-педагогічний), психологічний, правовий [5, с. 146]. Означені прояви також є предметом дослідження превентивної складової соціальної роботи. На цьому шляху особистість, яка інтенсивно формується, може зазнавати різних проявів деривації.

З огляду на специфіку превентивної діяльності соціального працівника варто розглянути кілька видів деривації та їх вплив на формування відповідального батьківства. Варій М.Й. виокремлює сенсорну, як тривале, більш-менш повне позбавлення людини сенсорних вражень. При цьому наявні порушення пам'яті, прямо залежні від циклічності емоційних станів. Негативним чинником є духовна, емоційна і психомоторна деривація, що пов'язана із надмірною матеріалізацією соціального життя, яка вимагає великої

затрати часу, відмову від оволодіння духовними цінностями. Одні громадяни часто працюють у кількох місцях без перерви на відпочинок, по 10-14 годин, без вихідних, відпустки. Інші вимушені виїжджати на тривалий час на заробітки, у чужі країни. Треті обмежують себе лише матеріальним, не цікавлячись ні духовним, ні фізичним станом. Цей негативний психоенергетичний потенціал спричинює психічні розлади, нервові зриви, депресивні стани, що знижує психічне здоров'я людини. Особливу групу становить соціальна депривація – це специфічні відхилення від реальних соціальних норм поведінки і спілкування, які утворилися на основі відсутності певних умов соціалізації та можливостей всебічно засвоювати соціокультурні суспільні цінності. Тому, якщо в соціальній структурі суб'єкта нема якогось істотного елемента, який визначає чітку соціальну роль інших суб'єктів соціальної дійсності (наприклад, якщо в сім'ї нема батька або матері, брата чи сестри, або бракує спілкування з однолітками; якщо це сім'ї з низьким економічним або культурним рівнем, асоціальні та так звані сім'ї привілейованих осіб, переселенців; якщо це членство в сектах; перебування особистості в середовищі людей, які розмовляють іншою мовою, то індивід не набуває досвіду взаємодії з ними [3, с. 457-462]. На такому емоційному фоні проблематично очікувати повноцінного виконання функцій відповідального батьківства.

Особливістю нинішніх трансформаційних процесів є нові можливості пізнання дійсності із використанням інформаційного медіа – простору. Така охопність набула планетарного масштабу та швидкоплинності отримання різної за змістом інформації. Позитивний вплив полягає у можливості самоосвіти та постійного доступу до інформації; візуалізації соціальних цінностей в тому числі і через превентивні застереження щодо негативних явищ у суспільному середовищі. Негативний вплив виражається у стихійному впливі через необмежений, безконтрольний доступ до сучасного інформаційного простору з використанням власних гаджетів; перегляд заборонених для дітей сайтів викликають невротичні розлади та деструктивні рольові сценарії; нові

медіа провокують підлітків до агресивної поведінки. Дослідник О. Петрунко виділяє агресивні медіатексти: медіатексти з елементами агресії, насильства, жорстокості, жахів (наприклад, бойовики, трилери, фільми жахів, окремі документальні фільми, що висвітлюють війни, військові операції, терористичні акти, катастрофи, кримінальна хроніка, реаліті-шоу тощо); медіатексти з елементами еротики і порнографії [6, с. 332].

З позиції відповідального батьківства в основі організації превентивних застережень медіа-простір покликаний надавати можливість самозахисту, шляхом навчання критичного сприйняття медійних повідомлень. Дана стратегічна тенденція пронизана ідеєю превентивності, оскільки спрямована на не просте роз'яснення шкідливості подібних впливів, а на вироблення глибокої особистісної переконаності у раціонально – доцільному використанні усіх технічних пристроїв, які надають можливість задовольняти пізнавальні, естетичні, професійні та духовні потреби кожного, незалежно від віку. У іншому випадку це буде сприяти поширенню та закріпленню різних форм соціальних відхилень. Відповідальна позиція батьків при цьому узгоджуватиметься із професійним супроводом соціальних працівників. Сім'я, як консолідуєчий чинник протидіє соціальній нестабільності та напруженості у суспільстві. Проте зміна соціальних орієнтирів, відмова від вічних морально – етичних цінностей та складна економічна ситуація негативно впливають на інститут материнства, дитинства і сім'ї [7, с. 204].

У цілому робота соціального працівника спрямована на профілактику різного роду відхилень, попередження можливих порушень прийнятих в суспільстві норм та на повернення даного контингенту людей до активної життєдіяльності. Досягнення поставленої цілі реалізується за допомогою різних моделей взаємодії. Однією із таких моделей є медична, суть якої полягала у тому, що в суспільстві є люди, психічні і фізичні можливості яких обмежені, але це не перешкоджає їм здійснювати соціально-корисну діяльність. Це означає, що при певному професійному навчанні такі люди зможуть матеріально себе утримувати. Ця теорія не враховує необхідність розвитку світогляду людини з

обмеженими можливостями, повноцінного включення її до соціуму. Зазначену теорію називають ще «теорією використання» [4, с. 9].

В 60-х роках ХХ ст. на зміну медичній теорії прийшла соціальна модель. Цей підхід до проблем людей з обмеженими можливостями був започаткований ними ж, в той період, коли почалось об'єднання асоціації для відстоювання своїх прав, соціальна модель дала змогу розглядати поведінку дитини не лише як таку, що не відповідає нормам, а й таку, яку можна корегувати [5, с. 152]. У контексті розглянутих теорій відбувається становлення інклюзивного підходу, що передбачає включення осіб з особливими освітніми потребами до освітнього середовища та суспільного життя в загальноосвітніх масових школах. Інтегрована та інклюзивна освіта в багатьох країнах світу розглядається в широкому сенсі як залучення до загального середнього навчання різних маргіналізованих осіб (дітей мігрантів, етнічних меншин, сиріт та соціальних сиріт, дітей, які мають вади здоров'я та ін.) [4, с.10]. В останні роки сформувалась політико – правова модель. Зміст цієї моделі визначає такий підхід до вирішення проблем інвалідності: рівні права людини, що має інвалідність, на участь у всіх аспектах життя суспільства мають бути закріплені законодавчо, реалізовані через стандартизацію положень і правил в усіх сферах життєдіяльності людини з обмеженими функціональними можливостями. У програмних документах громадських рухів за права інвалідів виокремлюється модель культурного плюралізму, яка базується на принципах філософії незалежного життя та толерантного ставлення до людей з обмеженими можливостями [1, с. 127].

Концептуальні модифікації моделей ставлення суспільства до людей з різними видами відхилень забезпечують можливість вільного вибору форм освіти та набуття навичок соціальності, що потребуватиме кваліфікованої підтримки соціальними працівниками. Превентивна діяльність буде успішною за умови проникнення її у глибинні причини різного роду відхилень від норми та сприяння процесу формування відповідального батьківства.

Список використаних джерел

1. Безпалько О.В. Соціальна педагогіка: схеми, таблиці, коментарі : навч.

посіб. [для студ. вищ. навч. закл.]. К. : Центр учбової літератури, 2009. 208 с.

2. Варій М.Й. Психологія особистості : навч. пос. К. : Центр учбової літератури, 2008. 592 с.

3. Думанська В.П. Відповідальне батьківство: теоретичний аспект. *Демографія та соціальна економіка*. 2015. №3 (25).

4. Робота з дітьми і молоддю в інклюзивному та інтегрованому освітніх середовищах: навчально-методичний посібник / Укл.: М.О. Андрєєва, К.С. Волкова, Т.О. Отрошко, О.І. Рассказова, Ю.І. Чернецька, С.Я. Харченко. Х. : ХГПА, 2016. 212 с.

5. Сорочинська В.Є. Організаційна робота соціального педагога : навчальний посібник. К. : Кондор, 2005. 198 с.

6. Тадаєва А. Особливості соціалізації людини в сучасному інформаційному просторі. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук. праць*. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2013. Вип. 17, кн. 2. С. 329-337.

7. Штифурак В.Є. Правові основи соціально-педагогічної підтримки материнства й дитинства в сучасній Україні: міжнародне законодавство. Професійна підготовка фахівців у вимірі нових освітніх реалій: український і зарубіжний досвід : монографія. Івано-Франківськ : НАІР, 2019. 340 с.

Штифурак Володимир,

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри психології та соціальної роботи,

Вінницький державний педагогічний університет

імені Михайла Коцюбинського

Можливості та обмеженість тактик сімейного виховання з позиції відповідального батьківства

В кожній сім'ї об'єктивно складається власна системи виховних впливів і тактика їх застосування, а також відповідна їй система міжособистісних

стосунків, що визначаються тим, чи збігаються вони з основними принципами виховання молодшої людини, прийнятими в суспільстві. А тому сімейне виховання здійснюється за іншою системою, аніж традиційна шкільна, що передбачає організацію навчально-виховного процесу. Зростання дитини, як і поява на світ, може бути в умовах відповідального батьківства, або ж ні. У цьому сенсі становлять інтерес конкретні механізми, прийоми впливу на дітей в умовах сім'ї. У практичних дослідженнях виявлено чотири тактики сімейного виховання, які відповідають чотирьом типам сімейних відносин: диктат, опіка, невтручання і співробітництво [7, с. 54].

Як форма сімейних стосунків диктат у родині проявляється в систематичному пригніченні одними членами сім'ї ініціативи і почуття власної гідності інших її членів. Відповідно до прийнятих у суспільстві норм моралі, конкретних ситуацій і цілей виховання батьки у виховному процесі повинні ставити певні вимоги до своєї дитини. Однак ця вимогливість має поєднуватися з повагою і максимальною довірою до дитини, за інших умов вона перетвориться на постійне примушування і грубий тиск. Необґрунтована авторитарність батьків, яка часто супроводжується ігноруванням бажань, інтересів і ставлень дитини, позбавленням права голосу при обговоренні важливих для неї питань, жорстким наказом та сваволею батьків, призводить до виникнення серйозних проблем у вихованні особистості дитини. На грубий тиск, наказ, погрози і насильство дитина починає відповідати спалахами агресивності, лицемірством, брехнею, грубістю, а іноді й неприхованою ненавистю. Вона стає замкнутою, переляканою і затурканою. У такому разі придушення опору є поразкою батьків, бо вони знищили такі цінні якості особистості, як самостійність, ініціативність, почуття власної гідності, віра в свої сили і впевненість у своїх можливостях. Це нівелює позитивне майбутнє дитини, яка стала жертвою такої виховної системи.

За своєю суттю близькою до диктату є опіка – система взаємин, за якої батьки, задовольняючи потреби дитини, уберегають її від різних турбот і життєвих труднощів. Як і в умовах диктату, внаслідок застосування опіки у

дитини не розвинуться самостійність, ініціативність, оскільки вона завжди усунута від розв'язання не тільки внутрісімейних, а й власних проблем. Інколи надмірна опіка зумовлює деспотизм дитини. Однак якщо батьки не втрачають почуття міри і вміють змусити дитину поважати їхню гідність, то опіка не призведе до виникнення елементів деспотичної поведінки. Водночас негативні наслідки опіки як тактики сімейного виховання можуть проявитися в тому, що активне формуванням якостей особистості дитини не відбудеться. Батьки, беручи на себе виконання всього того, що повинна робити дитина, блокують процес підготовки її до життєвої реальності. Відтак діти, виховані в умовах опіки, виявляються непристосованими, суб'єктивно і об'єктивно неблагополучними, нездатними до особистої та колективної відповідальності.

З досягненням підліткового віку в дитини виникає почуття дорослості, прагнення хоча би вважати себе дорослим. Нова життєва ситуація підлітка, в якій він намагається проявити свою самостійність і незалежність, починає суперечити повсякденній опіці та спричинює протест і гострі конфлікти. За наслідками протест проти продовження нав'язливої батьківської опіки мало чим відрізняється від боротьби дитини з сімейним диктатом. Залежно від індивідуальних особливостей дитини форма протесту може бути різною: від «холодної» ввічливості і відчуження до грубої відсічі. Результати досліджень свідчать, що в сім'ях, у яких батьки зводять опіку до розумного мінімуму і постійно залучають дитину до різних видів активної діяльності, такі конфлікти не спостерігаються. Довіряючи дитині виконання посильної для неї трудової діяльності і стежачи за виконанням моральних норм поведінки, батьки повинні надавати їй максимальну самостійність у розв'язанні тактичних завдань, що постійно виникають. Втручатися в діяльність дитини слід тільки за крайньої необхідності [7, с. 55].

Тактика невтручання як система міжособистісних стосунків у сім'ї будується на визнанні можливості й навіть доцільності незалежного існування батьків і дітей. У таких родинах вважають, що дитина повинна рости вільною, самостійною і незалежною. Цей тип сімейних відносин панує у сім'ях, де

батьки зайняті створенням власного благополуччя, не проявляють уваги та інтересу до виховання і розвитку дитини, не втручаються в її навчання і життя. За таких обставин сім'я як центр емоційного притягання, джерело материнської ласки і батьківського тепла для дитини не існує. Вона виростає індивідуалістом, її зовсім не турбують проблеми і переживання рідних. Повторювані взаємодії зумовлюють стандарти взаємодій, які, у свою чергу, визначають, з ким і як взаємодіяти. Якщо мати погано виконує свою роль, порушує норми взаємодій, це тягне за собою соціальні санкції – зовнішні (осудження оточуючих) або внутрішні (коли мати відчуває, що не любить дитину і карає себе за це).

Оптимальний тип сімейних відносин спостерігається там, де послуговуються тактикою співробітництва, що ґрунтується на опосередкованості міжособистісних стосунків у сім'ї спільними цілями і завданнями спільної діяльності, чіткій організації цієї діяльності і високих моральних цінностях. Співробітництво як тактика виховання полягає не лише у посильній участі дітей у різних видах домашньої праці (наприклад, миття посуду, прибирання оселі, догляд за меншими братами і сестрами), хоча це також дієво впливає на їх виховання. У співпраці з дорослими різних поколінь дитина не тільки оволодіває трудовими навичками, а й навчається поважати людей праці, засвоює моральні критерії та норми поведінки і виробляє навички їх практичного застосування. Водночас вона залучається до нового аспекту співробітництва дітей і батьків – співучасті як активної допомоги, співчуття і співпереживання. Такі стосунки зміцнюють зв'язок між поколіннями в сім'ї і перешкоджають розвитку в дітей байдужості, бездушності та егоїзму. Гармонія сімейних стосунків ґрунтується на взаємності у проявах чуйності, співпереживань і співучасті.

У таких сім'ях батьки засвоюють важливу істину, що гарний вихователь уміє вибрати відповідну ситуацію і час, щоб поговорити з дитиною тоді, коли та дійсно готова вислухати батька. Коли дитина поводиться неправильно, батько чи мати намагаються зрозуміти причину такої поведінки і виявляють максимум уваги, намагаючись своєю підтримкою допомогти їй. Дитині легше

перебороти свій страх і почуття провини, що значно зміцнює позицію батьків. Батьки у зрілих родин знають, що споконвічно діти не можуть бути поганими. Якщо дитина поводиться погано, це означає тільки, що між ним і батьками виникло непорозуміння чи що самооцінка дитини загрозовано знизилася. Такі батьки знають, що навчитися чому-небудь можна лише в тому випадку, якщо в тебе висока самооцінка і ти відчуваєш, що навколишні також позитивно тебе оцінюють. Тому вони ніколи не реагують на поведінку своїх дітей так, щоб принизити їхню гідність. Для таких сімей характерна оптимальна батьківська позиція відповідає вимогам адекватності, гнучкості й прогностичності [4, с. 12].

Коли потрібно поправити дитину, а всі діти час від часу мають потребу в цьому, досвідчені батьки запитують про те, що відбувається, вислуховують їх, намагаються краще зрозуміти і вникнути в їх переживання, приймаючи до уваги природне бажання дитини вчитися новому і бути хорошим. Усе це допомагає бути успішними вихователями, що узгоджується із умовами відповідального батьківства.

У таких сім'ях діти вчаться самостійності та відповідальності. До речі, вчені пропонують умови, необхідні для розвитку самостійності та відповідальності: сприймання дитини такою, якою вона є; довіра й заохочування дитини на різних етапах її розвитку; повага з боку дорослих до дитини як до особистості; повага батьків до своїх власних інтересів та прав [5, с. 95-96]. Завжди потрібно створювати такі ситуації, у яких діти були б не тільки свідками переборювання труднощів, а й безпосередніми, активними учасниками цього процесу. Спільні переживання, надії, мрії, радість і навіть горе згуртовують та зміцнюють основи сім'ї.

Отже, найефективнішою тактикою виховання є співробітництво, оскільки тільки воно створює необхідні умови для формування і розвитку позитивних якостей і рис особистості дитини. При цьому усвідомлена відповідальність батьків за виховання дітей стає природньою частиною загальної сімейної традиції.

Список використаних джерел

1. Батьків не обирають. : Проблеми відповідального батьківства в сучасній Україні / За ред. Ю. М. Якубової та ін. Київ : АЛД; 1997. 187 с.
2. Бондарчук О. І. Сім'я як осередок соціалізації дитини. *Проблеми соціальної захищеності дітей в ринкових умовах*. Київ : АЛД, 1998. 165 с.
3. Психологія сімейних взаємин : навч. посіб. / [заг. ред. М.С. Корольчука]. Київ : Ніка-Центр, 2010. 296 с.
4. Туріщева Л. В. Робота шкільного психолога з батьками. Навчально-методичний посібник для вчителя. Харків : «Основа», 2009. 128 с.
5. Школа батьківства (спецвипуск). *Психолог*. №27-28(123-124) «Шкільний світ» Липень. 2004.
6. Штифурак В. С. Психологія сім'ї. Навчальний посібник. Видання друге, доповнене. Вінниця, ТОВ «Фірма «Планер», 2016. 447 с.
7. Штифурак В. С. Психологія сімейного виховання. Навчальний посібник. Видання друге, доповнене. Вінниця, ТОВ «Фірма «Планер», 2018. 326 с.

Якубчик Ольга,

викладач кафедри педагогіки,
психології та фахових методик
КЗВО «Барський гуманітарно-педагогічний коледж
імені Михайла Грушевського»

Співпраця ЗДО та сім'ї з екологічного виховання як основа формування духовно-моральних цінностей дитини

Базовий компонент дошкільної освіти в Україні орієнтує сучасних фахівців дошкільного профілю у виборі завдань та змісту роботи з дітьми таким чином, щоб не стільки озброювати їх певною сумою знань, скільки відкривати перед ними «науку життя», яка сприяла б формуванню творчих особистостей з

розвиненим почуттям власної гідності та відповідальності за свої вчинки. Відповідно до вимог Базового компонента до кінця дошкільного періоду в дитини мають бути сформовані елементи екологічного світорозуміння, екологічної вихованості, позитивне емоційно-ціннісне ставлення до природного довкілля [1, с. 28].

У дослідженнях І.Д. Зверєва, А.П. Залєбного, І.С. Матрусова поставлено завдання виховати нове покоління людей, які б свято берегли землю, сади, ліси, воду, повітря. На думку науковців, важливим є формування в дітей екологічної культури, вироблення усвідомлення того, що в природі все збалансовано, а тому неприпустимо перебудовувати її на власний розсуд; природу слід оберігати, примножуючи її багатства [6, с. 39].

Проблема екологічного виховання дітей дошкільного віку в усі часи була актуальною і привертала увагу психологів та педагогів. Видатний педагог минулого В.О. Сухомлинський, розуміючи велику повчальну силу казок у системі екологічного виховання, створив «Хрестоматія з етики» – цікаву і цінну працю, якою користуються сучасні педагоги. Вона вчить дитину помічати красу природи, розуміти єдність і злагоду її мешканців, сприяє формуванню в малюків почуття гуманізму, милосердя, любові до тварин і рослин [5, с. 105].

На жаль, доводиться констатувати, що ця робота ведеться недостатньо; як показує практика, далеко не всі діти дотримуються екологодоцільної поведінки в природі, та й рівень знань про природу в них буває досить низьким.

Один із можливих шляхів вирішення цього питання вбачаємо у виробленні чіткої методики екологічного виховання, в основу якої було б покладено різні методи й форми організації співпраці педагогів та батьків.

З огляду на вищезначене, зосередимо нашу увагу в даній публікації на проблемі тісної взаємодії закладу дошкільної освіти та сім'ї з питання екологічного виховання як основи формування духовно-моральних цінностей дитини.

Мета статті – поглибити уявлення педагогів про те, що ефективність екологічного виховання цілком залежить від спільних дій закладу дошкільної

освіти та сім'ї, екологічної освіченості батьків, їх бажання бути свідомими захисниками природи, прищеплювати любов та бережливе ставлення до природи своїм дітям.

Педагогічне дослідження за розробленою методикою здійснювався у трьох напрямках: робота з батьками, педагогами і дітьми. Перший етап передбачав різні форми роботи з батьками. Розуміючи, що ефективність екологічного виховання прямо залежить від активної участі в ній як батьків, так і педагогів, ми провели кілька зустрічей, де предметом обговорення були компоненти екологічного виховання дошкільників. Таке спілкування дозволило зробити висновок, що байдуже ставлення дітей до природи неприпустиме. Окрім цього, батьки взяли участь у тематичній бесіді «Як ознайомлювати дітей із природою», було проведено тематичні батьківські збори «Знай і люби природу», індивідуальні та групові консультації з проблемних питань.

Під час роботи круглого столу «Діти і природа» батькам було запропоновано прослухати в магнітофонному записі розповіді їхніх дітей про екскурсії та цільові прогулянки в природу. Відтак батьки зрозуміли, що найбільше цікавить їхню дитину, і як організувати шляхи її спілкування з природою, на що варто звернути увагу малюків: (наприклад) подивитися, як гарно навколо; розглянути квіти, комах, послухати спів птахів. Така робота з батьками дозволяє зробити висновок: доречними є як щира розмова з дітьми про красу природи, так націлення їх на необхідність її збереження, читання казки про ліс чи лісового мешканця, а потім зустріч із ним на лоні природи.

Конкретні завдання, на які має орієнтуватися сім'я, – виховання любові, чуйності, доброзичливості до об'єктів природи, потреби в спілкуванні з природою, уміння спостерігати і відчувати її красу та гармонію; розвиток інтересу, прагнення до пізнання природи; виховання культури поведінки, відповідальності за свої вчинки у природі; формування здатності й уміння піклуватися про природні об'єкти та своє здоров'я, включення у спільну з дорослими екологічно спрямовану діяльність [3, с.10].

На другому етапі експерименту вихователям було запропоновано зразки конспектів занять, ігор на екологічну тематику, перелік казок природничого змісту, методичні рекомендації для роботи з ними. Також проводилися семінари-практикуми, консультації, бесіди, години запитань і відповідей, розігрувалися різноманітні педагогічні ситуації з даного питання.

Третій етап педагогічного дослідження передбачав роботу з дітьми старшого дошкільного віку. Для цього було розроблено методику діагностики гуманного і дбайливого ставлення до природи. Метою дослідження стало виявлення рівня екологодоцільної поведінки дошкільників у природі, та їхніх екологічних знань, гуманного, дбайливого ставлення до природного довкілля.

Дослідження проводили двома шляхами. Із цією метою поділили дітей на дві групи. Із першою групою організовували заняття, на яких читали художні твори, розповідали історії сюжетного та описового характеру, вирішували словесно-логічні завдання на екологічну тему.

Із дітьми другої групи проводили різні досліди: підживлення пеларгонії, пророщення цибулі, вивчення впливу освітлення на колеус. Після закінчення експерименту діти зробили висновок: колеус, що стояв у добре освітленому місці, мав яскраво забарвлене листя, стебло в нього було коротке і товсте; у колеуса, що стояв у тіні, листя бліде, стебло витягнуте, тонке і довге.

Порівнявши результати досліджень у двох групах, ми дійшли висновку, що пошуково-дослідницька робота, ігри на екологічну тематику, дидактичні ігри, спостереження, словесно-логічні завдання, проблемні педагогічні ситуації виявилися набагато ефективнішими, дали кращі результати, ніж разом використання словесних методів (читання художніх творів природничого змісту, бесіди про природу, розгляд картин, ілюстрацій, демонстрація природних об'єктів тощо).

Проаналізувавши результати педагогічного дослідження, подаємо практичні рекомендації вихователем закладу дошкільної освіти: тісно співпрацювати з сім'єю, яка закладає основи екологічної свідомості, оскільки вона будується на ґрунті позитивних емоцій, любові та взаєморозуміння між

батьками і дітьми; частіше звертатися до здобутків народної педагогіки (малих фольклорних жанрів) із метою формування в дошкільників екологічної свідомості; виховання бережливого ставлення до довкілля; творчо використовувати в практичній роботі закладів дошкільної освіти різні моделі інноваційних педагогічних технологій.

З огляду на вищезначене прийшли до висновку, що здійснюючи екологічне виховання дошкільників необхідно відмовитися від багатьох стереотипів, які були сформовані в минулі роки. На жаль, у практиці роботи закладу дошкільної освіти вихователі часто надають перевагу словесним методам перед практичною роботою. Не заперечуючи важливого значення словесних методів, наші дослідження підтвердили, що пріоритетними в екологічному вихованні дітей мають бути саме практичні методи. Практика вкотре довела, що гармонійне поєднання словесних та практичних методів збагатить емоційно-чуттєву сферу дитини, – майбутнього нашої країни. Від екологічної свідомості, культури, переконаності залежить те, якою буде Земля через кілька десятиліть. Саме тому екологічне виховання потрібно здійснювати не епізодично, а в системі; і ця робота має бути глибоко продуманою, систематизованою, цілеспрямованою, здійснюватися в тісній співпраці закладу дошкільної освіти та родини.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти України / Під наук. керівн. Піроженко Т.О./ Авт. кол-в: Байєр О.М. Безсонова О.К., Брежнєва О.Г., Гавриш Н.В., Загородня Л.П. та ін., 2021. 37 с. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini>

2. Дитина: Освітня програма виховання для дітей від двох до семи років. / наук. кер. проекту: О.В. Огнев'юк; авт. кол.: Г.В. Беленька, О.Л. Богініч, Н.І. Богданець-Білокаленко [та ін.]; наук. ред. Г.В. Беленька, М.А. Машовець: Мін. освіти і науки України, Київ : ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. 304 с.

3. Кузьмінський А.І. Омеляненко В.Л. Педагогіка родинного виховання : навчальний посібник. К : Знання, 2006. 324 с.

4. Лисенко Н.В. Еко-око: дошкільник пізнає світ природи : навчально-методичний посібник. Київ : Видавничий Дім «Слово». 2015. 352 с.

5. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям: вибрані твори в 5-ти т. Том 3. Київ : Вища школа, 1998. 372 с.

6. Яришева Н.Ф. Методика ознайомлення дітей з природою : навчальний посібник. К : Вища школа, 1993. 255 с.